BASMUL
ÎN
CULTURAJNTEGRALĂ
CONŢINUTUL GRAIULUI

Ciclul; *Basmul*» *Epopeea*» *Proverbul*» *Fabula şi pomanul*.

DE
Atanasie C. Păunescu

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIM. C. IONESCU 9. – Strada Câmpineanu. – 9.

PREFAŢĂ

Am oferit publicului cititor, în anul trecut, prima mea lucrare pe terenul pedagogiei: «*Studiu introductiv pentru cultura integrală*».

Acest studiu este în total o «*critică a învăţământului*», *o înfăţişare documentată a lipsurilor capitale de care sufere şcoala noastră, şi o schiţare generică a unei noi perspective de cultură – corespunzătoare progresului la care a ajuns şi mai ales către care tinde societatea actuală*. *Ar fi trebuit, conform făgăduielii ce am făcut-o la sfârşitul acelei lucrări, să continui cu publicarea părţii constructive corespunzătoare criticei din* «*studiul introductiv*»; *dar de oarece posedam de mai înainte un material bogat de psihologie literară, extras prin studierea producţiunilor populare, şi în special din* «*basme*», *am crezut de cuviinţă să public mai întâi acest material, care face parte integrantă din studiile mele generale de pedagogie*.

Acestea le zic pentru acei cari au binevoitoarea atenţiune de a mă urmări în sforţările ce le depun pentru

realizarea unei opere, pe care o socotesc de mare folos neamului nostru românesc.

Autorul.

INTRODUCERE

Condiţiunile vieţii sociale se schimbă neîncetat şi din cauza acestei schimbări, felul de gândire al omului şi deprinderile sale nu mai sunt acum întocmai cum erau altă dată. În pătura orăşenească, precum şi între ţărani, munca fizică şi intelectuală se accelerează din ce în ce mai mult. Pe toţi deopotrivă îi preocupă interesul zilnic şi sufăr de patima concurenţii: nervozitatea creşte.

Rând pe rând îşi iau zborul, ca nişte păsări călătoare, singurătatea, liniştea patriarhală, tăcerea visătoare. Unde vor fi trăind acestea acum?

Păstorii s-au schimbat în agricultori, păşunele s-au arat şi mica turmă stă închisă în obor; brazda pământului robeşte trupul şi cugetul muncitorului. Vremea basmelor şi a legendelor frumoase dispare.

Nici chiar în călătorie nu mai este omul fără ocupaţie – şi apoi cu trenul, lumea călătoreşte aşa de repede, încât nu mai are vreme de poveşti.

Odinioară, pentru cei ce voiau să se distreze, singure poveştile minunate le erau teatre şi cinematografe intelectuale. Acum aceste lucruri sunt monopolizate de artişti şi puse sub cenzura criticei.

Simţul realităţii desconsideră basmul, pe care îl atribuie în râs, copilăriei naive.

Zmei nu mai sunt, căci paznicul de noapte, cu tropotul paşilor săi şi cu şuieratul pătrunzător al fluierului, i-a speriat, gonindu-i într-altă lume.

Zânele au pierit în aceste timpuri, când gingăşia unei taine a naturii pare a fi smulsă şi din inimile pruncilor. S-a dus virginitatea din sufletul copiilor şi tinerilor, ucisă de cântecele obscene ale ţiganilor lăutari.

Nici tinerii împăraţi nu mai fac isprăvi minunate, cu sabia fermecată şi cu calul întraripat, căci tunul bubue prea tare, încât îl aud şi moşnegii şi babele.

Dar oare, *rămâne basmul numai o podoabă a vremurilor trecute*? Iată lucrul pe care nu-l putem afirma şi nici n-am avea dreptul acesta.

Ne-am depărtat noi de lumea basmelor, prin felul vieţii, prin vârstă şi cunoştinţe, dar acea lume, încă trăieşte undeva şi veşnic va trăi, retrasă într-un fund al lumii, ascunsă într-un colţişor al sufletului.

Spun şi-or tot spune basme, unii ţărani bătrâni, în lungile seri de iarnă, ca să-şi uite urâtul şi nevoile vieţii. Vor mai fi copii şi tineri, cari să găsească plăcere în ascultarea «poveştilor din bătrâni», sau vor lua cartea şi vor citi cele «de prin lume adunate şi la lume iarăşi date».

Şi încă, mintea cea tânără va făuri ca în totdeauna, din propria sa trebuinţă şi sub influenţa celor auzite şi citite, un vis cu care se va desfăta şi care va constitui o bună parte din manifestările sale.

Şi cum conţinutul basmului corespunde unei manifestări tipice a inteligenţii omeneşti, putem zice cu drept cuvânt: *Când se vo stinge sentimentul de încredere şi dorinţa de înaintare din sufletul celor mici şi nevoiaşi, atunci, şi nici atunci – va pieri basmul*.

El a fost şi va fi icoana sufletească a unei anumite pături sociale şi a unei anumite vârste a individului; iar prin bogăţia şi varietatea elementelor ce conţine, constituie un adevărat tezaur intelectual, cu care se poate făli un popor, chiar când clasa superioară a acestuia a ajuns la o treaptă culturală destul de. e înaltă.

Basmul va fi mereu un izvor de subiecte frumoase pentru gândire:

Poeţii vor găsi întrupate acă imagini, care numai în cugetul naiv al poporului se pot naşte.

Artiştii în genere, din basm se vor pătrunde de sentimentul frumosului simplu.

Pentru psiholog, studiul basmului oferă o parte din complexul manifestărilor gândirii omeneşti.

Sociologul şi istoricul, din studiul lui. vor înţelege ceva, din ceea ce hrăneşte poporul de rând în taina sufletului său.

Pentru pedagogie mai ales, studiul basmului va fi de un interes capital. Într-adevăr, nu pot pretinde că cunosc sufletul copilului, acei cari nu cercetează această producţiune intelectuală atât de plăcută şi aşa de adaptabilă gândirii, în începuturile sale.

Acum trebuie să mărturisim că întreg învăţământul nostru şcolar, cu toată severitatea şi măiestria regulamentelor sale, nu procură pentru copii şi tineri, un material mai bogat şi mai impunător decât acela pe care micuţii noştri elevi îl primesc pe nesimţite din naivele povestiri numite basme.

Scrierile şi povestirile acestea, împreună cu toată literatura: epopee, fabule, romane… constituesc un element sufletesc aşa de puternic, încât învăţământul oficial este aproape de nebăgat în seamă în mişcarea intelectuală a şcolarilor. Lucrul acesta este mai totdeauna, din nenorocire, trecut cu vederea de profesorii şcolilor noastre.

Elevilor li se impune spre memorizare. În fiecare zi câte 3 – 4 lecţiuni (portioare) din materia de învăţământ oficială. Dintre toţi elevii însă, cel mult o pătrime dacă dau importantă acestor lecţiuni impuse, citindu-le şi recitându-le după litera cărţii. În acelaşi timp, cea mai mare parte dintre elevi citesc după plăcere altceva decât ceea ce le impune şcoala. Ei aleg ce le place şi cugetă cu elementele de gândire care le sunt mai fireşti şi mai stabilite. Prin această cugetare liberă, numit» elevi îşi dezvoltă şi îşi

fortifică inteligenta. Cu mintea lor ei devin *creatori* ai Unor sisteme de cugetare prin care li se cimentează personalitatea sufletească.

Când oficialitatea şcolară îi pune faţă în faţă (pe majoritatea elevilor cu activitate intelectuală liberă) cu puţinii elevi «*silitori*», atunci nedreptatea şi eroarea profesorilor se evidenţiază: pe cei supuşi textelor (manualelor de şcoală) şi cari reuşesc a recită cugetări străine, îi încarcă de onoruri: laude, încurajeri, premii şi făgăduiala unui «viitor strălucit»; iar pentru inteligentele libere, pentru acei cari sunt creatori în gândurile lor, progresând în conştiinţa de sine şi încântându-se de forme măiestre de cugetare, pentru aceştia – zic – mai nimeni n-are o vorbă bună: Nota rea îi nedreptăţeşte, epitetele de «leneşi», «proşti», «neascultători», îi înjosesc; repetenţia în aceeaşi clasă îi conâuzionează; iar prin apostrofări şi pedepse din partea părinţilor, vioiciunea acestor spirite libere, adesea se stinge.

Unii dintre aceşti elevi au tăria sufletească de a se împotrivi tuturor calamităţilor din afară şi atunci ei apar (în contra oricărei aşteptări oficiale) cu o putere sufletească mult mai solidă şi sunt în viaţa de toate zilele mult mai folo. şitori societăţii şi lor înşişi, decât cei mai mulţi dintre «silitorii» şi lăudaţii «doctorr sau titraţi ai şcolilor «înalte».

Că şi dintre cei zeloşi la învăţătura oficială unii ajung cu o inteligentă strălucitoare, nu ne mirăm de fel, când ştim că ei au fost (precum am spus) totdeauna încurajaţi şi ajutaţi de alţii, dându-li-se avântul din afară chiar când. erau lipsiţi de el în sine înşişi.

Relativ la inteligentele care se formează prin însumare liberă a unui material străin de oficialitatea şcolii, avem de observat: presiunea din afară şi reaua influentă provenită din imperfecta constituţie a şcolilor

(mărită prin nepriceperea profesorilor) pe care le vor reface desigur, nişte mai fericite timpuri viitoare.

Dar totodată, nu trebuie să trecem cu vederea: *influentele detestabile provenite din elementele rele,* pe care cei dornici de cugetare liberă şi de cultură variată le primesc pe nebăgate de seamă, *din diferitele producţiuni literare*.

Motivul acesta din urmă, m-a determinat să întreprind cercetări asupra însuşi materialului de gândire oferit de diferitele producţiuni literare tipice – în interesul unei opere pedagogice serioase.

În prezenta lucrare mă ocup cu literatura populară – în special cu manifestarea tipică numită «basm».

Sunt convins că pedagogii nu vor putea să-şi îndeplinească cu competinţa datoria lor. dacă nu vor cunoaşte conţinutul intelectual al majorităţii micilor lor elevi. De sigur că le va fi de folos întrucâtva studiul de fată: studiu psihologicpedagogic, în care scotea în evidenţă mai ales acele elemente din basm, ce sunt caracteristice sufletului copiilor.

Aci arăt şi rostul ce-l au basmele în promovarea inteligenţii micuţilor cugetători.

Iată acum câteva lămuriri asupra materialului de care m-am servit în studiul de fată:

Basmul este un plăcut vis de zi, care întrupează într-un erou toate bunurile şi fericirile, dorite de o inimă curată şi admise de un cuget naiv.

El este mai ales al celor neştiutori, nevoiaşi, dispreţuiţi – al tuturor celor ce văd pe alţii mai superiori decât ei.

Noi îl avem ca o moştenire a trecutului şi-l folosim într-o părticică a vieţii noastre sufleteşti. Nu-l datorăm nici unui autor şi dacă am trăi astăzi într-o lume a basmului, am putea zice: Basmul este al tuturor; se naşte neîncetat şi

trăieşte în orice minte – fondul lui fiind patrimoniul oricărei inteligente omeneşti. Cum acelaşi aer respirat de toţi ne susţine viaţa, fără ca vreunul din noi să aibă drept de stăpânire asupră-i, cum aceeaşi apă condiţionează existenta tuturor vietăţilor din mare, tot astfel: *pentru toţi oamenii simpli, este egală trebuinţa, de a-şi întrupa în basm visul lor de dragoste, putere şi fericire*.

Se înţelege însă, că cei dintâi băsmuitori vor fi întrupat visările lor într-o anumită formă, care, comunicându-se verbal urmaşilor, s-a complicat mereu, cu noi amănunte, schimbându-se după popoare şi indivizi. Fondul invariabil nu şi-a schimbat după timpuri decât coloritul, dovedind: sau un curent sănătos, sau o molipsire bolnăvicioasă.

Nu putem să ne închipuim precis, cum o fi gândit omul în adâncimea vremurilor trecute, ce putere o fi avut idealul său şi cum l-o fi manifestat

Mărturiile ce ni s-au păstrat, sunt prea recente pentru a putea pricepe din ele taina sufletului celor de demult; deci *nu ne vom avânta în aserţiuni asupra formii primitive a basmului*.

Ar fi de ajuns să vorbim cu deplină competentă despre basm – aşa cum trăieşte astăzi în mintea şi graiul poporului.

Iar dacă nici în aceasta nu reuşim pe deplin, faptul se datoreşte unor greutăţi ce nu pot fi înlăturate de noi.

E drept că am auzit pe bătrâni povestind basmele, care în copilărie şi-n tinereţe le-au fost comoară scumpă a gândului; dar ei le povesteau, desigur, aşa cum *trebuia* să le spună *pentru alţii*.

Am trăit noi între copii şi tineri, care se adunau să-şi comunice «poveşti» auzite: dar cine ştie cât îşi trădau ei în acestea din tainica poveste a sufletului; căci nimeni nu poate ghici secretul altor gândiri, până nu-şi cunoaşte bine

secretul cugetului său. Iată dar greutăţile şi lipsurile ce trebuie să ni le mărturisim de la început: *Atunci când ni se povesteau basmele, nu ştiam cum să le ascultăm*; *iar acum când am putea să te apreciem, n-are cine să ni le mai povestească*.

«Savantul» nu mai poate sta cu capul în poala bumichii şi ea să toarcă pe-ndelte firul povestirii sale sincere; iar dacă el va pretinde «un basm» de la vreun copil, sau om din popor, aceştia se vor intimida, sau şi altfel: ceea ce este căutat, nu este cu totul natural.

Aşa dar, să ne resemnăm, dacă *nu putem avea ca material de studiu, basmul viu din mintea şi graiul poporului*.

Singure amintirile păstrate din copilărie şi cunoştinţa unor legi ale cugetării omeneşti neajută acum să stabilim nişte adevăruri cu privire la basmul trăit în minte şi în viul graiu, iar ca material *ne rămâne basmul scris*, pe care ni-l păstrează hârtia credincioasă.

Importanta basmelor scrise este destul de mare pentru studiul nostru, astăzi, când deprinderea citirii este foarte răspândită, când în scris s-au fixat aproape în întregime elementele gândirii, încât aproape nu se mai povesteşte şi nu se mai gândeşte de nimeni un basm. care să nu fi fost citit dintr-o carte.

Am întrebuinţat deci, acest material ce se prezintă tuturor în aceeaşi formă şi măsură şi pe baza căruia, va putea oricine şi oricând să întrupeze opere, care să corespunză din ce în ce mai mult idealului de frumos-folositor. către care se simte atras omul civilizat.

PARTEA I

CHESTIUNI GENERALE

Care este rostul basmului între celelalte manifestări sufleteşti?

Elementele basmului sunt împrumutate din viaţa

reală; sunt aceleaşi elemente, care constituesc complexul gândirii, în cele mai fireşti manifestări ale sale, dar întrupate după o logică intelectuală, deosebită de înlănţuirea reală a lucrurilor.

El, ca unitate completă, deşi niK este copia realităţii, totuşi este o manifestare naturală a cugetului omenesc şi se bazează pe legi neschimbate ale gândirii, ocupând un anumit loc în Viaţa sufletească.

Întruparea basmului o socotim ca o stare normală a relativei noastre sănătăţi, sufleteşti, de oarece, de când se ştie, neîncetat durează în Omenire o continuitate de gândiri, o aptitudine de împrumut a celor intelectuale, progresând’s. e înţelege „treptat-treptat.

El, fiind o parte din întregul patrimoniu sufletesc, se supune aceloraşi legi durabile ale cugetării.

În ceea ce priveşte perioada de dezvoltare a gândirii, căreia corespunde basmul, precum şi relativ la rostul ce-l are el între celelalte manifestări sufleteşti, iată ce putem spune:

Adevărata progresiune, în dezvoltarea intelectuală a individului, nu o putem stabili nici în raport constant cu vârsta, n-o putem nici secţiona prin limite distincte, pentru următorul motiv: promovarea dezvoltării psihice nu este de o continuitate perfectă, căci *societatea şi împrejurările externe grăbesc sau împiedică cursul dezvoltării normale a copilului*. Micuţii noştri sunt forţaţi în chip nefiresc: să vorbească, atunci când nu înţeleg ce spun; să stea ficşi, atunci când simt trebuinţa de a se mişca; să-şi înăbuşe cuvântul, atunci când ai voi să-l spună.

1. Până la vârsta de un an, copilul este înfăşat-imobilizat; – el nu trebuie să se mişte, dar este ţinut să asculte vordindu-i-se şi să se forţeze a imita acest lucru neînţeles.

2. Este în copilărie, un timp, ce pare a fi specific

jocului, dar tocmai atunci oamenii şi „împrejurările intervin: copilul este silit, prea adesea, să stea închis în odaia strâmtă şi jucărioarele i se confiscă.

3. Când «buna natură» îi îndeamnă să fie expansivi, zburdalnici şi guralivi, atunci cei mai mari îi opresc strigându-le: «astâmpăraţi-vă, tăceţi! >; «*Două urechi şi o gură* v-a lăsat *bună natură*: *multe s-ascultaţi* şi bine, dar voi *să vorbiţi puţine*».

Împrejurările fiind aşa de capricioase, fată de bietul copil, înţelegem pentru ce atâtea aserţiuni greşite s-au făcut asupra cursului dezvoltării intelectuale.

Cercetătorii au fost siliţi să se bazeze: sau pe exemple reale dar anormale, sau pe speculaţiuni abstracte fără exemple practice.

Pentru a mă îerî de aceeaşi greşeală, nu voi prezintă ca absolute, ideile pe care le formulez mai la vale, în privinţa dezvoltării intelectuale a copiilor; deşi caut realitatea, în logica cea mai naturală.

Pentru a răspunde la întrebarea: *cărei peâioade*[1]) *de dezvoltare a gândirii corespunde basmul*? – să luăm trei momente din dezvoltarea vieţii individuale:

1. Mişcări dezordonate, concomitente graiului confuz;

2. Mişcări coordonate în jocuri, corespunzătoare vorbirii logice, întrupată în poveşti;

3. Reprezentări ideale (libere de act), unite cu vorbirea internă şi formând împreună cugetarea – adevărată. viaţa sufletească.

Aceste trei momente sunt caracteristice: pruncieі, copilăriei şi maturităţii:

a) Pruncii se manifestă prin mişcări dezordonate şi gânguresc sunete fără noima.

b) Copiii se joacă şi gândesc în «gura mare».

---

1 Cuvânt nu tocmai propriu, dar întrebuințat in lipsă de alt termen.

c) Oamenii maturi, ajung până la atâta superioritate a cugetării, încât să nu-şi trădeze, nici prin cel mai mic semn sau contracţiune a fetii lor «de bronz», chiar cea mai grozavă lupta sufletească pe care ar suportă-o.

Dar până să ajungă omul la desăvârşirea unei vieţi intelectuale, separată de viaţa fizică perceputa prin simţuri, trebuie să se sustragă numai cu încetul de la acea *exteriorizare* a întregii sale firi, ce-l caracterizează la început.

Urmărind această diferenţiere de manifestări, observăm ca orice întrupare a vorbirii logice într-o povestire, pare a se prezentă:

1. Ca o completare prin graiu a unui joc copilăresc; (jucăria există, dar nu poate fi completată decât prin graiu).

2. Ca o reproducere orală a unui joc copilăresc; (jucăria exista, dar nu e la îndemână).

3. Ca o executare ideală, unită cu vorbirea internă, a unui joc copilăresc; (jucăria de la început este numai în minte).

În acest chip stabilim locul povestirii în viaţa sufletească: pragul trecerii, de la manifestarea fizică percepută prin simţuri, la manifestarea intelectuală.

Şi dintre toate povestirile, care au calitatea de a se potrivi *acestui prim pas către viaţa intelectuală pură*, *cele mai adaptabile*, *cele mai tipice*, *sunt basmele,* înţelese în adevărata curăţenie a conţinutului lor.

În acest caz, ele constituesc, pentru micuţii cugetători, veritabile jocuri intelectuale, în care, jucăria principală, păpuşica favorită, este eroul basmului.

Ceea ce mă face să socotesc, de o primă importantă pentru inteligenţa copiilor, mai mult decât orice alte povestiri, basmele, este că:

a) ele poartă, mai mult decât oricare altele,

caracteristica jocurilor (lucru pe care îl vom vedea la timp) şi *b*) pentru că cuprind în sine toate elementele ideilor şi sentimentelor de bază ale sufletului omenesc.

Este de observat că, copiii ascultă basmele, chiar când încă nu sunt în stare a le cuprinde pe deplin în gândire; şi atunci, în loc să le reproducă în întregime numai în minte, le execută în joc: se joacă «de-a cutare» personaj din „basm.

Iar când au ajuns să se desfăteze *în basm*, atunci copiii uită adesea jocul T). Aceasta e proba că au făcut un pas spre maturitate, spre adevărata viaţă sufletească.

De aci înainte, ei le vor ascultă, ca pe nişte

No. 1) Să se înţeleagă că, *reproducerii* în gând, îi precede *reproducerea orală*...

Asupra acestui fapt, voi inzista într-un studiu asupra *vorbirii interne*. Acum să se ştie numai că, mulţi copii îşi spun lor înşişi, cu glas tare, basmele, când n-are cine-i ascultă.

modele de întrupare, *într-un tot*, a unei mulţimi de idei diferite, fapt ce *corespunde cerinţei de unitate a gândirii*, atât de mult simţită de inteligentile tinere.

Copiii gândesc ascultând, apoi fac *exerciţii superioare* gândind asemenea cu cele auzite.

În singurătatea, care de multe ori li se impune, ei inventează, sau rechiamă un element din basm, un fir de poveste, pe care îl deapănă în minte cu toată sârguinţa şi arta de care sunt capabili.

Sunt basme de acelea nepovestite, (ale lor proprii), care se continuă luni de zile, poate ani, în mintea copiilor şi tinerilor tăcuţi. Ele progresează şi se complică cu timpul, constituind un fond sufletesc, un depozit intelectual, pe care nimeni nu li-l ştie şi nu li-l poate controla. Acă se cuprinde secretul şi adevărata calitate (neştiută) a «firilor neînţelese».

La tinerii inculţi, ca şi la copii, cea mai superioară manifestare intelectuală, de care sunt capabili, îmbracă în chip natural forma basmului. Acesta este pentru ei *maestrul gândirii, pe care o întrupează şi o dezvoltă*.

Mai ales că mediul înconjurător, prea adesea, este aşa de sărac fată de setea de viaţa deplină a copiilor, încât, departe de a le da posibilitatea să-şi exercite toate puterile lor, îi apasă grozav şi-i reduce la o existentă abia suportabilă.

Chiar în privinţa vorbirii, care este teren mult. mai lesnicios, avem de observat, că materialul ce li se impune este aşa de redus, aşa de inferior, că *ani de zile sunt ţinuţi să nu gândească şi să nu vorbească, decât despre nevoite banale ale vieţii* şi despre nişte jucării fabricate – foarte plictisitoare – pe care bucuroşi le-ar azvârli într-un colţ uitat, în schimbul unei distracţiuni cât de mici, care să-i încânte.

Fată de această sărăcie ce înăbuşă spiritul copiilor, şi fată de nimicurile pe care ei le execută în jocuri pe stradă, cu alţi micuţi derbedei ce sunt lăsaţi în voia sorţii, basmul este o adevărată binefacere superioară, fiind o comoară inepuizabilă de idei şi sentimente, cu totul variate – *depozitul unei lumi cu totul corespunzătoare celor mai delicate trebuinţe sufleteşti ale visă torului*.

Astfel, copiii şi poporul de rând, în naivitatea lor, gustând des din amarul vieţii, primesc cu plăcere să se desfăteze în lumea basmelor, care cuprinde în sine o îăgăduială a unei fericiri, ce ar putea fi dobândită în viitor „ca să suplinească lipsurile realităţii serbede. Ceea ce, această realitate neîndurătoare, nu poate da cugetelor simple, «basmul» le oferă cu dărnicie, într-o formă de un farmec deosebit, um*plând* în a*c*e*st* c*h*i*p* *u*n *g*o*l* *s*i*mţit* în *v*i*aţa* *s*u*fletească.*

Iar bătrânii, povestind basme, pare că o fac aceasta –

ca o reîntoarcere la cele de odinioară – şi *ca să aducă tinerei generaţiuni o* o *frondă, un dar din tot ce socotesc ei că au avut mai încânător*, în *regretata tinereţe trecută*.

Aşa privit basmul, din punct de vedere al individului, înţelegem că are întâetate între alte producţiuni intelectuale.

De mai mare importantă este însă, *să vedem dacă rolul său ar fi tot aşă de apreciabil şi din punct de vedere al mersului vieţii sociale*?

În această privinţă iată ce avem de observat:

Priveliştea realităţii nu este în toate ale sale ceva agreabil, nici ceva cu totul încurajator întreprinderilor omeneşti raţionale, sau corespunzător întocmirilor sociale cele mai respectate de mintea noastră:

a) De foarte multe ori, dezlănţuirea fenomenelor (cosmice) este teribilă şi se răsfrânge în chip păgubitor ordinii normale: geruri, potopuri, secetă, cutremure, grindină... o întreagă «mânie» a cerului şi a pământului, înfăţişează lucrurile «naturale» ca făcute şi refăcute, fără un lost determinat, fără o stabilitate asigurătoare.

b) Lumea fiinţelor vii înfăţişează o ordine de fapte cu totul brutale, ce nu ne surprind, numai din cauză că prea mult ne-am deprins cu ele, (avându-şi reflectarea lor şi în noi înşine).

Toate aceste vietăţi necuvântătoare trăiesc unele în detrimentul altora; se prigonesc neîncetat şi se distrug reciproc, pentru singurul motiv ai hranei, sau din cauza unui antagonism neînfrânat. Încă, ele execută un chip de orânduiri de ordin sentimental, ce dezic cu desăvârşire principiile cele superioare omeneşti.

c) Societatea omenească însăşi, în procesul vieţii zilnice, se arată cu totul departe de întocmirile principiale preprii, ba chiar mai prejos de unele manifestări ale vieţii animalelor.

d) Pe de altă parte, inteligenta omenească se manifestă şi prin producte de o înjosire extremă faţa de idealurile folositoare colectivităţii. Aceste producte degradatoare sunt concretizate în toate chipurile în mijlocul societăţii, dar mai ales sunt depuse în vorbirea vulgară – depozit ce se împărtăşeşte şi se impune tuturor.

e) Să adaugăm la acest ansamblu de înfăţişeri, care desconcentrează pornirile de înnobilare a fiinţei omeneşti, şi realitatea vieţii personale (de care am mai vorbit), care nu numai că este prozaică şi monotonă, dar încă şi de o cruzime ordinară, fată de aspiraţiunile formulate în principii, în atâtea veacuri de experienţă inteligentă.

Toate aceste înfăţişeri contsituesc *atmosfera generală ce dă colorit vieţii sufleteşti a generaţiunilor tinere*.

Şi nu este posibil a se sustrage cineva de la contactul cu acest total înconjurător ce se impune; ba, ce este mai mult: influenta nefastă se simte foarte de timpuriu, când încă nici nu este vorba de a preîntâmpina acele influente rele, printr-o cultură stabilită pe principii superioare.

Copiii văd, aud şi simt prea curând, tot ce este caracteristic în complexul existentei înconjurătoare. Mai înainte de a bănui noi, lor li se imprimă un fel de *a* îi sau cel puţin o aptitudine de a *deveni* tocmai ce nu este favorabil societăţii şi ceea ce lor înşişi le va fi spre pagubă.

Gravitatea acestui fapt este uşor înţeleasă de cei care cunoaşte, cât de puţin, din nenumăratele dezordini care bântuiesc neîncetat viaţa sociala.

Când este atât de mare numărul indivizilor – cu adevărat periculoşi – cari au un total de elemente sufleteşti cu totul dăunătoare colectivităţii, ni se impune cu tărie problema de a afla: prin ce mijloace s-ar putea preveni, cel puţin pentru viitorime, un rezultat cu greu îndurat în trecut şi mai ales în prezent.

Va trebui să ne îndreptăm îndată atenţiunea asupra acelor mijloace salutare şi să ne folosim, chiar de cele mai mici dintre ele, pentru a constitui un element sufletesc, care să lupte în contra influentelor periculoase, ce ameninţă inteligenţele tinere.

(Toate acele mijloace de prevenire a relelor dovedite, privesc totalul măsurilor de cultura integrală; iar tratarea obiectului lucrării de faţă constituie o părticică lăturalnică şi ajutătoare).

În domeniul vorbirei, în care se cultivă prea mult bălăriile înjosirii sufleteşti şi ghimpii distrugerii sociale, şi prea puţin florile inteligenţii şi ale spiritului de înaintare, să observăm *terenul basmului*, cel atât de caracteristic, copilăriei şi adaptabil începuturilor inteligenţii: – Este el (sau poate fi) o pepinieră a cugetelor sănătoase, a sentimentelor şi aspiraţiunilor nobile?

Elementele basmului, impuse micuţilor ascultători, redeşteaptă, întăresc şi pregătesc ceea ce influenţele realităţii (şi îndeosebi ale vorbirii de toate zilele), au pus şi vor pune *bun*, în inteligentă, sau ajută mai mult ceea ce este rău?

În fine: este posibil ca aceste povestiri naive, să fie perfecţionate în formă şi în fond, până într-atât, încât să devină prin excelentă, opere de artă, prin care să se inobileze cugetul şi simţirea copiilor?

Dacă vom putea răspunde afirmativ la această întrebare din urmă, care concentrează pe celelalte întrebări de mai sus, înseamnă că basmul, cu adevărat, are valoare şi din punct de vedere social, printre celelalte producţiuni ale inteligenţii omeneşti.

Să cercetăm deci, *elementele constitutive ale basmului*.

Elementul principal.

Dragostea.

Studiind basmele, găsim în varietatea nesfârşită a formelor, un sâmbure unic, un fond invariabil. Acest fond, fără de care basmul n-ar putea să existe, este constituit din mai multe elemente, dintre care cel mai principal este *dragostea*. Prin ea se dă viaţa şi farmec povestirii şi i se asigură o încheiere frumoasă şi completă.

Dragostea este elementul de bază în jurul căruia se grupează toate celelalte elemente din basm.

Este vorba însă, dacă acest element principal (aşa cum îl apreciem noi) îşi păstrează şi pentru copii locul de întâetate printre celelalte elemente constitutive? Se va zice poate, că sentimentul acesta, fiind ceva prematur pentru sufletul micuţilor ascultători sau cititori, rămâne pe un plan secundar pentru ei, şi că cu totul altceva îi încântă din minunatele povestiri.

Copiii, însă, sunt mult mai precoci de cum ne place nouă s-o credem. Lor li se impune cu o grabă surprinzătoare sentimentul de bază al firii omeneşti – dragostea. De aceea şi gândirea lor se desfătează în primul rând cu acelaşi sâmbure nelipsit, căruia toate celelalte elemente îi servesc numai ca podoabe.

Ne explicăm uşor provenienţa acestui fapt: întreaga lume a fiinţelor inferioare îşi manifestă pretutindenea şi oricând simplul joc al vieţii, ce nu poate trece neobservat, mai ales de privirile cercetătoare ale copiilor. Şi apoi, societatea noastră întreagă pare că se întrece să aducă sacrificii, din tot ce are mai bun şi mai rău, acestui zeu-amor, care-ştie să redea în schimb, după potrivă, plăcere sau amărăciune.

Copiii, crescuţi în această lume puţin scrupuloasă în manifestările sale, obsedaţi atât de mult de expresiunile vulgare, concretizate prin sce. nele din realitate, ajung la o maturitate grabnică în unele privinţe şi cu adevărat ştiu prea multe lucruri la vârsta de 9 – 10 ani.

Aşa dar, aduc şi ei, foarte de timpuriu, sacrificiul lor aceluiaşi zeu comun.

Dar dintre toate sacrificiile, pe care lumea întreagă le aduce dragostei, cel oferit de cugetul copiilor şi împodobit cu florile basmului, este sau nu, cel mai curat, cel mai sincer şi mai superior? Se înnobilează prin ceva fiinţa celui care aduce astfel de jertfă? Dobândeşte prin aceasta, aptitudinea de a privi în faţă un ideal curat şi de a-l dori mai târziu, ca pe unicul bun, chiar în prozaismul vieţii reale?

— Iată ce vom înţelege expunând dragostea, aşa cum o înfăţişează basmele, sau cel puţin cum se poate ghici diy complexul desfăşurării lor.

Această producţiune străveche a minţii omeneşti – basmul – *exprima, în chipul cel mai adevărat şi mai artistic iubirea sufletelor curate*.

Nu teoria maestriţa a dragostei, nu cuvinte armonioase şi cu subînţelesuri; ci prin fericita aranjare a faptelor, se înfăţişează *icoane*, asupra cărora mintea se opreşte, din care se revarsă întreaga tremurare a unei inimi tinere, în năzuinţele sale către fericire. Beţia sentimentului, în ascunsurile sale cele mai delicate, pornirea sinceră şi neînfrântă, se arata aci mai puternică decât toată flinta celui ce s-a legănat în astfel de gândiri.

Putem să ne înfăţişem uşor toate gingăşiile caracteristice visului de dragoste întrupate în basm:

a) Mai întâi *visătorul îşi închipuie obiectul dragostei sale într-o neobişnuită depărtare şi în singurătate perfectă*.

Fiinţa iubită este departe, departe. Zile întregi merge eroul gândindu-se cu drag că are să ajungă la ea. Întreabă în cale şi rar cine să-l îndrepteze încotro îl mână dorul, dar el tot merge înainte, pătrunzând *unde nu poate* «*nici pasăre cu aripioare, dar încă om cu picioare*». Acolo, în pustiu, în palatul ei, o găseşte singură, adormită... sau în

oraşul împietrit, (un oraş, care, în urma unui blestem, a rămas pentru vecie împietrit cu toate vieţuitoarele dintr-însul, perfect în poziţiunea în care erau în momentul blestemului) unde nimeni nu vede, nimeni nu simte; eroul singur şi *ea*, adormită de veacuri, s-o deştepte din vraja ce o apasă... Ori într-o poienită din mijlocul unei păduri neumblate, într-un palat frumos şi singuratic, unde totul vine de-a gata: «pune-te masă, ridică-te masă».

Cât de curată, (naivă), cât de setoasă a trebuit să fie inima visătorului, cât de conştient el de slăbiciunea sa, pentru ca să-şi imagineze atâta îndepărtare de lume şi singurătate, trebuincioase jocului iubirii! Şi apoi, ce descriere a unui sentiment mai puternic, întrece icoana călătorului dornic, pe care niciun obstacol nu este în stare să-l oprească din cale, şi care aleargă, pentru îndeplinirea dorurilor sale, până i se tocesc «opinci şi toiag de fier».

Una dintre superiorităţile acestei concepţiuni, constă în faptul că se înfăţişează sentimentul deplin, atotputernic – până a nu mai da loc absolut nici unei alte preocupaţiuni, de orice natură ar fi.

b) *A doua gingăşie a dragostei, în basm, este întârzierea şi înnoirea fericirii*:

Când eroul are să se lupte cu zmei, pentru a-şi dobândi iubita, mai întâi *se luptă cu zmeii cori ţin alte fete* şi numai *în urmă de tot o scapă* şi pe *ea*.

Dacă e să întâmpine greutăţi mari ca s-o câştige, acestea sunt astfel aşezate, încât, când socotim că s-au terminat şi se va bucură în pace, atunci i se impun altele şi mai grele; pentru ca răsplata ostenelilor să fie cât mai mult timp dorită.

Când scopul fericirii este ajuns, mintea nu se îndură a încheia, ci adaugă *despărţirea* de fiinţa iubită şi alergarea pentru a o regăsi – (Făt-frumos abia dobândindu-şi iubita, se desparte de ea, printr-o împrejurare

neprevăzută, pentru ca apoi, prin multe alte sforţări să şi-o regăsească) – ca o continuare a beţiei sentimentului, o înnoire a fericirii.

Regăsind pe Făt-frumos adormit, fata de – rupărat, care s-a ostenit atâta timp căutându-l, plânge *trei nopţi de-a rândul* lângă patul în care el doarme, fără să-l poată deşteptă… fără ca el să ştie… şi numai în urmă de tot află – spre desăvârşita lor fericire.

Fata de – rupărat cea mică, *în trei rânduri*, rămasă singură, când toţi pleacă de acas –, priveşte pe furiş de la fereastră pe Făt-frumos – cheleşul.

De trei ori îl izbeşte cu mărul de aur; *de trei ori* se duce la horă îmbrăcată în haine tot mai frumoase.

Pantoful şi inelul de recunoaştere este încercat mai întâi la toate celelalte fete şi numai *în urmă de tot la* «*ea*».

Iată icoana *fericitului*, care încă nu se îndură sa ridice comoara găsită, ci se îmbată contemplând-o, nesigur par că de realitatea ei. Omul, *beat de fericire*, face cotituri pe calea ce duce la obiectul dragostei sale. Şi oare, nu înţelegem noi din acestea cea mai duioasă dragoste? Nu ni se înfăţişează ascunsurile cele mai delicate ale inimii?

Fiind ceva ideal şi naiv, dragostea în basm este *fericită*. Nu se admite contrarietate:

Eroul visează *fiinţa iubită*, ca şi când ar avea toată puterea şi tot dreptul asupra ei. Se doresc şi se aşteaptă fără să se cunoască şi, întâlnindu-se chiar întâmplător, se primesc cu multă bucurie, ca nişte prieteni vechi. Niciodată unul nu se îndoieşte de sentimentele celuilalt; *nu poate bănui nepăsare sau refuz*.

Este fericită şi prin faptul că toate împrejurările îi sunt favorabile; (înţelege oricine că amân vedere dragostea ca sfârşit al peripeţiilor basmului). Toate nevoile vieţii sunt uitate; totul se împodobeşte cu tinereţe, sănătate, îndestulare, primăvară cu flori netrecute – nicio

grijă, nicio greutate!

Inteligenta tânără adună tot ce e bun şi frumos ca să completeze farmecul atotputernicei iubiri şi nu îngăduie nimic trist în aceasta.

Pentru a fi desăvârşită, dragostea trebuie să fie *veşnică*. Ei bine, în basm, *nu se admite uitare sau părăsire*; ba încă se vizează petrecerea în «tinereţe fără bătrâneţe şi viaţa fără moarte».

Dorinţa aceasta, de continuare nesfârşită a dragostei, este redată în chip desăvârşit prin faptul că *se încheie povestirea cu anunţarea fericirii* celor îndrăgostiţi: «au făcut nuntă mare, împărătească şi trăiesc fericiţi». Acest sfârşit ne dovedeşte bunul simţ de a termină povestirea atunci când se cuvine, şi ne lasă aceeaşi impresie de continuare, ca şi linia care închipuie orizontul îndepărtat în tablouri: Linia face marginea desenului, însă ne sileşte să ne închipuim dincolo de ea spaţii nemărginite.

Se observă că în basm astfel sunt variantele, încât nu se face deosebire de erou sau eroină, în ceea ce priveşte sentimentul.

Eroul, travestit se bagă slugă la împăratul cu 3 fete, sau la zâne; tot astfel zâna, schimbată în găinărească, la curtea împăratului cu fecior mândru.

Fiecare se duce travestit la horă, sau unde se află «celălalt» şi petrece în apropierea lui fără să-i spună vreo vorbă.

«El, zboară cu calul întraripat şi strică grădina cu flori *ca şi când nimeni nu l-ar vedea*; «ea» priveşte *pe furiş* de la fereastră.

El, în haine proaste, ca omul care nu doreşte să placă, trece în urma tuturor peţitorilor, totuşi este lovit cu mărul de aur şi ales; ea este mult căutată şi aleasă, cu toate că se preface în servitoare dispreţuită.

El se vaietă când îl loveşte cu mărul de aur, ca şi

când nu i-ar plăcea; ea nu se arată stăpâna pantofului sau inelului de recunoaştere, ci tăgăduieşte.

El îşi pune viaţa în primejdie, o scapă de la şarpele cel grozav, sau din închisoarea zmeilor; ea îi dă sfaturi, l-ajută la luptă, îl scapă de pericole, îl înviază chiar, ca să fie al ei, cu tot dreptul al ei.

Veţlem deci, o perfectă egalitate între erou şi eroină: fiecare doreşte *să câştige prin meritele şi prin puterile sale* pe celălalt. Se gândeşte numai la ceea ce trebuie să facă însus, fiind cu totul sigur că celălalt va corespunde aşteptărilor sale.

Iată adevăratul caracter al dragostei: *sentimentul, în curăţenia sa, este unic, activ, deplin satisfăcut prin şine însuşi*.

Aceasta este o parte caracteristică a sufletului tinerilor: *oricine, mai întâi doreşte să iubească, apoi să fie iubit*.

Eroul basmului nu ştie să-şi declare dragostea sa, şi de-ar şti, niciodată n-ar îndrăzni să facă aceasta, căci mărturisirea ar fi cea mai mare crimă în contra sfinţeniei iubirii.

El nu stă să primească mărturisirea recunoştinţei, de la fata î>e care a scăpat-o de la şarpe, ci pleacă mai bine, lăsând-o cu ochi-n lacrimi să-l privească din urmă. («Îi strigă fata, îl cheamă; şi dacă văzu că nu se întoarce, se uită cu jind după dânsul!»)

Nici către alţii nu-şi dă pe faţă taina dragostei sale, ci-şi face o plăcere foarte rafinată din neştiinţa lor:

Surorile cele mari îi spun celei mici că au văzut pe Făt-frumos, şi-i fac în necaz că ea n-a fost să-l vază la biserică; fără să ştie că tocmai pentru el rămăsese ea acasă.

Surorile vitrege vorbesc către fata cea dispreţuită, că o zână a jucat în horă cu feciorul împăratului; fără să ştie

că tocmai ea era zâna cea minunată.

A nu mrturişi este secretul dragostei; *a corespunde numai*, este arta ei: aceste adevăruri ni le arată basmul.

Aşa înţelegem că în basm se găseşte exprimat sentimentul dragostei în chipul cel mai puternic, cel mai complet, cel mai artistic, cuprinzând toată gingăşia, profunzimea şi bunul simţ trebuitoare povestirei.

O astfel de întrupare excelentă a sentimentului dragostei, fiind caracteristică sufletelor curate şi inteligentelor sănătoase, înţelegem că constituie un element agreabil, care merită să fie prezentat tinerilor cugetători.

Cei ce vor fi hrăniţi sufleteşte cu astfel de idealuri curate, vor dobândi tăria de a lupta în contra unor elemente rele care adesea li se impun.

Trebuie să observăm însă, cu părere de rău, că scriitorii noştri de basme, în loc să păstreze această superioritate a sentimentului şi a gândirii, mai totdeauna, în povestirile lor, se scoboară, mult chiar, sub nivelul bunei cuviinţe.

Celelalte elemente din basm.

Eroul basmului este păpuşica alintată a cugetului naiv, copilăresc. De aceea, el este împodobit cu toate zorzoanele care s-au crezut frumoase, în curgerea vremurilor trecute. S-a luat din toate câte ceva: din teoriile religioase şi-superstiţiile trecutului, din practicile culturilor şi din obiceiurile particulare, atribuindu-li-se caracterul de jucării, şi s-au adăugat în basm, pe socoteala eroului principal şi a celorlalte personogii care-l înconjoară.

În rezultat, s-a oferit eroului deplinătatea unei vieţi, desăvârşit de frumoasă, îndestulată cu tot ce visătorul *ar dori* din lucrurile cele mai bune şi mai superioare.

Toate darurile şi bunurile, pe care băsmuitorul le

pretinde pentru eroul său, sunt podoabe preţioase ale basmului.

Dându-li-se adesea, o extensiune prea mare, ele par a constitui elemente *prime* ale povestirii; dar cel ce observă cu băgare de seamă, înţelege că nu pot fi decât elemente de a doua mână, ce se grupează în jurul sâmburelui principal, dragostea, (în lipsa căreia ele rămân fără viaţă şi nu mai au rost).

Iată ordinea în care s-ar putea înlănţui aceste elemente, şi caracteristica lor în basm:

Frumuseţea.

În basm, motivul dragostei este frumuseţea. Prin aceasta atrage eroul privirile fetii; pentru aceasta feciorul împăratului cade la grea boală de dorul zânei.

«Zână», în graiul poporului nu înseamnă altceva decât *frumoasă*; iar eroul merită să aibă toate darurile, toate izbânzile, toată ajutorarea şi supunerea de la împrejmuitorii săi, pentru că este Făt *frumos*.

<Frumos», în basm, este o noţiune cu totul expresivă, pentru care nu mai este nevoie de explicaţii.

Spiritul popular este de o conciziune admirabilă în această privinţă.

(Vom înfăţişa ceva mai departe, plasticitatea şi tăria expresiunii populare).

Fie frumuseţea de la naştere, sau dobândită mai târziu printr-un mijloc minunat, este atribuită totdeauna fetii celei mai mici din 3 surori, fratelui celui mai mic din 3 sau mai mulţi fraţi.

Este, într-adevăr, caracteristic basmului a se lua *cel mai mic* ca erou; dar frumuseţea i se atribuie pentru că este «erou», nu pentru că este *cel mai mic*. Şi afirm această deosebire, întrucât nu cunosc nicio zicere populară care să spună că fiii cei mai mici, ar fi înzestraţi de la natură cu mai multă frumuseţe.

Se găsesc însă în basm câteva exemple care explică în ce sens este socotită «cea mai mică mai frumoasă».

Aceste exemple se pot grupă în două, fără a se referi direct la frumuseţea naturală:

a) Arată preferinţa ce se dă frăgezimei vârstii: Făt-frumos duce fetelor împăratului câte un buchet de flori: celei mari, florile trecute; mijlociei, florile bine deschise; iar celei mici, *boboci de flori*.

b) Admiraţia gingăşiei trupeşti: pantoful şi inelul frumoasei sunt atât de mici, încât nu se potrivesc la nicio altă fată, fie chiar din lumea întreagă – şi tocmai acesta este semnul de recunoaştere al zânei.

În acest caz, voinicia corpului, nu e privită tocmai bine: mâinile şi picioarele mari sunt «necioplite». (în poezia populară se găseşte: «mândru ciobănel, *tras ca prin inel*...»).

Din importanţa cea mare ce se dă frumuseţii în basm. se poate înţelege deosebitul cult ce l-a avut poporul de rând, întotdeauna, pentru «frumos».

Cei simplii, atât de mult admiră frumuseţea şi se simt atraşi către ea, încât, tuturor făpturilor împodobite cu forme armonice şi culori agreabile, le atribuie cu toată încrederea: posedarea a o mulţime de alte calităţi plăcute şi folositoare...

Ba ce este mai mult, în jurul unei fiinţe, fiziceşte frumoasă, lumea se grupează, căutând să-i ofere cât mai multe din celelalte bunuri ale vieţii, căutând parcă să întrupeze într-însa un ideal dorit de oricine.

Trebuie să recunoaştem că, un popor, cu cât este mai plin de viaţă, cu atât mai mult iubeşte «frumosul» şi tinde către el. Admiraţia «frumosului» în basm este deci, *un folositor element de sănătate sufletească pentru tinerime*. (Aprecierea după exterior, deşi nu este un criteriu absolut, însă este destul pentru poporul de rând).

Calităţile războinice.

În strânsă legătură cu sentimentul dragostei, trebuie să spunem şi această parte caracteristică a sufletului eroului din basm:

El voieşte să fie *liber*, neatârnat de nimeni, să-şi poată croi singur fericirea şi să nu se amestece altul în tainele impiii lui.

El trebuie să fie fecior de împărat, sau al unor oameni bătrâni, pe care îi lasă cu lacrimile în ochi, nu le ascultă rugămintea, ci pleacă departe, după dorul lui; (dar îi răsplăteşte când ajunge fericit).

Îi place încă, să fie străin pe lume, copil al nimănui, fără vreo răspundere sau îndatorire către cineva.

Nu este trist, nici surprins când tovarăşii sau fraţii de cruce îl duşmănesc şi-i fac rău, căci prin aceasta are dreptul să-i îndepărteze şi să nu mai împartă cu ei bucuriile sale.

Este aci o *curăţenie şi o tărie sălbatică a sentimentului virginităţii*; *o concepţie ce domneşte în societăţile viguroase şi care* îşi *găseşte tipul în momente de cea mai puternică manifestare a personalităţii*.

Fata împăratului îşi alege pe Cheleş Făt-fru – moş, în contra voinţei tatălui sau şi nesocotind părerea şi batjocura lumii întregi. Preferă chiar să fie alungată din casa părintească (însă fără vină).

Zâna trebuie să fie *regina zânelor*, atot puternică şi stăpână pe soarta sa.

Astfel, inteligenţa tânără nu sufere un stăpân care să-i înfrâneze năzuinţele sale fireşti şi puternice.

Dar pentru a fi liber, respectat între tovarăşi şi temut între duşmani, eroul basmului are nevoie de putere şi curaj, pentru a săvârşi vitejii mari şi *a câştigă totul prin meritele sale*.

Pentru acest motiv, împodobit cu multe calităţi şi

puteri, porneşte eroul pe calea vitejiilor.

Elementul vitejiei – al isprăvilor – care îşi arată toată tăria sa în *Epopee*, se găseşte într-o măsură mai mică sau mai mare, după caracterul povestitorului, şi în basm.

Felul isprăvilor şi al greutăţilor biruite sunt proprii fiecărui popor, variind după natura locului şi după calităţile rasei, precum şi după felul duşmanilor pe care şi-i închipuie acel popor.

Avem de observat însă, că în basm, păstrându-se elementele din trecut şi fiind multe împrumutate, nu numai de la timpuri străvechi şi împrejurări dispărute, dar chiar de la popoare cu altă mentalitate, obiceiuri şi aptitudini, nu putem să ştim precis, care dintre aceste elemente sunt proprii cutărui popor sau cutărei clase sociale. Studiind însă cu atenţiune, vom avea putinţa sa înţelegem *coloritul* ce se dă în povestire unui element, ori de unde ar fi împrumutat.

Din acest colorit înţelegem caracterul visătorului: de este un spirit vrăjitoresc, molatic, sau vulgar; de este resemnat sau întreprinzător, înţelept, şmecher…

Din coloritul basmelor noastre cele mai tipice, observăm, în trăsături generale, că *poporul Român a iubit în totdeauna, ce este viguros ca forţă fizică şi intelectuală*.

Cine nu ştie ce va răspunde Făt-frumos al nostru, când îi propune zmeul:

— «Ce vreai, în buzdugane să ne batem…

În săbii să ne tăiem… sau la luptă să ne luptăm!?…»

— «*La luptă*, că e *dreaptă şi înţeleaptă* şi de Dumnezeu lăsată!…» – (răspunde el).

Ce răspuns mai tipic voiţi decât acesta, şi din care altul s-ar vedea mai bine puterea şi curăţenia sufletească a unui popor?

În timpuri de glorie, Românii s-au hrănit sufleteşte cu elemente de străşnicie, şi de aceea au biruit mari greutăţi;

iar acum, ce moştenim de la ei, socotim ca o comoară scumpă. (Şi astăzi Românul nostru ştie *lupta dreaptă*: «piept la piept»., («pe cuprinse» nu «pe apucate») şi cine e «voinic» numai aşa îşi răpune duşmanul).

Făcând încă abstracţiune de provenienţa elementelor constitutive ale visului de vitejie şi observând numai coloritul ce li se dă în basmele noastre, vom avea de spus:

Potrivit spiritului popular şi de ajuns pentru eroul basmului, este a se spune că «nimeni nu-l întrecea în putere şi pricepere», pentru ca apoi, pe baza acestei admiteri, să i se atribuie oricâte isprăvi minunate.

În consecinţă, în cele mai bune basme, nu se spune nimic despre puterile eroului, ci numai de ale grozavilor duşmani, pe care el îi învinge cu uşurinţă – lăsându-se astfel să se înţeleagă ce putere minunată are el însuşi.

Pentru imaginaţie, este un plăcut joc, a impune eroului duşmani şi greutăţi din ce în ce mai mari, pentru ca şi lui să i se adauge calităţi tot mai superioare.

Deşi izbânda este de la început întrevăzută, totuşi i se dă farmec prin greutatea luptelor şi nesiguranţa sfârşitului. Şi este caracteristic cum mintea însăşi rămâne surprinsă, ca de un lucru străin, de chiar întruparea plăsmuirilor sale.

Cunoscând duşmanii şi greutăţile ce sunt puse în calea lui Făt-frumos, felul cum luptă şi cum”.

Învinge el, ne vom da sama de caracterul lui şi în acelaşi timp de caracterul visătorului.

Duşmanul principal al lui Făt-frumos este Zmeul. Acesta ni se înfăţişează cu puteri mari, cu calităţi grozave.

Zmeul apare într-un nor, ca o lighioană înspăimântătoare şi de nedescris (fără formă) «c-o falcă în cer şi cu una în pământ»…

Ca un balaur ce varsă foc din gură… cu aripi şi cu ghiare…

Ca o pocitanie: un «salcotea, «tartacot», cu puteri nebănuite…

Se arată fără veste şi piere cum a venit. Înghite, omoară, dar mai ales fură: «te-au luat zmeii!» este o vorbă populară semnificativă în această privinţă.

El se poate schimba în orice dihanie necalificabilă. Locuieşte într-o «lume a zmeilor», în «cealaltă lume».

În acest sens, „zmeul este un «vrăjmaş» de te mut, cu chip şi calităţi neştiute, care poate fi înlocuit în nume cu «dracul».

Astfel este adevăratul *zmeu*, care e personificarea a tot ce mintea îşi poate închipui mai uricios şi mai grozav.

Putere mai mare între zmei are însă *muma zmeilor*: muma pădurii, zgriptoroaica bătrână, bufniţă cu ochi de foc, scorpie năprasnică, ghionoaie, muma vântului turbat, şi care poate să ia orice formă, pentru a înspăimânta şi a face rău.

În mulţimea basmelor, găsim într-o egală măsură şi elementele constitutive ale unui *duşman real*, numai cu numele de zmeu.

El are o mumă *vrăjitoare*, toarte rea; are surori şi fraţi; locuieşte în *vecinătatea* unei împărăţii, în palat… şi doreşte căsătoria cu fata împăratului. Este foarte puternic. Are un cal de soi; luptă cu buzduganul şi paloşul… Puterea îi stă în ceva, fără de care, el rămâne cu totul slab.

În acest caz, *zmeul-om*, ar fi împodobit cu destule calităţi şi puteri, numai că trebuie să fie *învins de erou*, *care-l întrece prin*: *bunătate*, *frumuseţe*, *isteţime*, *putere şi arme*.

Dar să nu uităm un lucru: în basmele noastre, nici *zmeul-fantastic* nu se găseşte complet nicăirea, nici *zmeul-om* simplu nu este undeva; ci putem zice că imaginaţia a unit cele două domenii: fantasticul şi realul, pentru ca să aibă mai mult câmp liber pentru jocurile sale. Această

unire poate să fie dintru început: produsul aceleiaşi vârste, aceleiaşi inteligenţe.

Eroul fantastic pare mai mult al timpurilor trecute şi acum dispare cu încetul; totuşi, *eroulom* nu poate fi posterior, căci *realitatea premerge*.

Vedem iarăşi, că vecinătatea acestor două elemente: *realul* şi *fantasticul*, este fără hotar, constituind mai mult un tot decât o diviziune. Copilul, care cunoaşte puţin realitatea, este foarte iubitor de idei fantastice; dar cu fantasme se împodobeşte pe sine *cel real* – iată ce trebuie să avem în vedere.

Afară de zmeu, Făt-frumos mai are duşmani: uriaşi, concurent, fraţi şi tovarăşi necredincioşi (pizmaşi).

Nu m-am preocupat niciodată de origina *duşmanilor* şi a altor personagii din basmele noastre, de aceea las în sama specialiştilor să spună: zmeii, zânele, uriaşii... căror timpuri şi căror popoare se datoresc, şi în ce chip s-au transmis şi s-au păstrat în poveştile noastre?

Însumi, am căutat, privitor la visul de vitejie din basmele noastre, să apreciez purtarea eroului fată de duşmanii şi tovărăşii săi, caracterul lui în luptă şi în îndurarea greutăţilor, pentru ca să pot expune *idealul visătorului* şi *pilda* sau *modelul ascultătorului* (cititorului) de basme.

Iată cum luptă şi cum învinge eroul basmului:

El porneşte de acasă *vesel şi gata de luptă*. Intra în palatul zmeului, *fără sfială*; îi azvârle buzduganul cu tărie şi-i iese. În cale. Zmeul se teme, a auzit de vitejia lui Făt-frumos.

Se iau *la luptă dreaptă* «zi de vară până-n sara»... său. «3 zile şi 3 nopţi».

Lupta e grea şi periculoasă, dar în sfârşit eroul izbeşte pe zmeu «de-l bagă în pământ»... şi-i taie capul. (Uneori îl ucide dintr-odată cu paloşul sau cu săgeata).

În basm *se trece în grabă la fapte*, uitându-se amănuntele nelofositoare.

Din dorul de a purtă pe erou la izbândă, îl porneşte de acâş* (fără merinde, fără bani), numai cu armele. îl pune să călătorească şi să se lupte zile întregi, fără întrerupere: nemâncat, nebăut, neodihnit… Faptul acesta nu constituie niciun defect pentru basm, ci este tocmai după spiritul lui şi-i înmulţeşte frumuseţile.

De multe ori eroul îşi în cu sine tovarăşi de luptă:

Îi întâlneşte în călătorie, îi învinge la luptă şi ei îl urmează ca pe un mai măre. Sau fără să se mai lupte cu el, cunoscându-i puterea, se roagă să meargă şi ei, că «poate» i-or fi de vreun folos.

În privinţa recunoaşterii puterii eroului de către tovarăşi, este foarte expresivă povestirea în graiul poporului: Făt-frumos se miră văzând pe Flămânzilă care «mânca brazdele de la 7 pluguri» şi se văeta de foame;… iar acesta, necunoscându-l, îi zice: «Nu te miră de mine, că nu sunt voinic… şi miră-te de Făt-frumos, care a omorât 3 zmei şi 3 zmeoaice şi pe muma lor!» – «Păi, eu sunt ăla!» – «Atunci să merg şi eu cu tine!» (aşa se povesteşte în popor).

Tovarăşii lui sunt mai totdeauna fricoşi; el singur trebuie să facă isprăvile cele mai grele.

Când izbuteşte, tovarăşii îl invidiază, îi fac rău; dar dreptatea şi nevinovăţia lui îl fac să scape de răutatea lor. Scăpând de cursele întinse, el îi pedepseşte, sau îi iartă.

Aceşti tovarăşi, deci, îl urmează mai mult de formă. *Prin ei se scoate în evidenţă puterea şi mărinimia eroului*. El nu este întrecut de tovarăşi, nu este condus de ei, nu-şi pune nădejdea în fraţii: buni, vitregi, de cruce… (Sunt şi tovarăşi cari ajută pe Făt-frumos prin câte o calitate pe care el n-o are: Flămânzilă, Setilă, Ochilă…; însă aceste ajutoare sunt mărginite la anumite cazuri).

Dar ajutorul, pe care i-l dă lui Făt-frumos zâna sau fata împăratului, oricât de mare ar fi, nu scade meritul lui, şi constituie pentru basm o drăgălăşie; iar ajutoarele cei le dau prin sfaturi o vrăjitoare, un bătrân, Sfânta Vineri… sunt bine meritate de el prin cuminţia şi bunătatea sa.

Dacă, cu firea superioară şi completă a eroului, se potrivesc prea puţin tovarăşii omeneşti, el însă primeşte cu plăcere ajutor de la celelalte vieţuitoare (din lumea animalelor).

Meritul său nu scade săvârşind greutăţi prin ajutorul acestor fiinţe străine, căci ajutorul lor îi este pentru totdeauna asigurat, el socotindu-se ca un stăpân atotputernic, care cheamă pe cine vrea şi porunceşte orice. În cazul nostru, eroul este comandantul acestor armate credincioase şi viteze (neamul furnicilor, albinelor) şi ca atare, toate izbânzile, lui îi revin.

Trebuie să ştim însă, că *adevăratul erou*, stăpân al acestor vieţuitoare, (deşi ocrotit de ele), este *acela care îşi păstrează personalitatea sa*, având destule merite care să-l facă demn de aşa slujitori minunaţi. Cum că aceasta este cerinţă neapărată a basmului, se vede din faptul, că Fătfrumos are de-a face mai ales cu «împăratul» lupilor, vulpilor, peştilor… cu «crăiasa» furnicilor, albinelor…

Se vede aci superioritatea concepţiei, demnitatea ce se păstrează pentru erou, chiar când îl face să aibă nevoie de ajutorul unor mici vieţuitoare.

Din toată această înfăţişare a visului de vitejie, întrupat în basmele noastre, reese clar că: *dorinţa de independentă, manifestarea unei personalităţi puternice, a unei firi întreprinzătoare şi iubitoare de dreptate, caracterizează pe Fătfrumos* – idealul poporului simplu şi muncitor.

Se înţelege că, *elemente de felul acestora, constituesc un mare folos sufletesc pentru vârsta cea*

fragedă şi pentru tinereţea cea setoasă de viaţă.

Vom vedea însă, cu regret, că scriitorii noştri de basme, în producţiunile lor, se depărtează prea mult de acest ideal tipic al poporului simplu. pe care nu l-au înţeles!

Bogăţia.

Printre elementele basmului, se poate socoti şi visul de bogăţie, aşa cum îl vom expune aci.

Primul vis de bogăţie, în basm, s-ar putea socoti acela care este în strânsă legătură cu căsătoria:

Un fecior *sărac* ia pe fata împăratului şi ajunge însuşi împărat mare; sau ia pe împărăteasa zânelor, care are în stăpânire cele mai minunate bunătăţi ale pământului.

O fată *săracă* ia pe feciorul împăratului; este îmbrăcată în haine scumpe şi trăieşte fericită în palatele împărăteşti.

Se observă, că în aceste cazuri, nu bogăţia este visul de fericire, de oarece eroul *cel sărac* este întotdeauna împodobit cu atâtea calităţi, încât *nu numai că e demn de bogăţia şi mărirea împărătească, dar le şi întrece*; ci visul de fericire este dragostea cu fiinţa cea mai demnă prin superioritatea sa şi prin multele calităţi presupuse.

Vis de bogăţie este numai cel îndreptat spre bunuri personale şi asupra cărora eroul să aibă toate drepturile şi toată puterea. În acest înţeles am găsi în basm:

Dorinţa de cele trebuincioase traiului, concretizată în următoarele:

a) *Locuinţă* admirabilă, demnă de superioritatea fiinţei iubite. Un palat mândru, împodobit cu toate frumuseţile lumii: fie găsit în locuri singuratice şi nestăpânit de nimeni, fie adus (mutat) în chip minunat de undeva, sau apărut ca din senin – cât ăi gândi, sau în sfârşit – bordeiul cel urât să se schimbe deodată în palat măreţ.

b) *Haine* frumoase şi strălucitoare, cum nu s-au mai văzut, şi de care toţi să se mire. (Eroul le are ascunse undeva, la îndemână; ori schimbate în *nuci* sau în *mere* minunate; sau se trezeşte deodată îmbrăcat cu ele).

c) *Mâncări* gustoase şi îndestulătoare... (să vină când i-o fi foame, să se servească masa singură).

Dar nici dorinţa aceasta, de a petrece o viaţă îndestulată cu toate bunătăţile posibile, nu este propriu-zis un vis de bogăţie, ci mai mult o întărire şi înfrumuseţare a visului de dragoste.

Îndepărtând gândul de la realitatea sărăcăcioasă şi necăjită, prin presupunerea unui trai cu totul uşor, se dă libertate visului dragostei, se admite putinţa unei fericiri desăvârşite.

În acest sens, visul de bogăţie – dacă-l numim astfel – este foarte natural şi potrivit cu spiritul basmului. El este de aceeaşi natură cu dorinţa de tărie fizică şi libertate pe care le am expus mai înainte şi deci, constituie o frumoasă podoabă în povestire.

Nu putem socoti visul de bogăţie, în restricţiunea în care l-am expus, ca fiind caracteristic firilor pasive, popoarelor fără energie, care visează să le vină totul de-a gata, de oarece, dorinţa aceasta de îndestulare, poate fi, în felul arătat, primită în sufletul celor mai activi şi mai plini de viaţa dintre indivizi.

Subordonarea ei, visului de dragoste, precum şi faptul că nu este unită cu gânduri le lăcomie, de hrăpire de la altul şi de nedreptate, face ca *dorinţa de îndestulare* să fie unul dintre elementele plăcute ale basmului, deci un element de gândire necondamnabil.

Calităţi sufleteşti ale eroului.

Vom arăta aci, calităţile sufleteşti cu care băsmuitorul împodobeşte pe eroul său.

Linele dintre aceste calităţi îi sunt atribuite, în chip

firesc, chiar de visătorul cel mai simplu, căci şi el le poate înţelege pe deplin şi le simte în inima sa. Astfel sunt: *mila*, *bunătatea* şi *hărnicia*. Prin aceste calităţi excelează chiar eroii celor mai simple basme.

Mila, în sufletul copiilor şi al poporului simplu, se răsfrânge, în mod natural, asupra tuturor făpturilor, indiferent dacă acestea au sau nu cugetare şi simţire, ci numai ca un prisos din nesfârşita dragoste a unei inimi curate. (Este caracteristic cum poporul îşi arată mila sa chiar faţă de aceia pe care îi ştie mult mai superiori decât el; nu ne surprinde să auzim pe ţărani zicând: «săracul, *bietu'* regele...» sau: «*bietu'* domnul Cristos... ce de-a mai pătimit el de la câinii de Jidovi!»).

Curăţenia inimii eroului se vede, mai cu deosebire. din *bunătatea* ce-l caracterizează:

El nu urmăreşte niciodată gânduri de răutate şi se jertfeşte cu plăcere pentru a face bine cuiva. Ajutorul lui este adeseori primit de cei slabi şi sărmani; iar cel ce este în grea primejdie, de nimeni n-ar putea fi apărat mai bine, decât de un Făt-frumos sau de o zână.

Prea adesea răsplăteşte răul ce i s-a făcut, prin răbdare, îngăduială şi iertare completă.

Dar cea mai plăcută calitate, cu care sunt împodobiţi eroii (şi mai ales eroinele) basmelor, este *hărnicia*. Aceasta împodobeşte încă pe fiii poporului nostru şi se pare că, în trecut, a fost apreciată la Români mai mult decât oricare alta.

Fiicele acestui popor – frumoase şi vesele – au fost neîntrecute în hărnicie: de la *Cenuşereasa* şi *Fata moşului cea cuminte*, până la fata cea mică a «împăratului» (schimbată în servitoare la curtea altui împărat); toate şi-au atras bunăvoinţa şi admiraţia tuturor, prin hărnicia neîntrecută.

Cu ce drag spune ţăranul nostru că «pe urmele

femeii harnice, înfloresc florile şi se înveseleşte iarba».

Poporul, care împodobeşte pe eroii viselor sale, cu milă, bunătate şi hărnicie, este un popor cu sufletul tânăr şi cu putere de viaţă. El va învinge toate nevoile şi va avea dreptul să aştepte un viitor strălucit.

Alte calităţi sufleteşti ale eroilor din basme, şi care sunt de o natură ceva mai superioară – întrucât sunt produsul aprecierilor mulţimei, reflexul spiritului unei întregi clase sociale, sau unui popor – sunt următoarele: *prevederea*, *isteţimea* şi *şmecheria*.

Prin aceste calităţi, eroul scapă din grele încurcături, din mari pericole şi îndeplineşte greutăţi mai presus de puterile sale.

Prin *prevedere*, el se fereşte de greşelile pe care alţii le-au făcut mai înainte şi n-au dus la bun sfârşit *isprava* pe care el singur o săvârşeşte.

Aci se cuprinde ideea: că nu prea e bine a te conduce întocmai după părerile şi purtarea altora. Această idee, născută din experienţa înţeleaptă şi întrupată în basm, în chip aşa de concret, constituie un bun element de gândire.

Privitor la marea valoare a *isteţimei*, se găseşte în basm un motiv admirabil: împăratul nu-şi mărită fata, decât după acela care va întrece-o în isteţime, discutând cu ea şi punându-şi unul altuia întrebări cu răspunsuri cât de grele.

Din aceasta se vede, cât de mult a fost preţuită, pe vremuri, isteţimea dovedită prin vorbă şi prin faptă; atunci când cultura cărţii nu mască adevărata calitate şi nu derută buna apreciere a realităţii prin îngrămădirea în memorie a unor cunoştinţe sterpe şi prin pompa titlurilor oficiale.

Amândouă aceste calităţi amintite, au în basm. adevărata caracteristică a poporului simplu: *isteţimea* nu se arată în vorbe şi fapte prea serioase, ci *în glume*,

ghicitori şi lucruri de veselie. (Se arată că nu este vorba de deşteptăciunea omului matur şi îngrijorat, ci de ascuţimea spiritului tânăr şi plin de viaţă).

Iar *prevederea*, în spiritul poporului, este cea mai mare *înţelepciune*. Caracterul său este *negativ*, cu nuanţă de *bănuială*, *neîncredere*, însă de un cuprins cu adevărat profund; – pare a ni se zice: lumea aceasta, prea multe răutăţi şi greşeli face, încât, ar trebui să te porţi tocmai contrariu decât cei din jurul tău, pentru ca să ajungi la un rezultat bun.

De altfel, lucrul acesta ni se înfăţişează clar în persoana eroului popular «Păcală» care:

„... Ca *să facă el ca lumea vreun lucru*?... *Niciodatay*

„*Toate le făcea sucite şi pe dos*, de te cruceai!

„Când colo *îi ieşiau toate de minime la sfârşit*!

„Încât de-ale lui isprăvuri, rămâneai încremenit!**

(„Păcală* – P” Dulfu).

În persoana eroului «Păcală» este întrupată, în chip desăvârşit, şi a treia calitate pe care am enunţat-o la început, în paragraful acesta: *şmecheria* (şiretenia).

Tipul «Păcală» (care este un tip de epopee, mai mult decât de basm) se amestecă şi în basme, ca element de mare podoabă, pentru povestire. Aci, el devine un Făt-frumos «*păcală*» al zmeilor şi zmeoaicelor, al demonilor şi al tovarăşilor necredincioşi.

Într-un basm, eroul păcăleşte foarte bine pe zmeu: îi coseşte orzul; îl face să-şi taie singur fetele, îi fură biciul, cloşca cu puii de aur, calul!

Întraripat, şi-l închide pe el însuşi într-un butoi;... îşi pedepseşte apoi fraţii pizmătăreţi.

În alte basme – păcăleşte pe muma pădurii, omoară 9 zmei, cari stau cu capetele plecate înaintea lui. Face pe zmei să crează că el are putere grozavă: că «scoate lapte din piatră», că «duce pădurea cu totul acasă»... că aruncă

buzduganul în lună…; se schimbă în diferite chipuri, ca să fie nebăgat în seamă de zmei şi zmeoaice.

Ideea metamorfozării în «bob de mei» în muscă. În purece… ia o dezvoltare aparte, în nişte povestiri foarte răspândite, cu formă de jocuri copilăreşti, dar cu fond – de multeori puţin moral şi nu tocmai naiv. care *nu pot fi numărate între basme*: Un copil mic cât o neghină, cât un bob de mazăre… cât o nucă – face isprăvuri mari, cu caracter de hazuri şi hoţii…

Cam în sensul acestor povestiri e zicerea populară: Fă-mă Doamne”, bob de mei»…

Ori de ce origine ar fi aceste minunăţii ale şireteniei, sunt foarte plăcute poporului. nostru, care se desfătează mult în ascultarea şi făurirea lor.

Oricât de apăsat prin asupriri, mizerie şi neştiinţa, acest popor dă visărilor sale un colorit de *cinste şi dreptate*.

Hazul, şiretenia şi toată suferinţa se restrâng numai asupra celui nedrept, rău şi pizmaş. *Revolta aceasta prin sarcasm, în contra nedreptăţii, răutăţii şi prostiei, este o notă bună pentru Români*. Este încă o probă de tărie şi sănătate sufletească.

În sfârşit, a treia categorie de calităţi sufleteşti, de o natură cu totul superioară şi am putea zice: de o constituţie mai presus de priceperea populară, sunt: *tăria sufletească* şi *înţelepciunea*. Prin acestea, eroul se împotriveşte diferitelor tentaţiuni şi-şi stăpâneşte slăbiciunile sale.

Aceste calităţi, expuse într-o formă simplă şi menajând curăţenia sufletească, nu fac notă discordantă în basm, ci, sau adaugă ceva la frumuseţile povestirii, sau trec neobservate.

Modestia.

Una dintre cele mai semnificative idei din basm şi

care, întrupând o deosebită drăgălăşie, se găseşte în cele mai tipice şi mai frumoase basme, este ideea de *erou mic*, nebăgat în seamă, dispreţuit chiar.

Ar putea cineva să socotească această idee:

a) Ca un rezultat al înţeleptelor observaţii din trecut, la fel cu zicerile scripturistice: «Piatra care n-a socotit-o ziditorul, aceea a fost pusă în capul unghiului», sau: «Cei de pe urmă vor fi întâi şi cei dintâi pe urmă».

b) Sau bazată pe unele dovezi din realitate, din care se vede că uneori, într-adevăr «Cel *mai mic* e *mai voinic*».

c) Sau s-o crează un simplu rezultat al legii contrastelor, atât de mult urmată de gândire:

Buturuga *mică*, răstoarnă carul *mare*».

Cred că fiecare dintre acestea ar cuprinde câte o părticică de adevăr; dar ceea ce m-a făcut să zic de la început, că această idee este dintre cele mai semnificative, e faptul că am raportat-o la origina şi caracterul basmului.

Zic dar, că ideea de mai sus (ca şi basmul în întregimea sa) este mai mult a copiilor, a celor sărmani, nevoiaşi, dispreţuiţi; este idealul tuturor celor ce văd pe alţii mai superiori şi pe care ar dori să-i ajungă, să-i întreacă… da, mai ales să-i întreacă.

Gândirea aceasta e firească şi foarte logică: îşi închipuie ci sărmanul visător să fie *mare*, atotputernic, dar nu-şi uită slăbiciunea 5 a. Pe aceea, care va fi caracteristica idealului său, dacă nu *cea mai duioasă modestie*.

Începe deci, eroul, atât de firesc prin modestie, pentru a termina prin mulţumitoarea vădire a tuturor calităţilor sale, prin mult dorita admiraţie şi surpriză din partea rivâlilor şi dispreţuitorilor săi.

Ideea de surpriză cuprinde în sine toată frumuseţea şi însemnătatea unor lucruri nou aflate. Astfel: *între modestie şi surpriză* poate să se mărginească, în mod

desăvârşit artistic, visul de izbândă al oricărui om şi mai ales al celui mic şi slab.

Iată exemplele cele mai importante din basm.

care arată visul de înaintare cuprins între modestie şi surpriză:

I) Cel mai mic din 3 (sau mai mulţi) fraţi este eroul.

Cea mai mică soră, din 3 sau mai multe, este eroina.

Calul cel mai mic este mai năzdrăvan.

Zmeul cel mai mic e cel mai rău şi mai puternic.

II) Fratele cel mai mic, olog şi urât, e năzdrăvan şi mai viteaz ca fraţii săi.

Mârţoaga bătrână şi urâtă, ce trăia uitată într-un colţ ai grajdului, eră calul năzdrăvan şi nemuritor.

Ciocârlanul schilodit, nevoiaş, care vine în urma tuturor, singur ştie şi poate. Ia porunca împăratului său, să îndeplinească cea mai grea însărcinare.

Armele cele ruginite şi aruncate în fundul unui tron vechi, sunt acelea cu care a făcut împăratul vitejii minunate în tinereţea sa.

Bordeiul cel mai sărăcăcios avea bogăţii nepreţuite.

III) *Făt-Fruinos cu părul de aur* se arată ca cheleş, smolit, trenţăros, slugă proastă. Când are să îndeplinească ceva, vine mai în urmă, de râsul tuturor şi zice: «să încerc şi eu...». Pe furiş însă, îşi reia forma sa şi se arată în cea mai strălucită măreţie, fără să-l recunoască cineva. Atunci, încrezător în sine, conştient de superioritatea sa, nu bagă în seamă nici pe împăraţi... şi niciodată nu se lasă a fi privit prea mult; vine mai pe urmă, se poartă cu o cuviinţă rece şi pleacă lăsându-i pe toţi împietriţi de uimire.

Săvârşeşte isprăvi mari, dar nu le dă importantă, nici nu se arată pretenţios, ci mereu îşi reia înfăţişarea dispreţuită.

În cele din urmă, când crede că a făcut destule minunăţii, încât nimeni să nu-i conteste superioritatea,

atunci dovedeşte cine a fost el – sluga dispreţuită. Atunci, în admiraţia şi bucuria tuturor. ocupa locul ce i se cuvine, mai presus de toţi rivalii şi batjocoritorii săi.

Tot acelaşi fel de purtare observăm şi la zâna schimbată în găinăreasă, la curtea împăratului.

Un lucru însă nu poate fi trecut cu vederea: modestia, resemnarea şi travestirea nu-şi au locul, când e vorba de dragoste. Poate să nu ştie nimeni că sub înfăţişarea de slugă urâtă se ascunde un minunat Făt-frumos; iubita însă, trebuie cel puţin să bănuiască, sau să îi văzut pe furiş schimbările lui; iar neştiinţa celorlalţi să-i producă o deosebită plăcere…

Când ea alege pe cel dispreţuit, dragostea întrece ambiţiunea de a se vădi calităţile lui.

Când eroina este travestită chiar în faţa iubitului ei, are grijă de a-i lăsă cel mai sigur semn prin care să o recunoască.

Pentru a înţelege cât de agreat este de poporul nostru, jocul acesta între modestie şi surpriză, să ne gândim la coloritul ce se dă în povestire, la noi. chiar acelor basme în care eroul este «şarpele-fermecat», «Porcul-fermecat» sau eroina – «Broasca ţăstoasă», «Bufnita»… Tot farmecul acestor teme povestite la noi, este de a apărea cel de nebăgat în seamă şi batjocorit, deodată în toată strălucirea şi atotputernicia.

Este o mare fericire pentru cei simpli, că sunt *hrăniţi cu dorinţa aceasta de a câştigă prin merite* recunoscute chiar de duşmani, *tocul de întâetate* între semenii lor şi că sunt înfrânaţi de conştiinţa micimii personale *şi pătrunşi de modestia sinceră*.

Ei îşi creează. astfel, un element sufletesc foarte puternic, care îi face capabili de a suportă cu resemnare greutăţi mari şi a cuceri situaţiuni înalte, prin merite reale. *Aşa ne explicăm cum, din sânul poporului celui mai de jos,*

răsar de multe ori stâlpii şi fata naţiunilor.

Să dorim deci, ca fiii poporului nostru să-şi hrănească sufletul cu aceste vise de glorie şi modestie şi desigur se vor înălţa prin calităţile lor!

Până aici, am expus principalele elemente constitutive ale basmului, cu caracteristica lor şi importanta ce o au pentru inteligentele simple.

Vom mai înfăţişă de aici înainte, încă şi alte elemente şi frumuseţi de o mare valoare pentru fondul povestirilor populare). De data aceasta, se va vedea, până la ce bogăţie şi superioritate artistică pot ajunge aceste întrupări tipice ale gândirii poporului.

Minunea…

Ceea ce, cu deosebire, încântă şi satisface imaginaţia băsmuitorului, este faptul că întreaga desfăşurare a basmului, începând cu naşterea eroului, creşterea şi dezvoltarea lui, toate isprăvile – până la definitiva izbândă şi îndeplinirea ultimului scop, au caracter minunat, extraordinar.

Povestirea *fantastică*, oricât de exagerată ar fi, este justificată prin presupunerea de către băsmuitor, a unei *fericite întâmplări*, a unui *noroc* nediscutabil, sau a unei *soarte* atotputernică, neschimbată şi expusă fără multe explicaţiuni. Singurele explicaţiuni – dacă le putem numi astfel – pe care le-ar pricepe poporul de rând şi le-ar putea expune la rându-i, fiind întrebat să-şi dea seama de unele fapte şi fenomene surprinzătoare din viaţa reală, ar fi următoarele: *puterea vrăjitoriei sau a rugăciunii* şi intervenţia unei fiinţe din afară de lumea văzută.

Avem de observat, că cam. erai, *cu cât sunt mai puţin inteligenţi, cu atât sunt şi mai necredincioşi şi mai puţin superstiţioşi*: elementul intelectual (ca teorie) este foarte redus la ei, iar cel sentimental foarte variabil (instabil).

Aşa de puţin serioşi au fost (şi sunt) oamenii în

credinţele şi superstiţiile lor, încât, cel ce cunoaşte societatea actuală, precum şi istoria trecutului, înţelege că puterea religiunilor de orice fel, a ajuns la o treaptă oarecare de superioritate numai în sistemele teoreticienilor.

Şăineanu zice că «omul simplu este dispus a da crezământ basmelor, care capătă în închipuirea-i aparenţa realităţii, sau cel puţin *a unei posibilităţi dintr-o lume de mult trecută*» (op. citi. 14).

Ni se impune o rectificare: basmele au farmec ca întruparea unei *dorinţe ce s-ar putea realiză în viitor*.

N'a crezut niciodată omul simplu că, *în trecut*, ar fi existat realizarea fericirii supreme – în *dragoste nesfârşită*, în tinereţe şi sănătate veşnică şi în atotputernicia peste fiinţe şi peste toată firea, ci în totdeauna a gândit, a vizat acest ideal sublim, pentru un viitor veşnic neajuns.

În ceea ce priveşte rostul coloritului de extraordinar, obişnuit în basme, iată ce se poate spune. Mai ales în mintea celui sărman şi nevoiaş se naşte gândul, că numai în împrejurări cu totul deosebite de cele reale, *cu calităţi şi cu puteri neasemănat mai mari ca ale semenilor*, şi cu mijloace îndestulătoare pentru înlăturarea tuturor slăbiciunilor personale, s-ar putea îndeplini în întregime un vis plăcut, *s-ar putea realiza între oameni o viaţă fericită*.

Minunăţiile basmului sunt desfăşurarea acestui fel de gând al oamenilor simpli şi nevoiaşi, cari, prin plăsmuiri extraordinare, corespund visului lor suprem de fericire.

Caracteristic este faptul, că inteligenţa băsmuitorului nu poate să-şi reprezinte *un mai mare bun, o mai mare minune* decât «*tinereţe fără bătrâneţe şi viaţa fără moarte*». Nu este nimic mai plăcut decât *a trăi mereu* şi anume: tânăr (nesfârşita dragoste de viaţă). *Nu este mai mare minune, decât a nu muri niciodată*.

(Dându-se prea mare importanţă motivului «tinereţe

fără bătrâneţe» şi eclipsându-se elementul dragostei, într-un basm – cum este de pildă cel intitulat astfel – al lui Ispirescu, se pierde cu totul farmecul povestirei: probă că chiar cele mai superioare idei din basm sunt subordonate dragostei).

Apreciind în adevăratul său înţeles, acea *culme a minunilor* vizată de inteligenţa poporului de rând, dobândim cea mai puternică dovadă de tinereţea şi sănătatea sufletului acestuia.

Cei care lasă moştenire urmaşilor (chiar numai în întrupările de gândire) *acea nesfârşită dragoste de viaţă, aceia cu adevărat, lasă posterităţii cea mai scumpă comoară*.

În basm mai sunt câteva motive de gândire, care, prin firea lor şi prin caracterul de supranatural, sunt aşa de agreabile şi înlănţuitoare pentru cei simpli, încât fiecare dintre ele dă naştere la cele mai încântătoare reverii – fiind unite cu elementul dragostei.

Poate că origina acelor motive nu este tocmai simplistă. Însă faptul acesta nu ne importă, când vedem că ele sunt cu totul adaptabile cugetării poporului de rând. Trei ar fi aceste motiveagreabile: *zborul*, *năzdrăvănia* şi *puterea talismanelor*.

1) *Zborul* constituie cel mai plăcut vis al copiilor şi al tinerilor, cari ar preferi această minunată calitate mai mult decât oricare bun al. lumii.

«*Da* (*îmi, daţi-mi aripioare*.
«*C-aud glasuri de cocoare*!
«*Daţi-mi aripi sprintenele*.
«*C-aud glas de rândunele*!...»

Poetul a trebuit să conserve în ascunsul său, ca un copil, curăţenia sufletească în toată deplinătatea ei, pentru ca să simtă, în anumite împrejurări, un avânt aşa de puternic şi să-l exprime într-un chip aşa de simplu.

Ce n-ar da copilul sau tânărul ca să poată zbura măcar o singură zi!

În graiul poporului – *sufletul* omului (la moarte) părăseşte corpul în chipul unei pasări ce zboară – un porumbel. («Am o lădiţă cu o porumbiţă...» este ghicitoarea adaptată de popor pentru a însemnă corpul şi sufletul).

Cea mai mare podoabă, chiar a «îngerilor din cer» sunt aripile zburătoare; iar pe biserici vei vedea, foarte adesea, pictate nişte capete de copilaşi, susţinute de două aripi albe...

Nu este nevoie să expun dezvoltarea reveriei de dragoste şi de zbor, căci fiecine este cunoscător acesteia;... voi aminti numai, că tradiţia basmului păstrează ca mijloc (exprimat) de a zbura: *calul întraripat*, cu care Făt-Frumos poartă prin «slava cerului» pe iubita sa, (fata împăratului) răpită de la zmei, sau pe zâna care şi-a pierdut. puterea măiastră.

2) *Năzdrăvănia* este calitatea minunată de a ghici mai dinainte ce are să se întâmple, de a şti gândurile omului, de a înţelege graiul dobitoacelor şi chiar de a posedă unele mijloace, prin care să îndeplineşti lucruri mai presus de puterile omului.

Aceste idei, de un caracter vrăjitoresc, sunt adaptabile întrucâtva basmelor, când conlucra la promovarea visului de dragoste şi când nu iau o extensiune prea mare.

În visul de „vitejie convine mai mult tipului «. Păcală».

3) *Puterea talismanelor* constituie, în basm, un element asemănător cu *năzdrăvănia*.

Eroul, prin arme şi talismane vrăjite, posedă puteri cu totul mai mari decât orice fiinţă din lume: cunoaşte trecutul şi viitorul, se face nevăzut, se schimbă în orice,

poate schimbă şi pe alţii după plăcerea sa… nu-l răneşte arma. ajunge unde vrea – într-o clipă şi, la poruncă, i se îndeplineşte orice de la sine.

Bogăţia acestui fel de gândire este de ani: pune toate calităţile într-un singur talisman. ci în mai multe şi variate.

Frumuseţea jocului constă în mulţimea peripeţiilor, în pierderea şi. regăsirea obiectelor scumpe.

Inteligenţele viguroase nu se avântă în dezvoltarea exclusivă a acestui fel de vis; *dar într-o măsură restrânsă el este foarte plăcut şi potrivit pentru basmele noastre*.

Într-adevăr. dacă este mai agreabil pentru eroul basmului, de a avea ca tovarăşi şi ajutoare pe celelalte fiinţe (din lumea animalelor) decât pe oameni, încă şi mai agreabil este pentru el, de a avea însuşi puteri destule şi tot felul de mijloace, prin care să poată totul, să învingă pe oricine şi să-şi îndeplinească orice dorinţă complet şi în grabă.

Toate elementele din basm îşi au frumuseţea şi tăria în natura lor însăşi; dar prin coloritul miraculos, dobândesc un farmec şi mai mare. Chiar fapte de o mică importantă, prin acest colorit, devin o podoabă admirabilă în povestire.

Vom luă câteva exemple: (La I. Creangă, în basmul «Povestea Porcului» după o povestire glumeaţă şi aproape nefirească pentru basm, intervine un fapt de o tărie desăvârşită:

Pe când ai casei dormeau, «purcelul s-a suit binişor pe laiţă. a spart o fereastră de bărdăhan şi suflând odată din nări s-au făcut ca două suluri de foc…»; deodată ni se comunică sentimentul unei lumi fantastice, în care totul este neprevăzut, surprinzător, teribil şi măreţ în acelaşi timp.

(Sau în alt basm – la mai mulţi autori şi în graiul poporului:)

«*Uu*! *N-aude... n-a vede*.

«*Uşurelul vântului şi* «*Greul pământului...*

«*Căţeluşii mei, vă moare stăpânul*!»

Cel care a ascultat acest basm, povestit în anumite împrejurări, înţelege că în strigătul cel simplu se cuprinde un nesfârşit sentiment de spaimă, *venit par că din altă lume*... şi totodată o schintee de nădejde, ce se comunică cu toată tăria din sufletul povestitorului, în al celor ce-l ascultă.

(Sau în alt basm:)

«... Cine e?... Dacă e om bun, să intre!... dacă nu, să nu vie!... *eu am o căţeluşe cu dinţii de fier şi cu măselele de oţel*... şi-l face mici fărâme!...» (încrederea copilărească desăvârşită, sentimentul unei puteri covârşitoare se comunică ascultătorului prin simplul colorit miraculos impus faptului celui fără importantă).

Avem de observat că *miraculosul*, oricât de mult farmec ar revărsă asupra tuturor elementelor din basm, adevărata să măiestrie şi desăvârşire o a>unge numai în unire cu un element foarte caracteristic copiilor şi oamenilor simpli. Acest element este *sentimentul de comunicare şi simpatie a omului cu* întreaga *fire înconjurătoare*.

Copiii şi sărmanii simt adeseori o nesfârşită milă pentru «slăbiciunea şi lipsurile» pe care le suportă orice «biată» fiinţă din lumea animalelor; ba chiar şi pentru lucrurile neînsufleţite. (Am vorbit puţin despre acest lucru la «calităţile sufleteşti»; vezi: *Mila*).

În basm, toate vieţuitoarele: Animalele domestice, (cal, câine, pisică), fiarele pădurii (urs, lup, vulpe...), păsările (vultur, cocor, corb, porumbei, ciocârlan, sticlete...), peştii (mreana, ştiuca...), insectele chiar (albină, furnică, ţânţar), au primit milă şi binefaceri de la erou. De aceea şi ele, când pot, îi sunt tovarăşi şi ajutoare

devotate. Pentru totdeauna îi rămân ele credincioase, recunoscătoare, îl mângie când e trist, îl scapă de răutatea fraţilor invidioşi, aleargă şi muncesc fără preget pentru dânsul...

Cuprinde foarte multă duioşie ideea aceasta de a găsi milă şi ajutor chiar la fiarele pădurii, când cel nevinovat e prigonit de părinţi vitregi, de fraţi duşmănoşi, de prieteni răi... (Animalele recunoscătoare şi omul nerecunoscător e un motiv ce se întâlneşte la toate popoarele sub formă de fabulă, proverb sau zicătoare.

Pe cale profană sau religioasă, idei de felul acesta s-au generalizat, de oarece cuprind un adevăr evident).

«Mai bine în pădure, cu lupii şi cu urşii!» zice adesea sărmanul prigonit, care în copilăria sa a simţit milă şi dragoste pentru tot ce este în natură şi apoi se vede nedreptăţit chiar de cei mai de aproape ai săi, cari ar trebui să-i fie ajutor şi mângiere.

Către eroul basmului îşi îndreptează nădejdea şi lucrurile neînsufleţite: pomul se roagă să-l cureţe de omizi şi uscături, fântâna părăsită îl strigă... şi cuptorul părăginit, de asemenea...

El le ascultă rugămintea şi nu le trece cu vederea... Şi casa nederetecată, şi poarta ruginită deşteaptă mila lui.

Toate aceste lucruri neînsufleţite, la rândul lor, îi sunt de folos «de bună voie» ca «recunoştinţă» pentru binefacere.

Este aşa de potrivit basmului acest element al *înfrăţirii omului cu întreaga fire*, încât nimic nu ni se pare mai gingaş şi mai natural decât apelul pe care îl face o persoană din basm, către un lucru oarecare din jurul său:

Zâna părăsită în mijlocul câmpului, se roagă frumos de un copac înalt ce era în apropiere...; el înţelege suferinţa ei, îşi pleacă vârful până la pământ şi astfel ea se urcă sus, scăpând de pericolele ce ar fi ameninfat-o («Cele

3 rodii aurite», Ispirescu).

Sau la V. Caraivan: Fata cea nedreptăţită este trimisă la câmp cu cămilele să le pască. Hrana ei este o singură pâine; iar servitoarea cea răutăcioasă se odihneşte şi petrece acasă: «După ce sosi la păşune, copila aşeză pâinea pe o stâncă şi zise: – Hai creşti, drăguţă stâncă, creşti să văd tara tatălui meu şi a măicutii mele… Frăţiorii mei, pe slugă o ţin în casă; iar pe mine m-au trimis să păzesc cămilele» («Cei 7 fraţi»).

Duioşia aceasta extremă ce se revarsă din unele elemente ale basmului, ne arată nouă superioritatea acestei întrupări de gândire.

Simpatia omului cu fiinţele necuvântătoare, cu plantele şi cu obiectele neînsufleţite, comunitatea de viaţă şi împărtăşirea sentimentelor cu acestea, dă naştere în basm, în graiul şi în inteligenta simplă, la cele mai admirabile motive de gândire; dar uneori şi la motive extrem de ordinare.

Printre motivele superioare se pot socoti şi unele idei religioase, cu totul caracteristice: este vorba de socotinţa posibilităţii transformării omului (după moarte) într-o fiinţă oarecare inferioară, pentru ispăşirea unei greşeli, şi vieţuirea, oarecum conştientă, sub această formă de inferioritate:

Animalul cel năzdrăvan (fie cal, corb, sau altceva) cere însuşi să fie omorât de stăpânul său, spre a fi scăpat de chinurile ce le sufere, sub acea formă, din cauza unui blestem, înainte de care fusese om (fată de împărat, fecior, zmeu, zână).

Aceste idei au ca o continuare mai superioară, teoriile religioase care spun că însuşi omul este o încătuşare a unui spirit căzut sau înger vinovat, în corpul de carne, cel supus suferinţei şi mort»; moartea, la rândul său, o eliberare a spiritului de corpul muritor.

Aceste socotinţe par a avea origina în ideile celei mai fragede copilării; condiţionate, cum am spus, de simpatia către întreaga fire înconjurătoare. Am auzit o fetiţă mică spunând despre o floare: «s-a rugat s-o culeg şi pe ea şi s-o pun în buchet, să n-o las să se ofilească pe jos»…De asemenea mulţi copii, când adună flori, fructe şi chiar pietricele, socotesc ca o bunăvoinţă sau binefacere – a preferi pe unele înlocui altora.

Ideea aceasta se găseşte cu o bogată variaţiune în basm; florile de pe câmpia fermecată se roagă de erou: «culege-mă pe mine… – ba pe mine, Făt-frumos».

În gândire, judecăţile decurg una din alta: de o apropiată înrudire cu cele precedente sunt şi zicerile – că pe morminte răsar plante (flori sau arbori) minunate, care au strânsă legătură cu sufletul celor ce zac sub ţărână.

În basm, floarea se schimbă în faţă şi iarăşi în floare… Poporul nu dă însă o prea mare importantă ideilor de acest fel, oricât le-ar agreia; în consecinţa, graiul poporului cuprinde expresiuni, care arată foarte multă decepţiune în aprecierea realităţii; se zice adesea despre cel mort: «de mult s-o fi făcut străchini şi ulcele».

Motivele de inferioritate morală (bazate pe aceeaşi simpatie a omului cu totul înconjurător) nu le mai amintim, ştiindu-se că sunt referitoare la comunitatea de viaţa între sexe diferite de oameni şi animale.

Elementul acesta al simpatiei omului cu natura, se impune cu tărie oricărui băsmuitor, iar cel care reuşeşte să-l redea mai bine, poate fi socotit pe drept, că este pătruns de spiritul basmului.

Pe de altă parte, un motiv străin de basm, fiind în unire cu acest element, nu mai face notă discordantă în povestire.

Vom lua exemplul exprimării *dorinţei de a avea copii* (la Creangă).

Dorinţa de a avea copii nu poate fi socotită ca un motiv firesc basmului, totuşi vom vedea în ce chip ajunge să se unifice uneori în povestire:

«Doamne moşnege, de când suntem noi, încă nu ne-a zis nimeni tată şi mamă! Oare, nu-i păcat de Dumnezeu că mai trăim noi pe lumea asta!...» Aşa se adresează baba către moşneag şi-l pune apoi la cale să plece să caute un copil, zicându-i: «Ia, mâne dimineaţă... să te scoli şi să apuci încotro-i vedea cu ochii; şi ce ţi-a ieşi înainte, întâi şi întâi, dar a fi om, da şerpe, dar în sfârşit orice altă jivină ar fi, pune-o în traistă şi-o adă acasă: vom creşte-o şi noi cum vom putea şi acela să fie copilul nostru».

(Sau un alt exemplu asemănător din: «Băiatul de zăpadă» (V. Caraivan).

Doi soţi bătrâni, cari n-aveau copii, se sfătuesc: «Babă, babă! Hai în uliţă să strângem şi noi zăpadă cum fac copiii. Pe urmă să clădim un băiat mic de zăpadă. Dacă nu ne-a milostivit Dumnezeu cu unul viu, cel puţin să ne desfătăm şi noi câteva zile cu unul de zăpadă!»

Exemplul cel dintâi, fiind mai tipic, ne vom ocupa câtva de el. Acest exemplu ne arată, în cea mai admirabilă formă, cum se poate exprimă acelaşi sentiment, pentru a corespunde *realităţii* (în partea I-a) şi pentr-o a corespunde basmului (în partea II-a).

În realitate îşi plânge omul singurătatea sa şi *ajunge să-şi urască chiar viaţa*: «nu-i păcat de Dumnezeu că mai trăim noi pe lumea asta!» Oricât de nemărginit ar fi dorul ce se revarsă din această expresie, tot mai superior şi mai puternic este sentimentul manifestat *în basm*: «du-te. /. Şi ce ţi-o ieşi înainte întâi şi-ntâi, dar a fi om, da şarpe, dar în sfârşit orice altă jivină ar fi... să fie copilul nostru!»

Prin acest fel de exprimare, *dorinţa de a avea copii*, a trecut, din domeniul realităţii şi al vorbirii banale, în domeniul basmului.

În graiul obişnuit, omul poate să-şi mărturisească durerile într-un chip aşa de priceput, încât să înduioşeze şi cele mai nesimţitoare inimi... dar în basm *eroul* îşi spune focul său «lemnelor şi pietrelor» şi fiarelor pădurii: toate îl înţeleg, se pătrund de plânsul lui, îl mângie, îl ajută!

Aşa se înţelege superioritatea basmului, ca întrupare de gândire.

Acum ne apar într-o lumină vie elementele. constitutive ale basmului: *Dragostea virginităţii*, *puterea de viaţă*, *modestia sinceră* şi *înfrăţirea omului cu natura înconjurătoare*.

Se înţelege, că toate aceste elemente, cu caracteristica lor, aşa cum am arătat-o, trăiesc şi se dezvoltă în basm, (conceput în curăţenia sa tipică), *constituind un rezem pentru bunele manifestări intelectuale ale individului şi pentru înaltele aspiraţiuni ale societăţii*.

În basm s-au sădit, din vremuri vechi, sâmburii unui ideal curat; *în basm vor odrăsli mlădiţele unui asemenea ideal în viitor*.

Pentru a nu pierde din vedere caracterul pedagogic al studiului de faţă, readuc aici chestiunea raportului dintre basm şi dezvoltarea intelectuală a copiilor.

În urma celor spuse în capitolul precedent, se poate conclude cu mai multă tărie decât la început, că *basmul, dintre toate producţiunile gândirii omeneşti, este cel mai potrivit cu mentalitatea copiilor*.

Înrudirea lui este foarte strânsă cu jocurile copilăreşti.

În basm, totul viază, totul sufere şi se bucură împreună cu visătorul, *precum în jocul copilului*: toate fiintele necuvântătoare şi lucrurile neînsufleţite (jucărioarele) iau parte egală, la tot ce doreşte micuţul stăpân să execute împreună cu ele. Faptul acesta îl găsim

chiar formal exprimat în basm:

«Toate lucruşoarele vorbeau în casa aceea, până şi oalele şi vătraiul; două oale se certau la foc, lingurile discutau şi se certau cu vătaful lor, castroanele veniau singure la masă şi se aşezau la locul lor». (Ispirescu).

Sau: împăratul leagă calul de propteaua gardului şi *propteaua îl înfruntă*: «mă neghiobule, calul se leagă în grajd, nu la propteaua gardului î»

Sau: În unele povestiri, metamorfozele şi travestirile au foarte mult înfăţişarea de jocuri. Eroul şi eroina, prigoniţi de zmeu, se prefac: unul în «bisericuţă», celălalt «călugăr»; sau unul *turmă* şi altul *cioban*… *baltă* şi *răi oi*… *holdă* şi *pândar*…

Aceste exemple ne arată basmul ca o trecere progresivă de la jocurile reale, copilăreşti, la jocurile intelectuale.

Precum în jocurile personale nu este primit cu plăcere amestecul străin, tot asemenea în basme, nu sunt plăcute aprecierile de natură critică. Basmele falşe, improvizate, ca şi jucăriile fabricate, nu sunt agreabile şi vatămă inteligenţii.

Foarte mulţi pedagogi au păreri greşite în ceea ce priveşte basmul şi jocul. Dintre cei pe care însumi i-am cercetat, numai la scriitoarea *E. Key* («Le Şi & de de l-enfant») am găsit câteva aprecieri demne de remarcat:

Bătrânele – zice această scriitoare – «vor povesti întotdeauna cu aceeaşi plinătate şi bogăţie de detalii, fără a da explicaţii şi fără a adăuga reflecţii» (210).

«Copiii voesc a primi impresia în toată curăţenia sa şi nu ca pretext al unui raţionament oarecare» (211).

Are convingerea că copiii îşi dau seama, de ceea ce este forţat în povestire, că înţeleg şi urăsc tendenţiozitatea.

În aceeaşi ordine de idei, autoarea dezaprobă

jucăriile fabricate, precum şi cărţile copiilor «prea perfecte, prea bine ilustrate; acestea din urmă împiedică liberul curs al imaginaţiei». (216).

Stabilirea unui paralelism între basme şi jocurile copilăreşti şi studierea în comun a acestor două feluri de manifestări, este de mare folos pentru pedagogie. Încă n-am găsit o lucrare a vreunul pedagog, care să expună ceva serios în această direcţiune.

Din studiile ce însumi am făcut pe acest teren, au rezultat aprecierile pe care le-am expus asupra rostului ce-l au basmele între celelalte manifestări sufleteşti.

Concluziunea generală la care am putut să ajung şi pe care o socotesc deocamdată cea mai firească, este următoarea:

Basmul, în adevărata sa curăţenie, este producţiunea cea mai adaptabilă primului pas în viaţa intelectuală a copiilor, de oarece poartă în sine pe deplin caracteristica *libertăţii individuale*, ca şi jocurile.

În acest sens: trecerea de la *jocuri* la *basme* este firească şi nesimţită.

Dacă putem spune despre un copil care este priceput în jocurile sale individuale, că mai târziu, cu siguranţă, va ajunge un bun conducător al afacerilor sale; apoi, nu ne înşelăm, susţinând că un copil, care şi-a hrănit inteligenta (la timp) cu basmele cele curate şi depline, va ajunge un profund şi neobosit cugetător.

Să oferim deci copilăriei, comoara de gândiri din basme – product scump şi hrană aleasă a inteligentei tinere.

Graiul popular în basmele româneşti.

Expunând cititorilor noştri bogăţia şi varietatea cuprinsului basmelor, apreciate ca manifestări tipice de gândire, ne rămân încă, pentru completarea acestei părţi a studiului de fată, unele chestiuni de mare importantă

ştiinţifică şi pedagogică. Este vorba de a răspunde la următoarele întrebări:

1) Graiul poporului simplu, corespunde pe deplin măiestriei întrupate în timp de veacuri în fondul basmului?

2) Nu cumva scriitorii şi povestitorii de meserie sunt chemaţi să îndrepteze prin arta povestirii lor, ceea ce poporul n-ar putea îndeplini prin viul său grai? Şi în fine.

3) Care este valoarea graiului popular în cultura copiilor şi a tinerilor?

Răspunsurile la aceste întrebări vor prezentă un interes ştiinţific, întrucât aserţiunile date acă fac parte dintr-un studiu asupra graiului în genere, pe care, la timp, îl voi prezintă cititorilor; iar valoarea lor pedagogică reiese din faptul că basmele în pedagogie trebuie apreciate, nu număr în privinţa fondului lor, ci şi a formei literare.

Primele raţionamente, pe care le-am putea face asupra formei literare a basmului, ar fi acestea:

a) Basmul s-a născut şi trăieşte în graiul popular şi deci, în acest fel de graiu, îşi găseşte în chip firesc, tot farmecul său;

b) Dacă acest graiu popular n-ar corespunde prin fineţea sa, bogăţiei de idei, care s-au acumulat cu timpul în fondul basmelor, acestea n-ar suferi totuşi, niciun prejudiciu, nicio scădere, de oarece: *când ideea frapează, forma se trece uşor cu vederea*. De pildă, în graiul copiilor mici, când de-abia reuşesc ei să spună câte o mică drăgălăşie, chiar într-o vorbire îngânată, neclară, ideea ce ne-o comunică, atât de mult ne încântă, că nici nu observăm defectele vorbirii, ba încă „aceste defecte, măresc farmecul înţelesului.

Nu ne putem opri însă, numai la aceste raţionamente, când cunoaştem adevărata valoare a graiului popular, ca frumuseţe şi deplinătate.

Vom expune deci, această valoare a lui, spre a o

înţelege orişicine.

A. Graiul popular este frumos. Frumuseţea lui o apreciem în vorbirea de toate zilele a unui om simplu, a unui copil de ţăran.

a) *Noţiunile*, obişnuite în vorbirea acestora, sunt aşa de *potrivite cu sensul total* (al celor spuse), încât n-am putea găsi altele mai bine alese;

b) Comparaţiunile întrebuinţate de ei, ne surprind şi ne încântă;

c) Gradaţiunea ascendentă, în comparaţii, este admirabilă;

d) Epitetele alese nu lasă nimic de dorit;

e) Aranjarea unor anumite cuvinte în expresiuni caracteristice sau cuvintele independente în propoziţiuni, niciodată nu apar fără rost şi conlucra la înfrumuseţarea graiului;

f) Acorduri pe care gramatica nu le înţelege, sunt cu totul admisibile în graiul popular. De pildă, un ţăran îţi va spune:

— «Şi aşa, frăţioare, m-a pus pe drumuri…

Aleargă sărace, frământă-te *du-te eu* de trei ori… unde a dus mutu' iapa…

Cine va mai ţine socoteala de regulile gramaticale, ascultând această vorbire, în care cel simplu îşi spune tot sufletul său?

g) Chiar expresiuni, care ne par logiceşte absurde, prezintă în graiul poporului o tărie cu totul particulară şi un farmec desăvârşit: «Grozav de bine», «frumoasă rău», «foc de ger», «se apucă de găti nişte bucate înfricoşate», «apoi făcu o nuntă d-alea înfricoşatele».

Graiul poporului este frumos. îl vei găsi la ţărani, atât în povestirile serioase, cât şi în glumele lor, acelaiş.

În basme, acest graiu al simplităţii îşi găseşte un teren cu totul prielnic: bunicii spun povestea, şi nepoţii o

ascultă; şi. unii şi alţii, deopotrivă se leagănă cu visări şi se încântă cu graiul. Vom expune acă, din basm, frumuseţi de graiu, corespunzătoare profunzimii ideilor:

1) Din descrierea *frumuseţii*:

Un împărat avea o fată: «Nici soarele nu-i văzuse feţişoara, nici vântul nu-i bătuse perişorul... «Era tare frumoasă. Crinii şi viorelele rămăseseră pre jos şi nici la degetul cel mic al ei nu le punea». (Ispirescu, «Fata de împărat şi fiul văduvei).

«Aşa de puţintică la trup, încât *ar fi sorbit-o* într-un pahar cu apă, şi aşa de subţirică, de parcă era trasă prin inel... («Cele 3 rodii aurite».

Isp.).

Feciorul văduvei era atât de frumos că «*ai îi pus ochii pe dânsul* de-ar fi fost într-o mie». (Idem, «Fata de împărat...»).

«Iată că se îndură norocul şi cu dânsul, şi dobândi un drag de copilaş, de *să-l vezi şi* (să-l *nu-l mai uiţi*». (Idem «Aleodor»).

«Născură câte un coconaş mai frumos decât tot ce este frumos pe lumea aceasta». (Idem, «Omul de piatră»).

«*La Soare te puteai uită,* dar la dânsul ba». (Comună).

«De frumoasă ce-o vedea, îi părea cum că nici n-o vede, ci numai o gândeşte». (Slavici).

(În acest exemplu, autorul se sileşte să redea o idee similară cu aceea pe care poporul o exprimă foarte bine: «de dragă ce-i este n-o vede „bine» sau «o pierde din ochi de dragă ce-i este»).

«Cea mai tânără soră... era frumoasă, mai frumoasă decât surorile sale împreună, frumoasă cum numai dânsa era...». (Idem «Doi feţi cu stea în frunte»).

«Cea mai mare era frumoasă, cea mijlocie mai frumoasă, iar cea mai tânără, Ileana, atât de frumoasă

(era) încât *şi. sfântul Soare se oprea* în cale ca s-o vadă». (Idem, Ileana cea şireată).

2) *Din descrierea duşmanilor eroului e*

«*Ferească Dumnezeu şi pe suflet păgân*, de aceea ce văzu Florea acum... Un bălaur! dar balaur cu trei capete, cu nişte fete grozave, c'o falcă-n cer, cu una în pământ...». (Slavici, Zâna Zorilor).

«Unde se năpusti asupra ei un lup, cu nişte ochi turbaţi şi zgâiti, de *băgau fiori în oase*, cu o gură mare şi cu o limbă ca de dihanie turbată, cu colţii rânjiţi şi clănţănind de parcă nu mâncase de o lună ele zile...» (Ispirescu, Ileana Sâmziana).

«Cu nişte ghiare ca secerile şi răcnia de se cutremurau codrii şi câmpiile vuiau *de-ţi luau auzul*». (Idem).

«Prea eră grozav acel lup. Unde deschise o gură, de să mă mbuce dintr-odată; şi unde se uită cu nişte ochi, din care parcă ieşiau nişte săgeţi de *mă săgetau la inimă*». (Idem).

«Auziră un urlet şi o vâjietură, cum nu mai auziseră ei până atunci!...» Ghionoaia «grozav de mare...» «*şi când venea ea, nene,* dobora copacii: aşa de iute mergea;», (idem).

«Când despre zori, *unde venia, măre, venin* tatăl zmeilor, ca un tartor. cătrănit ce era». (Idem).

«*Când, ce să vezi Dumneata*? Unde se luase după dânsa scorpia de mumă a zmeoaicelor, c-o falcă-n cer şi cu alta în pământ ca să înghită pe Greuceanu, şi mai multe nu!» (Idem).

3) *Din descrierea luptelor*:

«*... şi unde se aruncă, măre, asupra balaurului* cu sabia goală în mână şi se luptă cu dânsul până îi veni bine, şi *hârşti*! *îi tăe un cap*; *hârşt*! *şi-i mai tăe unul* şi aşa câte unul, câte unul, până-i tăe şase capete». (Isp., Balaurul cel

cu şapte capete).

«Şi unde mi-aduse, nene, zmeul pe Qreuceanu şi-l băgă în pământ până la brâu... Dar Greuceanu sărind repede, unde mi-aduse şi el pe zmeu odată, mi-l trânti şi-l băgă în pământ până în gât şi-i tăe capul cu paloşul». (Idem, Greuceanu).

«Ţugulea, cum aduse buzduganul său şi lovi pe zmeu îi luă mirul, apoi îi tăe capul». (Idem, Ţugulea).

«Strâmbă-lemne îi dete una cu sete, dar Tartacot nu se sinchisi. Dete şi Fărâmă-pietre, de credeai că Tartacot o să intre în pământ, dar et nici habar n-avu... *Şi unde mi se puse neiculifă, dl Dunăre-Voinicul, şi când îi dete una d-alea sănătoasele, odată sări Tartacot drept în sus, dar căzu numaidecât şi strigă*: – *M-ai mâncat fript păgânule*». (Idem, Dunăre-Voinicul).

«Puse iepurele umărul, dar nu se cunoscu nimic, puse şi vulpea şi parcă începu a se mişcă bolovanul. Puse şi lupul umărul şi clătină; iar „când puse, măre, ursul, umărul lui, se dete bolovanul de-a rostogolul» 1).

, 1) Nu vom uita, dintre frumuseţile literare ale basmului, nici acea mulţime de expresiuni admirabile – scântei ale spiritului popular – pe care le păstrează povestitorii şi le expun cu multă plăcere: Iute „ca vântul”, „ca gândul”, „ca dorul”, „ca blestemul”, „cum vine ceasul rău”... Chiar când n-ar fi născute în basm aceste expresiuni, totuşi, întrupate într-însul, dobândesc adevărata lor viaţa şi strălucire.

Toate exemplele citate aci, arată frumuseţea graiului popular, lucru apreciat de orişicine.

O calitate şi mai importantă a acestui graiu, vom scoate-o acum în evidentă: *Graiul popular este deplin*; – vorbitorul participă cu întreaga sa fiinţă la aceea ce spune.

Este demn de remarcat, că această participare este pretinsă de însăşi constituţia vorbirii populare. Atât natura

şi înlănţuirea cuvintelor, cât şi adaosurile şi lipsurile tipice, în expresia populară transpiră trebuinţa unei anumite tonalităţi şi a unui ansamblu mimic inseparabil. Prin acestea, comoţiunea vorbitorului se exteriorizează şi starea lui sufletească se comunică pe deplin ascultătorului.

Acesta este un fapt ce se constată în orice stadiu de dezvoltare al vorbirii populare.

Se înţelege că, cu cât graiul este mai rudimentar, mai sărac în măiestria cuvintelor, cu atât mai mult este nevoie, ca tonul şi gestul să completeze sensul dorit.

Tonalitatea specifică se referă în primul rând la cuvintele singuratice, care constituesc un fel de descriere, în care deplinătatea înţelesului nu

Tot astfel, acele frumoase forme de cugetare: „De vei şti, te vei căi; de nu vei şti, iarăşi te vei căi.

„De o vei lua te vei căi, de nu o vei lua, iarăşi te vei căi…; dar mai bine este să o iai!”

„Cine te-a învăţat, bine ţi-a priit; iar de-a fost din capul tău, bun cap ai avut!”

„… Că de nu – unde-ţi stau talpele îţi va sta capul!”

sufere nicidecum. Se zice de pildă: Frrrummos… frrrummos, rrrfece… iiiute… acrrru…

În aceeaşi categorie de descriere (în acelaşi stadiu de vorbire) intră şi *epitetele* cu sens de batjocură (poreclele), când sunt întrebuinţate mai mult pentru felul pronunţării lor – o pronunţare onomatopeică neplăcută – decât pentru noţiunea cuprinsă în ele însăşi[2]).

Copiii îşi improvizează unii altora adesea, porecle şi epitete fără nicio noimă, dar cu destul efect. În culmea mâniei şi a deznădejdii de a se răzbună, ei termină prin a-

2 Este caracteristic in basme felul de a porecli pe dușmanii eroului. De obiceiu, baba sau zmeoaica au epitetele cele mai semnificative: hârcă, tălpoiul (in sens de talpa iadului), cloanța, babornița, hoanghina bătrână.

şi înfăţişă unul altuia nişte strâmbături incalificabile. Acestea suplinesc în ultimă instanţă porecla dispreţuitoare.

Astfel, tonul şi gestul au precedat cuvântului, şi ele fac deplină o vorbire săracă în cuvinte, dacă este firească.

Dezvoltându-se mai mult deprinderea de a mânui cuvintele, în descrieri şi explicaţiuni, vedem cum *sensul vag*, încă nu este părăsit, căci comparaţiunile şi toată descrierea nu se referă direct la calitatea exprimată, sau la obiectul vizat, ci mai ales la participarea emoţionaltă a vorbitorului. Se zice, adică: frumoasă – *s-o sorbi într-un pahar cu apă*... «un drag de copilaş, de – *să-l vezi şi să nu-l mai uiţi*...», «cântă aşa de duios de se *opriau drumeţii-n. cale*...»; «se uita cu nişte ochi... *de băgau fiori în oase*...», etc.

Tonalitatea şi gestul sunt cu totul ataşate acestui fel de expunere populară. Aceasta se vede din mai toate exemplele pe care le-am expus ca *viumusefx* literare ale basmului, şi cu deosebire din acele cuvinte şi expresiuni independente: «măre», «neiculiţa», «frăţioare», «când ce să vezi», «ce nu s-a pomenit...», «ferească Dumnezeu...», «vai de maică de om», «şi mai multe nu «. (Toate acestea sunt inseparabile de tonalitate şi mimică).

Elementul participării exterioare fiind atât de nelipsit din graiul poporului, înţelegem pentru ce vorbirea pe care noi o numim *cultă*, este pentru omul simplu nedeplină, rece... Ţăranul nu este satisfăcut a zice: «avea *ochii* foarte frumoşi», sau «avea *gura* foarte mare...»; ci el simte nevoia de a spune: «avea *nişte ochi* de te băgau în boli»; sau «avea *o gură* cât toate zilele de mare».

Numai în acest chip este vorbirea lui deplină, căci trăieşte în ea tonul şi gestul, prin care participă vorbitorul la cele spuse.

Importanta tonalităţii pretinde a zice: *nişte ochi*, în

loc de *ochii*, şi *o gură*, în loc de *gură*; iar necesitatea gesturilor imprâne schimbarea caracterizărilor de *foarte frumoşi* sau *foarte mare*, în cele arătate mai sus, care sunt cu mult mai expresive.

Pe lângă epitetele tipice, cuvintele şi expresiunile particulare, din graiul popular, să mai amintim încă un fenomen" care pretinde tonalitatea specifică şi gestul. Vom avea, adică, în vedere:

Frecventa repetare a aceluiaş cuvânt şi refrenul – atât de familiare în poveşti şi în cântece. Iată care este rostul acelora.

În spiritele simple, repeţirea aceluiaşi cuvânt, sau a aceleiaş fraze, produce, ca printr-o electrizare, o dezvoltare ascendentă a sentimentului – până a smulge lacrimi sau izbucnirea râsului, ca şi cea mai maestriţa înlănţuire de fraze pentru cei culţi.

Exemplul cel mai simplu este al *bocitoarei*, care plânge cu hohote şi strigă neîncetat acelaşi nume, adăugând rareori câte un epitet duios... Singură se impresionează, şi în acelaşi timp, jalea pe toţi ascultătorii îi cuprinde la auzul acelui strigăt repetat, în care tonul are mare rol.

Citim de asemenea balada «Mănăstirea Argeşului».

«*Manole, Manole, meştere Manole*... «*Zidul rău mă strânge*.

«*Trupşorelu-mi frânge*...

«*Viaţa mi se scurge*!...»

Din singură această strofă înţelegem că repeţirea numelui de la început produce un efect deosebit, pe care *monorima*, îl desăvârşeşte – fiind însăşi un fenomen de aceeaşi natură – (monorima trăieşte pentru tonalitate).

Acelaşi fenomen în povestea populară «Moşul şi baba»:

— «Unchiaşule, unchiaşule, deschide uşa, că m-a

cotropit zăpada pân-la glezne!»

— «Ba, las' să te cotropească pânta genunchi!»

— «Unchiaşule, uncheşelul meu, deschide uşa, că m-a cotropit zăpada pânta genunchi!»

— «Ba, las' să te cotropească pânta brâu!»... (Şi tot aşa continuă convorbirea lor).

Aci, repetarea numelui consună cu revenirea neîncetată a aceleiaş replice din partea fiecăruia (iarăşi o particularitate a vorbirii celor simpli).

Cel mai tipic exemplu pentru fenomenul repetărilor, în vorbirea populară, putem să-l aducem prin acea «poezioară», (în chip de poveste), care se spune copiilor: «Şi era un moş...»[3]).

„Şi eră *un câne* „Şi-a mâncat pe vulpe, „Vulpea pe cocoş... Ah, ce mai cocoş, „Cum cânta la moş!

— „Ia cântă...

---

3 „Și erâ un moș, „Și-aveâ un cocoș...

„Ah, ce mai cocoș,

„Cum cântâ la moș î

— „Ia cânta cocoșule,

— Scoal de joacă moșule!”

„Și erâ o vulpe

„Și-a mâncat cocoșul...

„Ah, ce mai cocoș,

„Cum cântâ la moș!

— „Ia cântă cocoșule —„Scoal de joacă moșule !*

Tot astfel continuă „poezioara” formând strofe noui la orice cuvânt adăogat:

„Și erâ un urs, și-a mâncat pe lup...

„Și erâ un par, și-a ucis pe urs...
„Și erâ un foc și a ars pe par..,

„Şi era *yn lup*.

„Şi-a mâncat pe câne, „Cânele pe vulpe, „Vulpea pe cocoş… „Ah, ce mai cocoş…

Copiii repetă această poezioară de sute de ori, până ce ajung, prin ea, la obişnuita saturaţie intelectuală. Puterea sa obsedantă o înţelegem prea bine, observând că toate elementele sale constitutive convin cugetării simple: reptirea cuvintelor, repeţirea versurilor, a strofelor, monorima, ascendenta strofelor ca mărime şi gradaţiunea noţiunilor noi din strofe. (Fiecare cuvânt nou, introdus în versuri, atrage după sine repeţirea tuturor celorlalte).

Pentru acelaşi fenomen al repetării, am putea să cităm încă şi obsedantele refrenuri nelipsite din cântecele bătrâneşti.

Fenomenul repetărilor în vorbirea populară ne oferă încă o dovadă de felul cum se pricep oamenii cei inculţi să asigure efectul, în cea mai desăvârşită simplitate a formei.

Mai observăm o particularitate la povestitorii din popor:

Aceştia caută să expună faptele şi vorbele întocmai cum s-au petrecut în jurul lor, în ordine, după loc şi timp, fără omiteri sau prescurtări. Din această cauză, povestirile lor prezintă particularitatea întregimei şi minuţiozităţii şi sunt, putem zice, *mai fireşti*.

Până când ultima strofă le cuprinde în rezumat pe toate:

„Şi era un soare.

„Şi-a gonit pe vânt „Şi vântul pe ploaie „Şi ploaea pe „foc „Şi focul pe par „Şi parul pe urs

„Şi ursul pe lup „Şi lupul pe câne „Cânele pe vulpe „Vulpea pe cocoş… „Ah, ce mai cocoş!

Pentru cei «culţi», acest fel de povestiri minuţioase, sunt «plictisitoare», «anoste»; dar inteligenta simplă nu le poate înlocui prin rezumări extrase, deoarece omul din

popor, în spusele sale, retrăieşte însuşi ceea ce expune altuia.

Pentru acelaşi motiv, obişnuieşte omul din popor, dialogurile directe, după cum s-au desfăşurat între persoanele de care este vorba; iar în locul cuvintelor explicative, substituieşte în totdeauna gestul, astfel că, mai niciodată nu se poate redă în scris o povestire de acest fel, *firească*.

Dacă ne-am încercă să copiem exact în scris, numai vorbele spuse de povestitor, fără să explicăm şi sensul a o mulţime de gesturi întregitoare, am avea numai nişte propoziţiuni trunchiate şi cuvinte izolate, fără un înţeles de continuitate, De pildă – redând numai vorbele într-un exemplu luat după voie: – «eu – măi Niculae...! El... şi pleacă!».

În acest exemplu, scrisul nu redă cele spuse de vorbitor.

Să mai adăugăm explicaţiuni spre a înţelege sensul: «Eu, (îl strig) măi Nicolae! (îi fac semn cu mâna să se apropie şi-l întreb din cap, ce veşti poate să-mi spună); el (înaltă din umeri) şi pleacă».

Un povestitor ţăran, de obicei, în exemple de felul celui arătat de noi, toate explicaţiile cuprinse în paranteze, le înlocuieşte prin gesturi, întocmai cum s-ar întâmpla în realitate: face semn cu mâna, cu capul, cu ochiul, înalţă din umeri – ceea ce nu se poate redă în scris.

Deci nu vom putea găsi nicăirea, în cărţi, graiul viu al poporului, cu particularităţile şi frumuseţile lui.

Avem scriitori poporanişti de mare valoare – putem cita pe Creangă, pe Ioan Popovici-Bănăţeanul, Eminescu şi alţii – în ale căror opere sunt întrupate o mulţime de particularităţi ale vorbirii poporului.

Graiul simplităţii însă, în toată întregimea sa, ei nu

ni-l pot reda fără să li se poată socoti aceasta un defect[45]).

Ar trebui să ascultăm frumoasele povestiri ale unui Creangă, Ioan xPopovici-Bănăţeanul, sau altul, din însuşi graiul ţăranului moldovean sau ardelean, pentru ca să ne convingem că, ceea ce scriitorii nu pot să redea cu niciun chip, sunt nişte lucruri cuprinzătoare de un efect admirabil.

Numai aşa am înţelege că *graiul poporului este cu adevărat viu, adică frumos, activ şi deplin*.

Frumuseţea lui constă în natura cuvintelor şi în împerecherea lor caracteristică; iar vioiciunea şi deplinătatea decurg din participarea completă a povestitorului la cele înfăţişate prin vorbire.

Cunoscând aceste calităţi ale graiului simplităţii, ne dăm seama cum printre oamenii din popor se găsesc destui, cari sunt adevăraţi artişti ai declamaţiunii fireşti.

Înţelegem iarăşi, cât de bogate şi variate calităţi sufleteşti are omul din popor şi copilul chiar, când încă nu sunt în stare să-şi exprime prin vorbirea cursivă, ceea ce ei au simţit din contactul cu semenii lor, sau în mijlocul naturii.

Ei îşi înţeleg graiul şi ştiu să-l redea cu măiestrie; iar toate povestirile pe care le-au plăsmuit în cugetul lor naiv şi le exprimă în graiul lor vioiu, pot să ajungă la o superioritate netăgăduită ca formă literară.

Basmele sunt cele dintâi dintre aceste povestiri populare primitoare de perfecţionare.

Dacă omul cel «cult» nu le redă bine în scris şi nici nu le înţelege pe deplin auzindu-le povestite – faptul acesta nu dovedeşte vreun defect al basmului, sau vreo nepotrivire a graiului popular.

---

4 Dacă In piesele de teatru se dau în text toate expli-
5c atiunile necesare înțelesului povestirii, apoi valoarea a- cestor explicatiuni e potrivită numai pentru executare, nu și pentru citit.

Noi vom conclude, pe baze temeinice, 1) că *basmele în graiul popular* îşi ajung adevărata lor splendoare şi 2) că *graiul popular în basme* depune cele mai minunate comori de frumuseţe ale sale.

b) Concluziunea din urmă cuprinde în sine şi un răspuns categoric la a doua întrebare formulată la începutul acestui capitol. Se va vedea de altfel, în partea II-a a lucrării de fată, în chip amănunţit, tot meritul scriitorilor şi povestitorilor noştri, atât în ceea ce priveşte fondul basmelor, cât şi forma lor literară.

Acă vom face atent pe cititor, numai asupra unei erori, care se comite prea adesea:

Şăineanu, vorbind despre basmele lui Ispirescu, se exprimă astfel: «ele au un stil şi un mare merit literar. *Poporul nu vorbeşte nici aşa de frumos, nici aşa de bine*; dar fondul, formulele şi locuţiunile stereotipe, aparţin graiului poporal». («Basmele Românilor», pag. 195).

Ar fi trebuit să înţeleagă autorul citat, că *numai acolo este de lăudat Ispirescu* (şi oricare alt scriitor de basme), *unde reuşeşte să redea graiul şi sufletul poporului cu calităţile lor fireşti* căci, în acest caz, ei încredinţează hârtiei, cu adevărat, comori de frumuseţi literare.

Poporul vorbeşte şi mai frumos şi mai bine decât şi-ar putea închipui acei cari nu-l cunosc – oricât de învăţaţi s-ar crede.

c) Vom răspunde în fine, la cea de a 3-a întrebare. pentru a înfăţişa orişicui *valoarea şi rostul graiului popular în cultura copiilor*.

În societatea actuală, simplitatea şi lipsa de cultură nu condiţionează, mai niciodată, curăţenia morală şi superioritatea sufletească.

Foarte a adesea, oamenii cei «simpli» din pătura de jos a poporului, duc o viaţă asemănătoare şi chiar mai inferioară decât a fiinţelor necuvântătoare; iar întreaga lor

gândire şi vorbire obişnuită, constă mai mult din: blesteme, injurii, obscenităţi... care constituesc singurul lor element intelectual.

Cine cunoaşte repertoriul de cuvinte al acestor oameni «simpli», nu se mai miră, că ei întrebuinţează aceleaşi vorbe neplăcute, şi în timp de veselie ca şi în certuri, şi în dragostea dintre prieteni sau soţi şi în mângierile către copiii lor nevinovaţi. (Sunt unele mame, la cei de rând, care astfel îşi mângie pe copiii lor cu vorba şi cu fapta, încât ar trebui separate imediat de aceşti copii, ba chiar duse la închisoare).

Singura lor curăţenie sufletească este că ei săvârşesc toată răutatea şi fărădelegea, într-un mod cu totul naiv, ca şi când le-ar fi ceva plăcut şi pe deplin firesc.

Faţă de acest trist adevăr, a trebuit ca mulţi dintre oamenii inteligent!:

O) să creadă, că este neapărat nevoie, de a feri pe copii şi pe tineri de contactul cu oamenii din popor, cari ar fi păstrând în sufletul lor, tot ce este ordinar şi inferior;

b) să spună, că graiul poporului este periculos pentru curăţenia morală; şi c) să susţină că, pentru a promova dezvoltarea sufletească a copiilor, trebuie să-i sustragem de la graiul matern şi să-i deprindem, dintru început, a vorbi limba cea mai cultă şi mai curăţită de cuvintele banale şi cu atâtea subînţelesuri ordinare. (în jargonul de vorbire al unei anumite.

pături sociale, aproape nu este niciun verb, care să nu recheme un blestem sau o batjocură, şi niciun substantiv fără subînţelesuri obscene).

Cei care şi-au format acele convingeri (menţionate mai sus) sunt în mare parte greşiţi, şi anume, iată de ce: Graiul poporului, icoana sufletească a păturei inculte ţărăneşti, cuprinde o neîntrecută măiestrie, fie în sensul inferiorităţii, fie al superiorităţii morale.

Nu este de mirare, dacă a luat aşa de mare avânt, în graiul poporului, dezmătarea intelectuală, împrumutată de la pătura decăzută a populaţiunii oraşelor, precum şi din propria mizerie a vieţii personale.

Dar nu trebuie să uităm, că constituţia graiului popular este mult mai completă, în orice limbă, decât a vorbirii culte. Aceasta din urmă pare a nu avea suflet, căci cuprinde în sine numai logica cuvintelor: un om cult, (aşa cum se înţelege astăzi cultura), în rafinăria vorbirii sale, poate să-ţi improvizeze discursuri admirabile, într-un chip foarte accelerat, cu totul logic, dar numai prin mecanica vorbirii, fără ca el însuşi să facă vreo mişcare, să aibă vreo imagine sau vreo emoţie, deşi tratează în cuvântarea sa lucrurile cele mai diverse.

Desigur că, astfel de vorbire rafinată, convine unei trepte mai superioare de cultură, însă pentru începuturile vorbirii este mai potrivit graiul poporului, care. cuprinde în sine toată manifestarea sufletească: mişcările, imaginaţia, emoţiunile… celui ce vorbeşte.

Vorbirea poporului este o *exteriorizare sufletească a unor începători în vorbire şi gândire*. *Singur acest fel de vorbire se comunică în întregime copiilor şi celor meniţi*; iar *vorbirea cultă*, mai în totdeauna, *dă naştere falsităţii şi superficialităţii intelectuale*.

În natura graiului popular, deci, se cuprinde unul din motivele pentru care, oamenii ridicaţi din poporul de jos au mai multă vigoare intelectuală decât cei crescuţi în societatea «înaltă».

Concluzia firească este că, în orice limbă am deprinde pe copii dintru început să vorbească, trebuie să preferim graiul poporului, ca unul ce este mai adaptabil începutului vorbirii. Reese de aci că, atât convorbirea cu un om simplu, cât şi lectura cărţilor cu stil şi cu conţinut popular, prezintă cel mai mare folos pentru începători.

Zicem, că mai fericiţi ar fi copiii bogătaşilor noştri de la oraşe, dacă ar fi daţi în primii ani ai copilăriei, să înveţe a vorbi, în casa unui preot de tară sau a unui sătean onest, decât să fie învăţaţi dintru început «nemţeşte» cu o «bonă» diplomată», originară din cutare centru europenesc.

Cât priveşte elementul imoralităţii; care atât de mult se dezvoltă actualmente în graiul poporului, singura noastră putinţă şi *datorie* este de a-l micşora deocamdată, cel puţin în producţiunile literare.

Conştiinţa acestei datorii m-a determinat să expun, în partea ce urmează, elementele rele din

„Basmele noastre scrise, şi să formulez regulile de purificare în acest domeniu literar.

Un cititor atent va înţelege, că scopul principal al acestui întreg studiu este de a înfăţişa, cum *basmul popular, prin elementele sale admirabile şi prin frumuseţile literare caracteristice, poate să ajungă la foarte mare superioritate printre producţiunile gândirii cete mai însemnate şi mai folositoare vieţii individuale şi s-o ciale*.

PARTEA II.

Elementele străine de spiritul poporului sunt atât de multe şi covârşitoare în basmele scrise, încât, în faţa oricărui cititor, ies în evidentă mai uşor falsitatea şi artificialul, decât caracterele naturale – specifice. De-aceea, nu oricare cercetător superficial şi grăbit al basmelor noastre scrise, poate să deosebească în acestea, ceea ce aparţine cu adevărat poporului, de aceea ce nu-i aparţine.

Adevărurile pe care noi le-am înfăţişat în partea I, întrupându-le de abia cu greu din fărâmiturile împrăştiate în masa mare a adaosurilor nenaturale, nu pot îi pricepute decât de un cercetător atent şi sârguincios.

Ne vom bucură dacă, concluziunile bine cumpănite,

formulate de noi asupra caracteristicei de gândire a poporului simplu şi a copiilor, vor adăuga ceva domeniului ştiinţei şi vor fi de folos celor dornici de cunoştinţe noi.

Din cele ce urmează, cititorii vor cunoaşte elementele nefireşti şi vătămătoare cuprinse în basmele noastre scrise şi vor înţelege că toate bunele aprecieri, cuprinse în prima parte a acestui studiu, se referă la tipul ideal al basmului, pe care nu-l găsim nicăirea desăvârşit în operele scriitorilor.

Partea aceasta o vom secţiona în 4 capitole şi anume:

1. Defectele basmelor scrise, în ceea ce priveşte *elementul principal*;

2. Defectele basmelor scrise, în ceea ce priveşte *celelalte elemente*;

3. Defectele basmelor scrise, în ceea ce priveşte *unitatea literară*;

4. Aprecieri critice privitoare la răspunderea scriitorilor şi *concluziuni de interes practic*.

Această secţionare corespunde oarecum diviziunii adoptată în prima parte.

Să se aibă în vedere că criteriul pe care m-am bazat în aprecierile ce vor urma, a decurs din considerarea a doua elemente caracteristice ale basmului:

a) Dragostea curată a virginităţii;

b) Puterea de viaţa a poporului simplu.

CAP. I.

Defectele basmelor scrise, în ceea ce priveşte elementul principal – dragostea.

Când cineva povesteşte un vis (din somn), de multe ori: nu-şi aminteşte toate amănuntele; anumite lucruri se fereşte să le spună şi adaugă părţi necesare povestirii, sau aprecieri ale sale, ba chiar lucruri falşe, nepotrivite cu natura visului.

Basmul, ca închegarea unui plăcut vis (de zi), trăieşte

complet în mir.; ea visătorului. Când este povestit şi scris însă, se deosebeşte de conţinutul său natural, în toate elementele sale, dar mai ales în expunerea elementului principal; şi anume iată cum.

a) Dragostea curată, în sufletul omului simplu, conţine unele fineţe ce scapă aproape, putinţei de a fi exprimate în graiu, cu toată deplinătatea vorbirii populare.

Din" cauza acestei greutăţi de exprimat prin graiu, toţi povestitorii scapă din vedere unele detalii ce au loc în visul de dragoste curată a virginităţii, şi astfel, *basmele povestite şi scrise nu pot fi deopotrivă cu basmele trăite în sufletul copiilor şi tinerilor, ci îşi pierd din adevărata lor drăgălăşie*.

b) Elementele de înjosire sufletească, cu caracteristica ce o primesc în inteligenta vulgară, au fost amestecate în domeniul basmului, desigur din cele mai vechi timpuri. Povestitorii fără scrupule, mai adaugă încă, la acest element rău – tradiţional – şi dezmătarea lor intelectuală; aşa că, în basmele trăite, chiar în gândul celor mai simpli şi mai naivi, sunt unele lucruri obscene, de o tărie mai mult sau mai puţin pronunţată.

Un scriitor de basme, niciodată nu va putea prinde nuanţa adevărată a gândirii povestitorului celui mai naiv, pentru că acesta întotdeauna îşi ascunde cu precauţiune secretele gândirii sale. Şi chiar secretele gândirii proprii, nu voieşte scriitorul să le expună în basmul său scris.

Dupré cum vedem deci, bazmele scrise nu cuprind nici fâneţele şi drăgălăşiile intime ale visului de dragoste curată, nici secretul gândirii micuţilor cugetători, şi nici tot gunoiul sufletesc al celor decăzuţi moralmente.

Din nefericire, în literatura populară a altor neamuri mai «înaintate», s-a fixat în scris cea mai mare parte dintre producţiunile dezmătate ale cugetării bolnăvicioase; iar unii dintre scriitorii noştri, inconştienţi, se grăbesc să

popularizeze şi la noi răutatea, prin traduceri şi imitaţiuni neghioabe. Din vina acestor scriitorii, se măresc foarte mult defectele basmelor noastre scrise.

Vom arăta câteva din acele adaosuri nefireşti, dintre care unele par a fi cel puţin motivate, dar cea mai mare parte sunt fără niciun rost.

Se adaugă de obicei în povestire:

I) Părţi necesare formei (şi care nu fac parte din visul de dragoste).

a) *Enunţarea subiectului*:

«... Un împărat doreşte o zână...», «prinde dragoste de o fată de pe tărâmul celălalt...».

...O zână se îndrăgosteşte de un fecior de împărat, sau de un Făt-frumos.

b) *Formule impuse prin tradiţiune, pentru variaţia în textul povestirii*:

«Ca cuvântul din poveste, ce-nainte mult mai este...».

«Ca să meargă la izbândă, la dor de copilă blândă...».

c) *Formule de introducere şi finit pentru efect în povestire*:

«Măi oameni buni, să vă spun ce-a fost şi ce n-a fost, ascultaţi bine».

«Să vă spun o minciună mare şi gogonată...».

«... de mult, tare de mult, pe vremea poveştilor, când stăpânia Mincinos-împărat, a cărui împărăţie cuprindea toată lumea...».

«A fost odată ca niciodată... când făcea plopuşorul pere şi răchita micşunele; când se băteau urşii în coadă; când se potcovea puricele...

«Când mâncau şoarecii pe pisici...».

«Când peştii cei mici înghiţiau pe cei mari...»

«Când trăia lupu-n sat şi peştii pe uscat...; când...

«Încălecai p-un cocoş, să vă spun la moş-pegroş 1»

«Mă şuii pe-o coasă, şi-o spusei mincinoasă».

«Încălecai pe-o viespe...», etc. (Formule de felul acesta se găsesc din destul în graiul poporului şi aproape identic în orice carte de basme, de aceea nu se poate cită *cutare* autor pentru ele).

Aceste formule de introducere şi încheiere, adăugate în chip de dispreţ pentru cele spuse în basm, nu sunt potrivite *caracterului de joc* al basmului, nici simplităţii şi curăţeniei sufleteşti. Ele constituesc în povestire un colorit, pe care îl dezaprobă cei ce apreciază basmele.

Adevăratele formule de început, ar fi foarte *scurte şi serioase*:

«A fost odată într-un sat...» «A fost în vremea de demult...»

«Era odată, cine ştie când, o împărăteasă...»

«Se zice că a fost odată, un moş şi o babă...»

Cât pentru formulele de încheiere, se pot permite numai acelea, care cuprinde ceva de haz la adresa ascultătorilor; dar nicidecum cele prin care se desconsideră cuprinsul basmului. Acestea din urmă ne dau dovada lipsei de unitate în gândire şi produc un efect condamnabil.

II) Idei de natură critică superioară, adăugate pentru îmbogăţirea fondului, dar nepotrivite simplităţii basmului.

Aprecieri asupra puterii ce o are dragostea:

Pentru isprăvile sale, viteazul Făt-frumos nu primeşte niciun dar, oricât de scump ar fi, ci pretinde căsătoria cu zâna sau cu fata împăratului.

De dorul zânei cade la grea boală; (de dorul ei «căzu la pat şi zăcea»).

Fata văzând pe feciorul de împărat «prinse aşa de mare dragoste de dânsul, încât căzii la grea boală şi ajunse la ceasul morţii».

«Atât era de frumoasă Floriţa, că nici pământ n-au îndrăznit să arunce peste corpul ei în groapă, ci rămânând

cu toţii împrejurul mormântului, au privit-o, până ce au murit şi ei toţi – 12 tâlhari de codru…» (Slavici).

Părinţii nu vor să dea din viaţa lor, feciorului care Le-a murit, dar mireasa se învoieşte să împartă cu el zilele sale, şi-l înviază.

Zâna, de dragul lui Făt-frumos, îşi leapădă nemurirea şi puterea măiastră…

De dorul lui, plânge de umple cu lacrimi un vas mare, sau se preface în pasăre şi cântă cu dor prin pomii grădinii lui.

Pomii se usucă de jalea cântecului ei…

Ţipă pruncul în pântecele maicii sale, şi nu se împacă, decât când i se făgăduieşte o zână măiastră.

Aceste aprecieri, admirabile ca frumuseţe şi ca putere de gândire, sunt departe de caracterul copilăresc al povestirii basmului.

10) Adaosuri, cu totul străine de spiritul basmului, care s-au unit totuşi atât de strâns cu elementul principal, încât parcă-i sunt caracteristice:

Astfel este ideea de *ursită*, care se întâlneşte foarte deseori în povestire, ba chiar constituie motivul principal al acţiunii şi dă colorit întregii desfăşurări.

Iată cum este exprimată ideea de *ursită* în „basmele scrise:

Un împărat avea un fecior. Pe acesta *l-a blestemat* o babă să nu se însoare, până nu va găsi «cele trei rodii aurite» Ispirescu).

Sau, la naştere, *ursitoarele* i-au hotărât-o pe aceea care-i va fi soţie… În acest caz, eroul nu va putea să se însoare, dacă nu va căută să îndeplinească *ce-i este scris*. Astfel, în «Cei trei fraţi dornici» (Ispirescu):

Trei fraţi săraci nu se puteau însura. *O vrăjitoare* – i învaţă cum să-şi găsească *ursitele*. «Scrisa fratelui celui mai mic era fata împăratului din scursul apelor, în coadele

mărilor».

În această direcţiune de idei, *scrisa* poate să fie orice: *o bufniţă, un porc, o broască, un şarpe*.

Nu este nimic de făcut în contra acestei *ursitori*. împăratul zice feciorilor săi: «mergeţi şi vă căutaţi ursitele» (Ispirescu).

Eroul *trebuie să plece în lume*: «Sunt nevoit să cutreier toată lumea, până voi găsi făgăduinţa pentru care m-am născut…» (Ipirescu, «Tinereţe fără bătrâneţe…»).

Deci, plecarea aceasta este conştientă, neapărat necesară, şi fără plăcere, sau cu resemnare:

«mă duc de-acum în lume, *c-aşa mi-e scris* mie să rătăcesc vânturând lumea…» (Caraivan, «La şezătoare»).

Numai pentru a corespunde acestei *soarte impunătoare*, trece eroul peste toate greutăţile şi primejdiile, ba, ce este mai mult, această impunere este însoţită de ameninţare.

— I se porunceşte eroului, chiar fericirea lui. (Ispirescu, «Cele 12 fete de împărat»).

Un tip de întrupare a tăriei *ursitei* găsim într-o mică povestire «Catarinella» (Caraivan – «Poveşti Corsicane»).

Eroina cunoaşte de la început scopul ostenelilor sale: să în vieze pe feciorul de împărat, ca să-l ia de soţ. Ea primeşte să facă toate ostenelile ce-i sunt impuse sub pedeapsă (nu numai pentru răsplată). Călătoria cea grea o face fără vreun sentiment de plăcere, ci ca «o fiinţă nenorocită, osândită să rupă şapte perechi de încălţăminte de fier…». «… Călătorind aşa prin lume…», «din oraş în oraş, din sat în sat… pe la uşile oamenilor».

(Am găsit în cele mai multe basme ale noastre, că *tocirea opincilor şi toiagului de fier* se datorează călătoriei *din dragoste*, nu din pricina unui *blestem*.).

Ideea de *ursită* strică aproape cu desăvârşire farmecul basmului, căci înlătură jocul sentimentului:

«Ai, să fie de bine; dacă tu vei fi orânduitul meu, nu scap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s-ar pune nu ştiu de cine, şi crjiciş şi curmeziş».

Sunt multe povestiri în care *puterea ursitoarei* constituie elementul principal. Aceste povestiri *nu pot fi socotite între basme*:

A treia zi după naştere, *ursitoarele* îi hotărăsc unui copil să ajungă ceva, cu totul de neaşteptat de la situaţia lui (din sărac să ajungă împărat, sau invers); iar ceea ce-i este hotărât, se împlineşte întocmai, chiar dacă părinţii acelui copil, sau vreun vrăjmaş ar căuta să-l omoare, pentru a nu se împlini cele *orânduite*. Toate piedicile şi pericolele se întorc tocmai în favorul celui bine *menit*… de-ar fi azvârlit în apă, lăsat de mic pe drumuri, sau părăsit în pădure.

«Fă-mă mamă cu noroc şi m-azvârle-n foc» – zice poporul.

Ursitoarea duce pe om şi la fapte prea rele, pe care de bunăvoie nu le-ar fi făcut; sau îl duce tocmai în nevoile şi pericolele de care se teme el mai mult: «De ce ţi-e frică tot nu scapi». «Ce ţi-este scris, în frunte ţi-e pus».

În teoriile religioase, motivul «ursitoarei», care prestabileşte toate peripeţiile vieţii omului, este de o foarte mare extensiune şi importanţă. *Soarta* sau *ursitoarea* întrupează un sistem maestru de explicare a tot ce viaţa socială şi individuală oferă inteligenţei noastre. Exemplificările date în acest sens sunt uneori de o rafinărie neîntrecută şi se înţelege că, tot ce au avut mai superior, ca filosofie, cei vechi au depus în acest sistem de explicaţiei a rostului vieţii prin fatalitate, ursitoare, soartă, noroc, scrisă…

Este deci evident, că ideea de *ursită* este mai presus de simplitatea şi naivitatea basmului. S-a impus, însă, aşa de mult între elementele lui:

1) Pentru că visul de dragoste se întrupează într-o *anumită ființă*, ştiută sau posibilă... şi

2) Pentru siguranța gândului naiv, că *aceea* sau *acela* va fi negreşit *a mea* sau *al meu*.

Socotim *ursita* un clement nefiresc şi rău în basmele scrise, pentru următoarele motive:

a) Se depărtează de dragostea curată a virginității: este concluzia *bărbatului*, care a voit de multe ori să se căsătorească, până a găsit în sfârşit *una* (soția sa) la care nici nu se aşteptase şi către care «l-a tras ața». (Ce neplăcut se învecinează vrăjitoria şi dragostea, sentimentul şi ursita).

b) Este nepotrivită caracterului tinerelor inteligente independente, căci cuprinde ideea de *constrângere*.

În basmele noastre cele mai bune, elementul *ursitei* dispare cu desăvârşire; iar unde se păstrează, nu încântă decât pe cei fără putere de viață, pe cei iubitori de vrăjitorie, blesteme şi dezmățări fantastice.

Ideea de *pețire*, care de multe ori se întâlneşte în basme, este de asemenea un element nepotrivit curățeniei fondului lor. A dobândi iubita «*prin ajutorul altuia*», este un lucru cu totul străin de dragostea virginității.

Observăm în basme că *pețitorul* este admis numai *când* e cu *totul de nebăgt în seamă*: Bătrânul *pețitor* pentru «Porcul fermecat» sau pentru «împăratul Şerpilor». (În aceste cazuri, pețitorul are un rol mai mult de formă, căcifata este câştigată prin năzdrăvăniile eroului).

Cotoşmanul năzdrăvan – *pețitor* pentru stăpânul său. (Aci pețitorul este ca şi un ajutor, un cal năzdrăvan, o armă fermecată).

Sau *când serveşte ca o variațiune începutului acțiunii*:

Un împărat bătrân trimite pe Făt-frumos să-i pețească o fată sau să-i aducă o zână.

Zmeii trimit pe Făt-frumos să le aducă zâna.

În ambele cazuri însă, Făt-frumos se poartă ca şi când n-ar fi trimis de altul, ci este în totul erou luptător pentru sine. (Am putea să socotim, ca o gingăşie a concepţiei, faptul de a nu părea că luptă pentru sine, ci *pentru altul*).

Dacă găsim exemple în care *eroul* îşi dobândeşte *ursita* deagata, prin ajutorul altcuiva – aceste exemple sunt povestiri însăilate, care produc neplăcere. («Cei 3 fraţi dornici». Ispirescu).

Iar «basmele» în care Făt-frumos duce *altuia* fata răpită sau câştigată cu mari greutăţi, ne dovedesc nepriceperea autorului, care a comis o greşeală vădită şi nescuzabilă. Jocul sentimentului fiind nimicit, activitatea eroului e pierdută în zadar, descrierea peripeţiilor este de prisos şi povestea în întregime o putem numi falşe.

IV) Aproape în întregime, adaosele nefireşti pe care le-am extras până acum din basme, sunt datorite tradiţiunii şi prin ea s-au impus.

Dar să arătăm alte adaosuri vătămătoare, datorite numai lipsei de bun simţ a autorilor:

Falsificatorii producţiunilor populare cred de cuviinţă să adauge în basm:

a) *Aprecieri neghioabe asupra dragostei*:

«Doamne, tu dat-ai omului inimă, şi-n inimă tu i-ai răsădit *boala dragostei*».

b) *Înfăţişeri caraghioase ale sentimentelor ei oilor*:

«Găinăreasă îşi aruncă ochii asupră-i... feciorul de împărat se fâstâci... dar îşi ţinu firea. Simţi că obrajii îi ardeau, *o sudoare rece îl trecu* şi inima începu să-i ticăiască...». (Ispirescu, zâna Munţilor).

«Îi căzu tronc! la inimă. Se îndrăgosti după dânsa vai de lume!... Şi unde se rotea pe lângă dânsa şi se îngâmfa ca un curcan». (Ispirescu, Căinăreasa).

«I se păru aşa de frumoasă, aşa de frumoasă *că leşină*...».

Spuse părinţilor că-şi ia lumea în cap «şi-şi face seama singur...» dacă nu i-or da voie să-şi caute iubita.

Nimeni nu poate atribui aceste nărozii basmului visat de copii şi tineri şi ne vom da seama pe deplin de artificialitatea acestui soiu de nimicuri, din cele ce urmează:

c) *Declarări de dragoste înjositoare*:

«Porumbiţa mea, îi răspunse împăratul, împărăţia mea şi eu suntem supuşi ascultători ai poruncilor tale. Cere ce mai ai de cerut cu un ceas mai curând, că iată mă sfârşesc de dragoste pentru tine. Am ajuns ca un năuc, visez deştept, nu mai ştiu ce fac, când mă uit la ochii tăi frumoşi şi tânjitori». (Ispirescu).

Iar Făt-frumos: «aş vrea să rămân în veci *chiar mort*, aproape de aceea ce în trei zile a fost în stare *să-mi răpească şi minte şi inimă şi dor de viaţă*». îi declară şi devotament: «ce n-aş da să pot a-mi răpune viaţa ca să te mântuesc...». (N! D. Popescu).

Sau: «Cheleşul căzu în genunchi la picioarele lânii şi începu să-i sărute mâinile şi pe fată şi pe dos. Din acea zi, cheleşul se făcu omul de casă al împărăţiţei». (N. D. P.).

Pe lângă aprecierile pe care toţi cititorii le pot face asupra citatelor aduse aci, (precum şi a altora asemenea) noi nu vom mai adaugă decât următoarele:

Un popor viguros şi cu suflet tânăr, nu se cuvine să fie hrănit sufleteşte cu asemenea pilde de servilism, înjosire şi îmbătrânire... care sunt plăcute popoarelor de robi şi de visători pasivi.

Mai adaugă scriitorii în basme, încă şi:

d) Aprecieri răutăcioase asupra femeii:

«Vai şi amar de acela ce dă de rău cu muierile»!...

«Videşugul muierilor dezbracă voinicii: ce puterea nu

poate, poate dulceaţa vorbelor, şi ce nici asta nu poate, pot lacrămile mincinoase». (Slavici).

Sau caracterizări prin anumite expresiuni: «că ea de muiere» (zice Făt-frumos despre soţia sa). «Om fermecat de muiere» (despre Fătfrumos).

Sau: «Femeei să-i striveşti capul ca la şarpe, că dacă muierea nu-i dracul în picioare, da-şapte coaste diavoleşti într-însa tot are»!

Iar despre femeia necredincioasă: «Ce să-i fac? S-o omor?

Nu, n-o omorî, ci lis-o să te omoare ea pe tine». (Pamfile, Cernat cel mare).

Ce fel de oameni vor fi fost acei de la care autorii citat: au auzit asemenea lucruri în basm, şi către cine le-or fi adresat ei, nu mai discutăm! Un lucru însă trebuie să-l ştim toţi: elemente de acest soi nu sunt potrivite pentru basm şi niciodată un om inteligent nu le va amestecă în această producţiune, sub niciun motiv.

c) Aprecieri asupra căsătoriei:

«Făt-frumos se hotărî să-şi aleagă prin sorti pe aceea cu care să-şi încurce viaţa». (Gorovei).

«Odată cu nevasta, se serteură în casa lui şi sărăcia». (Ispirescu).

«Nimeni nu mai voia să-şi piarză sufletul pentru un cap de muiere». (Ispirescu, cele 12 fete de împărat).

f) Se expun lucruri ce nu pot fi în nicio altă producţiune literară, necum în basmele oferite copiilor şi oamenilor simpli:

1) Purtarea uşuratică a fetii de-mpărat şi izgonirea ei din casa părintească.

2) Incestul din partea părintelui; purtarea neomenoasă a părintelui.

3) Purtarea criminală a fraţilor de cruce (fată de erou), motivată prin planul lor de a-i silui soţia.

4) Răzbunarea prin «otrăvire» din partea soţiei părăsite...

5) Insinuarea voluptăţii în înfăţişeri: travestirea băiatului în faţă pentru ca să amăgească; şi prin cuvinte: «dacă nu va mai atinge în fiecare dimineaţă cu degetele sale mâinile cele albe ca o coală de hârtie, cu pielea moale ca puful, ale fetelor de împărat, nu va mai putea trăi». (Ispirescu, Cele 12 fete...).

6) Crima înlesnind dragostea eroilor: Fătfrumos şi fata se invocsc şi «fac de petrecanie» bătrânului împărat şi ei trăiesc apoi împreună. După ce ucid pe zmeoaica petrec veseli: «se uitară la stârvul zmeoaicii şi făcură haz de dânsul»...

Cruzimea ordinară şi imoralitatea, alăturate sentimentului dragostei, constituesc un element cu totul neplăcut şi vătămător pentru inteligentele simple.

Aceste inteligente, primitoare de orice producţiune care oferă varietate, sunt foarte uşor obsedate de un material aşa de înjositor; iar la rândul lor, nu vor putea produce decât tot ce au primit şi absorbit din afară.

Ne putem explica pe deplin provenienţa atâtor defecte în *literatura basmelor* noastre, dacă ne gândim că la baza acestei literaturi rezidă o concepţiune cu totul depărtată de curăţenia basmului tipic.

Cum pot să întrupeze în gândirea lor, sau să redea prin graiu şi prin scris, elementul principal al basmului, adică dragostea *virginităţii*, acei cari sunt în sufletul lor îmbătrâniţi şi lipsiţi de orice sentiment al castităţii? Dacă acesta va fi cazul povestitorilor de meserie şi scriitorilor, ce ne vom face?

Iată că Făt-frumos ne este înfăţişat: scăpând de la zmei mai multe fete, purtând cu fiecare dintre ele dragoste şi părăsindu-le rând pe rând.

El ne apare ca un om fără rost:

«... un Făt-frumos *ca toţi fetii-frumoşi de prin poveşti*, vreun fecior de împărat, care *umbla razna prin lume* şi încurcă minţile zânelor şi ale fetelor de împărat». (Slavici).

«... tot gândul lui era la zânele pe la care petrecuse până atunci şi pe care nu putea să le mai uite...» (Gorovei).

«Dacă e vorba numai d-a zăpăci capul fetelor frumoase, laspe mine vericule, că sunt meşter în asemenea drăcovenii». (Aşa vorbeşte Făt-frumos către calul său în basmul «Vasilică-Viteazul» de N.D. Popescu).

«După ce trecu fumul petrecerilor şi al desfătărilor, (cu alta – Făt-frumos...) îşi aduse aminte că era însurat...» (Caraivan).

Dintr-o viaţă de derbedeu şi dintr-o moralitate de harem, nu prea se poate face un Făt-frumos decât în chip de dispreţ.

Ce fel de motive vor aduce scriitorii pentru justificarea plăsmuirilor lor?

— Nu ştim.

— Noi îi vom face atenţi, că ar putea să scrie orice, dacă ar fi să nu citească nimeni altul decât ei singuri. Dar deoarece oferă altora depozitul gândirilor lor, ar trebui să înţeleagă, că eroii basmelor falşe sunt ca nişte *păpuşi fabricate*, plictisitoare, ce fac mult rău inteligentelor copilăreşti, cărora le servesc ca *jucării*.

Elementul dragostei, pierzându-şi caracterul virginităţii, pierde totdeauna (în basmele scrise) şi orice altă trăsătură caracteristică:

Încheierea povestirii nu mai este *nunta fericită*, ci de multe ori un sfârşit prozaic, sau un deznodământ cu totul dramatic:

«... trăiră cum se trăieşte în lumea noastră asta bălţata, până ce se istoviră toţi cu totul, în adânci bătrâneţi». (Ispirescu).

«Îl băteau gândurile să-şi facă seama singur, sau să

se dea la râpă, ori să-şi sfarme capul de colţii de piatră de prin munţi...» (Idem).

«Sunt în stare să-mi fac seama singură, dacă voi cădea în mâna împăratului celui ce te-a trimis pe tine şi nu mă-i lua tu».

Uneori eroina (zâna) *se spânzură* sau *se inneacă*, iar iubitul *moare* de-ntristare:

«s-a înecat de dorul lui...» Când află despre acest lucru «feciorul de împărat se repezi ca un zănatec...» să vază dacă iubita lui se înecase... şi de dorul ei «curând s-a stins pe picioare».

(În tema «Fata din dafin» se amestecă des: ideea părăsirii fetii siluite, cununia cu alta, sinuciderea părăsitei şi durerea ucigătoare a celui ce o părăseşte).

Ponosul acestui sentiment de îmbătrânire şi de distrugere, poate fi oare, aruncat de cineva în sarcina poporului simplu şi dornic de viaţă? Poate fi considerat ca un colorit al adevăratului basm românesc?

— Niciodată!

Se va zice poate, că în povestire se introduc anumite elemente rele, tocmai pentru a le combate, a le face demne de dispreţ în faţa micuţilor cititori, şi ca atare, că basmele *tendenţioase* n-ar fi prea de condamnat.

Dar ne întrebăm: amestecarea acestui gunoi sufletesc al răutăţii, în elementul cel atât de încântător al dragostei curate, ce rost are şi la ce bun poate servi?

Când exemplul în sine cuprinde o înjosire morală, (eroina doreşte să moară tatăl său pentru ca să-şi poată îndeplini ea o ambiţiune deşartă; iar ca pedeapsa pentru această dorinţă, ajunge în mizerie şi de batjocura lumii. «Janeta cea mândră», (Pamfile), poate să mai fie aceasta o «frumoasă pildă pentru ambiţiunile fără frâu şi dorinţele deşarte ale multor fete», cum zice autorul?

Cum vom clasa noi aceste tendinţe de moralizare

prin înfăţişarea răutăţii, dacă le comparăm cu întrupările idealului sincer şi curat?

Acest ideal întrupează un erou care *doreşte numai binele şi ajunge în sfârşit la fericirea de plină*.

Dacă citeşti: «Bujor, Bujorel» (de T. Pamfile) – o povestire cu sfârşit dramatic, în care autorul voieşte să arate că «boala dragostei» este o «nebunie» care face pe câte un «copil fără vlagă în trup» şi cu «suflet slab» să alerge după câte o zână care «nu-i suflet curat»... şi că eroul «n-ascultă sfintele poveţe ale lui Dumnezeu» şi «nesocoteşte sfatul părinţilor».

s

Sau: «Fata de – rupărat fără minte» (Idem) – care începe astfel:

«V-am spus multe poveşti cu mândre fete de – rupărat, pentru care feţi-frumoşi de toată mâna bat cărări, trudiţi şi îngrijaţi, care se războesc între dânşii, ca la urmă să rămână unul singur; şi pe acela, Dumnezeu ştie ce-l mai aşteaptă. Că înainte de toate, şi fetele de împărat au inimă de femeie şi câte o coastă de diavol».

Sau chiar: «Limir-împărat» (de Slavici). În acest basm, care ar putea să fie o frumoasă lectură, autorul a înlocuit anume *jocul sentimentului* prin alte motive: Limir «în podoabe împărăteşti, dar cu faţa albă ca varul, cu ochii stinşi şi cu buzele supte...», zice către eroină: «vai de sufletele noastre, căci mari chinuri ne aşteaptă pe amândoi...». Fiind nevoită să îndeplinească greutăţi mari pentru a învia pe Limir, ea pleacă zicând: «îmi voi adună toată puterea *dacă e vorba să scap un suflet*». Ea străbate prin locuri grozave: prin spini şi mărăcini, printre bălauri înspăimântători şi tot felul de lighioane spurcate, fără să dea înapoi căci «nu poate nimic în lume să moaie voinţa tare». Când întâlneşte din nou pe Limir, (în loc de nesfârşita bucurie) ea se arată *îngâmfată*, iar el n-o mai

recunoaşte socotindu-o vrăjitoare: «voi s-o dea afară din palat...» dar eroina: «Atinsă în mândria ei, îşi pierdu sărita şi cu ea toată ruşinea...».

Ce vei zice despre toate acestea?

Noi suntem convinşi că în acest chip, prin artificialitate, nu se va ajunge niciodată la sublimitatea morală a *basmului adevărat*. Acesta cuprinde *dragostea curata, nemărturisită, atot puternică, veşnică, fericită*... pe când în basmele falşe (din intenţiune bună, dar rău aplicată, ori inconştient, printr-o lipsă de bun simţ, sau pervertire intelectuală a plăsmuitorilor de povestiri) se arată dragostea lipsită de orice farmec şi ca un element sufletesc vătămător individului şi ofensator societăţii.

Aşa se păcătuieşte în basmele scrise, în *contra elementului imncipal al basmului tipic*.

CAP. II.

Defectele basmelor scrise, în privinţa celorlalte elemente ale basmului tipic.

În basm, influenţele străine de spiritul popular sunt nefireşti, în oricare element s-ar introduce, şi nu pot decât să-i scadă valoarea, făcându-l neplăcut ca formă, vătămător ca fond.

Ştim că persoana care şi-a însuşit dexteritatea mânuirii cuvintelor, fie prin dese povestiri, fie prin aplicare la citirea cărţilor, se depărtează din ce în ce mai mult de constituţia expresiunii populare şi că, cel care a dobândit linele gusturi şi apucături prin frecventarea societăţii actuale şi în special a celei orăşeneşti, nu mai poate păstra în sine nuanţa gândirii simplităţii. Pentru aceste motive, nu ne mai mirăm că povestitorii şi scriitorii se depărtează, mai mult sau mai puţin, în expunerile lor, de întruparea tipică a basmului.

Este cert lucru că n-avem scriitori cu adevărat «populari», ci «poporanişti» *), deoarece scrierile lor nu

sunt *întocmai* «ale poporului», ci mai mult *acomodate* «pentru popor». Deci, mai cu dreptul s-ar fi cuvenit să zică A. Pan, la începutul scrierilor sale:

«De prin lume adunate.

«Dar *altfel* la lume date».

Un mic exemplu va ilustra în ce chip omul «cult», venind în contact cu gândirile şi sentimentele clasei de jos a poporului, le traduce în sine, fără să vrea, cu totul altfel de cum au pornit ele de la origine; deci, nu ni le redă identic, deşi voieşte să le imiteze:

Într-o mulţime de basme este vorba despre o *iată travestită* în *haine bărbăteşti* şi despre anumite probe la care o supune oarecine, pentru a se convinge de travestirea ei. Între altele, îi pune sub pernă sau sub aşternut, la culcare, un buchet de flori sau o ramură verde; ştiind că, neapărat: «de va fi bărbat, florile vor rămâne tot frumoase şi ramura tot fragedă; iar de va fi fată – florile sau ramura se vor găsi ofilite dimineaţa».

Sau, culcându-se pe iarbă: «de va fi băiat – 1) În acest studiu n-am întrebuinţat termenul de scrieri „poporaniste” şi scriitori „poporani”, de oarece basmul l-am considerat mai ales în tipul său ideal – ca producţiune „populară”.

Iarba va rămâne fragedă; de va fi fată – iarba se va usca sub dânsa».

Această identitate de aprecieri se observă oriunde în basm, ca o probă de *preferinţa ce o dă poporul* când este vorba de a face comparaţie între bărbat şi femeie, sau ca o observaţiune a *lui*, întemeiată pe anumite motive ce le crede plauzibile.

Nu tot astfel gândeşte omul «cult» – poetul:

«La noapte voi aşterne în patn-i albe flori, «*De-a fi bărbat*, sub dânsul *peri-vor* până-n zori; «Iar *de-a fi fată*, ele, de sânul ei lipite.

«În faptul dimineţii vor *fi mai înflorite*». (Ale xandri, Legenda ciocârliei).

Aci nu ni se redă ideea poporului, nu mai este vorba de o preferinţă sau de o apreciere a simplităţii, ci de probarea linei manii a curtenirii.

Fără a mai inzista asupra acestui fenomen al intervertirii (din partea scriitorilor), să continuăm a expune *defectele basmelor scrise*, în privinţa celorlalte elemente constitutive (în afară de elementul dragostei).

Visul de vitejie.

Puterea eroului din basme este arătată în prea puţine cuvinte, lăsându-se mai ales să reiasă din însemnătatea isprăvilor săvârşite.

— Suntem clarificaţi asupra acestui punct.

Povestitorii cu cunoştinţe mai înaintate însă, şi scriitorii ce vor să ne dea o descriere mai împodobită şi mai lungă, adaugă în basm, fie lucruri împrumutate de aiurea, fie înscenări de ale lor, unele mai puţin, altele mai mult nepotrivite.

Se spune despre copilul Făt-frumos:

«Creştea într-o zi, cât alţii într-un an».

«Creştea Agheran într-o zi ca n două, în două ca-n nouă, în 9 ca-n 99».

«Când era de un an, parcă era de cinci; iar când fu de 5, parcă era de 15».

«Când fu de doi ani, nimeni nu muteză să se apuce cu el la luptă».

«Când era de doi ani, a smuls un stejar ca pe-o buruiană»… s-a făcut mare ca brazii codrilor… «ridică în sus talpa casii cu zid cu tot ca pe o pană»… azvârle în sus un buzdugan mare de fier şi despică bolta cerului, apoi când îl prinde pe degetul cel mic, buzduganul se rupe în două…

El nu ştie ce este urâtul, ce este frica…

Se înţelege de la sine că aceste lucruri, inofensive în concepţiunea lor, se depărtează totuşi de simplitatea basmului, lucru care ne face să le socotim streine.

Prea mult nu le-am dezaproba dacă adăugarea lor n-ar atrage după sine alte elemente şi mai nefireşti basmului.

Cel care crede că trebuie să spună minunăţii despre puterea eroului, îşi va lua libertatea, când va fi vorba despre duşmanii lui Făt-frumos, să facă descrieri cu totul fără rost în povestea populară. De pildă, în locul expunerii vagi, din care să reiasă groaza povestitorului, se găsesc improvizări de felul acesta:

«… balaurul plesnind din coadă şi încolăcindu-se, din gurile lui ieşia văpae de foc şi *limbile îi jucau ca nişte săgeţi arzătoare*» (Ispirescu).

«O fiară mare şi groaznică, cu părul de urs, cu capul de mistreţ, cu coarne de bivol, cu ghiare de zgriptor şi coadă de balaur» (N. D. Popescu).

Vâlva pădurilor: «Cap n-are… dar nici fără cap nu e…; prin aer nu zboară… dar nici pe pământ nu umblă. Are coamă ca şi calul, coarne ca cerbul, fată ca ursul, ochii ca dihorul şi trupul e de toate, numai de fiinţă nu e» (Slavici).

Muma pădurii: «Cu fata zbârcită, ca o stâncă puhavă şi scobită de pârae, cu o pădure-n loc de păr. Ochii ei – două nopţi tulburi, gura ei – un hău căscat, dinţii ei – şiruri de pietre de mori» (Eminescu).

Zmeul: Un unchiaş «cu trupul ca fusul, cu capul ca nuca şi cu barba până-n pământ» (N. D. Popescu).

Sau: «La stat de-o palmă, cu barba de-un cot, cu capul cât nuca, cu ochii cât talgerile, cu mâinile cât fusele, cu picioarele cât drugii şi cu şezutul cât o fată de arie» (Creangă).

Sau: «Vede ceva ce n-are ce are şi are ce n-are… Zbura pe picioare şi umbla pe aripi… era cu capul dinnapoi

şi cu coada dinainte, cu ochii în piept şi cu pieptul în frunte... şi cum mai era încă – numai Dumnezeu ar şti s-o spună!» (Slavici).

Cele mai multe din aceste citate, au în sine însăşi proba că nu sunt nici de-cum produse ale gândirii poporului.

S-ar putea zice, că voind cineva să înfăţişeze în imagini concrete ideea vagă despre o fiinţă fantastică, trebuie să combine cuvintele într-un chip cât mai nenatural posibil şi să se ferească de a urma vreo normă logică, pentru ca plăsmuirea să poată produce impresia de fantastic – incalificabil. Aceasta ar fi o justificare a autorilor citaţi; dar basmul n-are nevoie de asemenea lucruri, de oarece sentimentul grozăviei se comunică cugetătorilor simpli în alt chip, nu prin ţesături de cuvinte ce formează un haos de absurdităţi.

Aceste plăsmuiri – înşirări nenaturale de imagini – cuprind în sine două rele:

1. Sunt fără sfârşit şi la bunul plac al oricui.

2. Comunică mania unui joc destrămat de gândire, care nu poate fi tocmai folositor echilibrării intelectuale.

Este de observat că mulţi dintre cei ce vin în contact cu improvizări de acest fel, la început se întrec în a le imita, fiindu-le plăcute, mai apoi însă, ele îi supără obsedându-i. De aceea trebucsc înlăturate din producţiunile literare.

Preocuparea prea mare de a îmbogăţi cu orice preţ forma, face pe scriitori să uite de cele mai multe ori, aproape complet calităţile fondului. Aceasta se vede din faptul că îngrămădesc pe seama aceluiaşi erou o mulţime de isprăvi minunate, asupra cărora se trece cu cea mai mare uşurinţă. Prin ele ni se înfăţişează eroul, nu numai fără merite, dar aproape scos cu desăvârşire din rolul său de erou.

Prin nimicurile formei, elementul vitejiei şi puterii este deseori înăbuşit în basmele scrise.

Uneori se făuresc prea multe arme minunate şi talismane, iar ca întrebuinţare a lor, *imaginaţia se avântă în peripeţii prea nefireşti*. Prin ingeniozitatea invenţiunii, acestea produc oarecare admiraţie, dar vatămă basmului îmbrobodindu-i elementele fondului. Fiind pornite din spirit vrăjitoresc, îmbătrânit, preocupă şi încântă inteligentele mărginite şi firile pasive.

Dezvoltarea acelui fel de gândire constituie un element sufletesc vătămător, deoarece favorizează presupunerile şi dorinţele dezmătate. (Schimbarea din loc prin vrăjitorie, metamorfozarea în orice şi a se face nevăzut). Seriile de idei născute în această direcţiune sunt de condamnat atât *pentru scopul rău al acţiunei* cât şi pentru faptul că *eroul nu în parte activă* la executare.

Din nefericire, în basmele noastre scrise, s-a depus prea mult acest element al pasivităţii şi laşităţii caracterului. O mulţime de exemple ne arată pe eroul Făt-frumos, demn de batjocura şi dispreţul tuturor. În această privinţă, unii autori se întrec pe ei înşişi în inconştientă.

Înşişi cercetătorii basmelor sunt induşi în eroare, socotind pe *erou* fără merite: Şăineanu zice că isprăvile lui Făt-frumos «variază până la infinit şi ele sunt menite a pune în evidentă bărbăţia lui Făt-frumos, o bărbăţie care *revine mai cu drept agenţilor săi auxiliari*» (pag. 37). Această apreciere greşită se bazează pe elementele nefireşti impuse în visul de vitejie – în basmele scrise. Eroarea este oarecum justificată, căci iată cum înţeleg *scriitorii* noştri să pornească pe Făt-frumos pe calea vitejiilor: Unul are grijă mai întotdeauna, când îl porneşte de acasă să-i dea «straie de purtat şi *bani din belşug*» (T. Pamfile).

Sau: haine de premeneală şi bani de cheltuială...» (N.

iD. Popescu).

Altul zice: «... ieşi pe poartă ca vântul şi după dânsul carele cu merinde, cu bani şi vreo două sute de ostaşi, pe care-i orânduise împăratul să-l însoţească...», «ajuns în pustietate, Făt-frumos îşi împărţi toată avuţia pe la ostaşi... *Oprindu-şi pentru dansul merinde numai cât a putut duce calul*».

Făt-frumos cel *năzdrăvan* îşi ia «oameni îndestulători pentru pază» (N. D. Popescu).

Tot acest Făt-frumos «... dete drumul calului să pască, scoase din desagă merinde... mâncă, bău apă limpede dintr-un izvor... apoi se culcă şi adormi...», «trase un somn zdravăn...», «a doua zi... îmbucă puţin, încalecă şi iarăşi pleacă înainte» (Idem).

(Dar poate credeţi că scriitorii nu ne spun în ce chip mănâncă Făt-frumos când este flămând? Ascultat!:

«Mi se puse să îmbuce ăl Făt-frumos şi să înghiortăe pe nemestecate ca cum s-ar fi bătut şapte nebuni la gura lui» (N. D.P. «Fata din dafini»).

Totdeauna scriitorii au grijă de «bietul Fătfrumos» să trăiască bine la «conace* ba chiar rămânând să se odihnească la o babă, aceasta îi pregăteşte dimineaţa «o azimioară şi un pui de găină» (N. D. P.).

Probabil că vor fi observat *domnii scriitori*, că eroii poporului de rând prea luptă «zi de vară până-n sară» sau «trei zile şi trei nopţi» şi călătoresc chiar *luni de zile*, fără să pună «nici nafură pe limbă» (cum zice ţăranul) – şi de aceea îi menajează (în cărţi) cu «dăsagi plini cu mâncare», «cât poate duce calul» sau cel puţin «un puişor de găină şi azimioară caldă».

Sunt prea boeroşi într-adevăr, aceşti eroi ai basmelor scrise încât să mai voiască a săvârşi înşişi vreo greutate; *lor li se răpeşte orice merit*:

Eroul «face tot ce-l învaţă calul»: «Să în asculţi pe

mine *orbeşte* şi să faci tot ce te-oi învăţa eu, fără să zici aşa sau pe dincolo» (sfatul calului).

«Se întinse pe iarbă şi adormi numai decât *sub paza catului care nu dădu ochii-n gene*» (N. D. Popescu).

Ajutuoarele lui minunate îi săvârşesc toate greutăţile – el n-are decât să le asculte: furnica, albina, cocorul... îl sfătuesc: «culcă-te şi te odihneşte liniştit...».

Câştigând calul cel cu douăsprezece aripi şi furându-şi soţia de la Zmeu, pe acesta îl omoară însuşi calul său, iar toată isprava eroului este că «şi-a luat nevasta pe cal şi a fugit cu ea» (Stăncescu).

În basmul lui Ispirescu «Lupul cel năzdrăvan şi Făt-frumos» eroul pleacă să fure pasărea din colivia unui împărat, dar nu izbuteşte şi ca să scape cu viaţa, trebuie să aducă «iapa sireapă». Nu izbuteşte nici aci, şi iarăşi, ca să-şi scape viaţa, trebuie să aducă «zâna crăiasă». Cu ajutorul unui *lup* o dobândeşte: «Lupul o dete leşinată în braţele lui Făt-frumos». Ea îi zice acestuia: «Dacă tu eşti lupul care m-a furat, a ta să fiu».

— El îi răspunde: «A mea să fii» – fără să aibă dreptul.

La Virgil Caraivan, în: «Fiul văduvei şi vulpea» (poveste turcească):

Eroul este îndemnat în vis să-şi caute norocul; este *purtat pe sus* la locul destinat fericirei sale; este *menajat de ajutoare credincioase*; i se aduce Sofia pe neaşteptate şi, fiind despărţit de ea, i se readuce fără să ştie cum. Când este în pericol, alţii îl scapă, fără cea mai mică luptă din partea sa.

Ideea de ajutoare atotputernice, care poarta pe sus pe eroul leneş şi nepriceput, dându-i totul deagata, nu poate trai în mintea poporului nostru – nu-i este plăcută.

Inteligenta cea mai simplă, în avântul său, tot are un pic de amor propriu şi de încredere în siae, când individul

face parte dintr-un popor viguros şi harnic.

De-aceea a împrumută de la alte popoare şi a impune poporului nostru, visele slăbiciunii sufleteşti – este o greşeală a scriitorilor. (Criticul care nu-şi dă sama de această greşeală, cu drept cuvânt i se face părtaş).

În locul admirabilului contrast dintre modestia desăvârşită şi calităţile superioare ale eroului, din adevăratele basme populare, scriitorii ne expun prea adesea pe Făt-frumos ca pe un tip vrednic de râs:

«Strâmbă-Lemne şi tovarăşii săi se uitară cu mirare şi cam cu milă la astă stârpitură de băiat, care era mic şi pipernicit» (N. D. P.).

Când ajunge (eroul) la palatul zmeilor, dă ocol prin prejur, mai multe zile, pândind când aceştia vor lipsi de acasă.

— «Avurăm parte că zmeii nu erau acasă când am ajuns acolo» (Ispirescu).

Ajungând la castelul unor *zâne*, acestea îl *azvârle* pe rând în sus de nu se mai vede şi cade jos, nu ştiu după câte zile, de se face «mititel cât aluna» (Pamfile).

Ducându-se să-şi redobândească soţia răpită:

«… *viteazul* vine şi răpeşte nevasta şi *fuge* ca vântul».

Barbă-cot îl alunge «răpi fata de pe cal şi-l *făcu pe viteaz bucăţi-bucăţi*» (Caraivan).

sau: Zmeul «a ajuns pe Făt-frumos, *i-a tras două palme de l-a dat peste cap* şi luându-i nevasta, s-a întors înapoi» (N. D. P.).

Cu drept cuvânt vom zice că un *viteaz* care fuge de frică «de scapără pământul…», pe care zmeul îl face «bucăţi-bucăţi», sau «îi trage două palme de-l dă peste cap…», *nu poate fi visat de mintea poporului nostru* şi nici nu se cuvine a fi întrupat în basme sub niciun motiv.

Un *erou* care pentru *iubită* n-are niciun merit şi nu

poate decât *s-o fure şi să-i fie răpită* de lângă el în mai multe rânduri – nu constituie un plăcut motiv de gândire, decât poate pentru firile cele mai pervertite. Departe, acest fel de gândiri, de basmul românesc curat!

Să luăm câteva exemple, în care Făt-frumos apare – nu numai ca *erou*, dar chiar ca *om* – cu totul înjosit:

I) În «Voinicul cel cu cartea în mână născut» (Ispirescu):

Eroul ajunge să se teamă că-l va crede cineva: «că este neharnic, mototol şi adormit». Zburând calul prea repede cu el pe sus, el strigă: «Stai mă, să-mi iau căciula că mi-a căzut din cap...». Iar calul: «Ar fi voit să meargă ca gândul, dar îi fă teamă *să nu plesnească fierea în Făt-frumos*» de-aceea îl ducea numai «ca vântul».

Acest «basm» se încheie astfel:

«Bietul Făt-frumos, trist că-şi pierduse inelul, trist că părinţii săi nu voesc a merge să trăiască cu dânsul», lăsă părinţilor «o sumuliţa bunicică de bani», iar el «se urcă în butca şi porni» la împărăţia nevestei sale, care avea să-l scoată din încurcături.

II) în «Harap-Alb» – (Creangă) – caracterul eroului nu ne încântă:

Nu este milos cu baba, care de abia îl înduplecă să-i dea de pomană.

Când zboară calul cu el, este «cuprins de ameţeală» şi e «băgat în toate grozile morţii». Fiind nepriceput la minte, sau cum îl numeşte autorul, «boboc în felul său...», este robit de *spân*, căruia «îi jură supunere». Primeşte palme de la spân şi plea*că cu frică* să-i îndeplinească poruncile. Calul singur îi mai ţine curajul. Mereu îl tace atent: «să se tină bine» (atât i-ar mai trebui să nu se poată ţine nici pe cal!) Către şi. Duminică se vaietă: «... de-aş muri mai degrabă să scap odată de zbucium: *decât aşa viaţa, mai bine moarte de o mie de ori*». Iar baba îl

încurajază foarte bine: «Hai, nu mai sta ca o găină plouată... ţi-oi da eu vreun ajutor...».

Isprăvile care le face (adică nu el ci calul) sunt: să ducă spânului nişte «sălăti» şi pielea bătută cu diamante a unui cerb fermecat.

Trimiţându-l spânul, să-i aducă pe fata lui Roşu-împărat, se îngrozeşte de greutatea îndatoririi şi-şi urăşte zilele: «*Se vede că m-a născut mama într-un ceas rău...*». «Mă pricep eu tare bine ce-ar trebui să fac, dar *m-am deprins a târa după mine o viaţă ticăloasă*». Iar calul îi zice: «nu te mai olicăi atâta! Dac-ar sta cineva să-şi facă sama de toate cele...».

Tovarăşii îl urmează numai aşa ca să-i facă bine – *fără să aibă el vreun merit faţă de ei* – şi după ce au terminat isprăvile, se despart urându-şi sănătate.

III) Să luăm şi de la N.D. Popescu un exemplu: «Roşu-împărat şi Alb-împărat».

Eroul este totdeauna «cătrănit de obidă», temându-se că nu-i vor fi îndeplinite sarcinile, după cerinţă, de către ajutoarele atotputernice: «*toată viaţa sa atârnă numai de făgăduiala ce-i dăduse o furnică...*».

Acest erou, care «se spăimântă foarte» şi «îngălbeneşte» ori de câte ori are vreo greutate de îndeplinit, în faţa fetelor de împărat, «*care îi luară minţile*, îi întunecară ochii şi-l *făcură să se împleticească*», dobândeşte ajutorul ţânţarului recunoscător. De oarece «încă nu se dezmetecea», ţânţarul «îl înţepă bine în vârful nasului şi îl trezi cu tot dinadinsul».

Acest «biet voinic», care «plânge de bucurie» când îl servesc bine ajutoarele minunate – spre culmea ironiei – este pas să asculte de la Albâmpărat, laude: «acum sunt sigur de destoinicia ce ai d-a-mi fi ginere...»; iar el bietul nu mai ştia altceva, decât că «nu-l mai încăpea pielea de bucurie». Tot meritul lui este că e-mbrăcat «cu haine

numai fir, mătase, catifea şi pietre scumpe».

Ar putea să spună cineva, că aceste tipuri de *eroi* sunt anume date de scriitori, pentru a zeflemisi unele lucruri ce li se par rele şi demne de râs. În acest caz rămâne să se ştie că ele *se datoresc numai scriitorilor sau povestitorilor de meserie, că nu „se potrivesc fondului basmelor noastre şi nu trăiesc în idealul poporului*.

Dacă astfel de *eroi* se vor fi născând şi or trai în mintea vreunul făuritor de basme falşe sau în inteligenta mărginită a vreunul băzmuitor de prin mizeria mahalalelor, faptul acesta nu trebuie să inducă în eroare pe acela ce voieşte să-şi dea sama de producţiunile originale şi caracteristice ale unui popor.

*

* * *

Aşa cum am expus *visul de vitejie*, care, din podoabă admirabilă a basmului este transformat de scriitori în element cu totul denaturat, tot astfel sunt pervertite şi celelalte elemente ale aces. tei întrupări de gândire.

Vom înfăţişa acă felul de a întrupa *visul de bogăţie*, în privinţa căruia, adevărul încă nu va fi îmbucurător.

Iubirea de bani.

Cine iubeşte orice bunuri ale vieţii, iubeşte viaţa; dar cel ce doreşte banii, acela cu adevărat iubeşte bogăţia.

Bogăţia în bani este visul săracului nepriceput. Acest vis este întrupat în nişte povestiri aparte, care pe nedrept sunt puse în rândul basmelor. Iată ţesătura acestor povestiri:

Sărăcia, (personificată în «o sfrijită de] ighioaie, mai urâtă decât ciuma, cu barba adusă de părea că stă să o apuce de nas, cu ochii numai scăvârliile, părul îi sta în cap de parcă a fost pus cu furca, mâinile rischitoare...» (Ispirescu) – se încuibează în casa unui biet om care are o spuză de copii. El scapă de nevoi *găsind*. bani mulţi, *o*

comoară de aur şi pietre nestemate... Sau printr-o împrejurare oarecare, dobândeşte o pungă – ca un nesecat izvor de bani; sau posedă un alt mijloc minunat, de a produce câţi bani ar voi.

Întrebuinţarea în bine sau în rău a bogăţiilor dobândite, împreună cu pierderea şi redobândirea mijloacelor de a produce banii, constituesc corpul povestirilor de acest soiu; iar tot farmecul ler ar fi: admiraţia unor mari grămezi de bani şi lucruri scumpe.

Să cităm câteva exemple luate din basmele scrise:

1. Unui om sărac şi cu copii mulţi, i-a botezat Dumnezeu unul. *Naşul* l-a ajutat pe sărac să găsească o traistă... «cu *bănet ca la zdrăfie*... numai aur, de-i luă vederile». «Îşi dură *o pereche de case* şi-şi cumpără de toate...» Numai gândind şi – ca prin minune – «i se umpluse bătătura cu *cirezi de vite*...», se pomeni *îmbrăcat cu nişte haine mandre...*» (şi aşa mai departe...). (Finul lui Dumnezeu – Stăncescu).

II) *Stan Bolovan* avea o sută de copii şi n-avea ce le da să mănânce. Prin şmecherii câştigă de la un zmeu «trei *dăsagi plini plinuţi cu galbeni* de aur...» («Basme din toate ţinuturile româneşti» – Biblioteca Socec).

III) Un pescar tare sărac a prins pe «împăratul peştilor». Acesta l-a învăţat să sape în mijlocul grădinii, unde a găsit «o *căldare plină de bani* şi de diamante». «Acum nici nu-l mai cunoştea! pe pescarul nostru. În locul căsuţei sale îşi zidise un palat măreţ...» (Caraivan).

Sunt unele poveşti din această categorie, de care te miri pentru ce un scriitor s-a mai ostenit să le scrie sau să le traducă.

IV) «Dracul fără coarne».

— Iată-i conţinutul: Un om sărac izbuteşte să ia banii unor hoţi, apoi «în noaptea următoare îşi luă căruţa şi se duse întins, acolo unde ascunsese banii hoţilor. Îşi umplu

căruţa şi apoi se întoarse acasă... El părăsi în curând satul şi se duse să trăiască în mare mulţumire şi bogăţie, cu femeia şi copiii la oraş» (Caraivan).

v) Un copil chelbos este gonit de acasă de tatăl său, pentru că era prea urât. Prin ajutorul unui cal minunat, el ajunge fericit. Fiind aruncat «într-un put unde fierbea aur» a fost mântuit de cal, iar «capul i se schimbase într-un cap de aur, aşa că de acum avea bani berechet la dânsul». El a luat pe fata împăratului. (Caraivan).

VI) Un porcar sărac, prost, leneş, huiduit şi poreclit de toţi, ajunge prin şmecheriile unui *cotoşman năzdrăvan*, să fie dus cu «o caleaşca cu totul şi cu totul de aur, numai în puf şi catifea-la curtea împăratului, unde «*aurul şi pietrele scumpe* erau presărate pe perdele şi pe stâlpi, *să le răneşti cu lopata*». A luat de soţie pe fata împăratului şi «bogăţiile după urma nevestei... cămări şi *beciuri pline cu scumpeturi* fără de preţ». El – despre care se spune că: «văzu stele verzi înaintea ochilor» când îl ameninţă, împăratul – ajunge stăpân peste averile zmeilor. («Peneş împărat» – N.D. P.).

VII) Nişte oameni lasă la moarte, fiului lor «casa troacă şi o sărăcie lucie, şi pe «cotoşmanul năzdrăvan». Acest *cotoşman* pregăteşte «culcuş stăpânului său, îi aduce de mâncat şi de băut, cu un cuvânt *nu lăsă pe băiat să pună mâna pe nimic*. Toate le făcea el...». «Se duse a căută fată să-şi însoare stăpânul» şi îi pregăteşte fără să ştie el cum, bogăţii foarte mari...

Întruparea (în exemplele citate) acestui vis de *bogăţie dobândită fără muncă şi fără merite*, a influenţat asupra scriitorilor, încât, chiar în temele curate de basm, se amestecă printre celelalte elemente. Adeseori eroii sunt făcuţi să primească drept răsplată pentru isprăvile lor, pumni de galbeni sau tot felul de daruri: «Primi drept răsplată, daruri bogate şi ranguri însemnate şi *trăi cu*

sudomul de bogăţii ce găsi în casele zmeilor...» («Vasilică Viteazul» – N.D. P.).

Din povestea cea frumoasă «Cenuşăreasa», se face adesea *întruparea visului de bogăţie*.

— Fata cea harnică, izgonită din casa părintească, serveşte pentru bogăţii din care apoi trăieşte fericită.

Un lucru rău este, că exagerarea visului de bogăţie se uneşte de multe ori cu ideea de imoralitate. Este drept că uneori, averea este *dăruită de Dumnezeu* pentru bunătatea inimii omului sărac; mai de multe ori însă, *e dăruită de diavolul în* schimbul vânzării sufletului; sau dobândirea averii se *dutoreşte norocului, oii răpirei*.

Când favorurile sorţii ajută pe omul care întrebuinţează şmecherii pentru a-şi procură bogăţii mari şi situaţiuni înalte, atunci din totalul expunerii răsare ideea că numai aşa se poate trăi bine în lume, în mulţimea de proşti şi admiratori.

Se înţelege că s-a dat astfel de colorit povestirilor, de către *firile lacome, leneşe şi dispreţuitoare de merite streine*. Basmul nu este al acestui soiu de oameni, cari, când îşi iau roiul de povestitori sau scriitori, nu fac altceva decât să expună gunoiul lor sufletesc, pentru a-şi atrage desconsiderare din partea celor cu inteligenta sănătoasă.

Nu numai cele expuse până aci, sunt deformările şi falsităţile din cauza cărora este greu de a aprecia basmele în adevărata lor curăţenie, ci încă vom evidenţia şi alte defecte capitale, ce nu pot fi trecute cu vederea.

CAP. III.

Defectele basmelor scrise, în ceea ce priveşte unitatea literară.

Basmul este o manifestare specifică de gândire şi poate fi bine determinat *ca o unitate tipică*, între alte manifestări literare. El cuprinde *viaţa până la căsătorie* şi îndeosebi *peripeţiile imaginare ale dragostei feciorelnice*.

Iată schema unei unităţi literare de basm:

Introducere	Se naşte un copil peste seamă de frumos. Ajunge puternic şi minunat.
Cuprinsul	Porneşte să-şi caute iubita, învinge toate piedicile pentru a o câştigă. Printr-o împrejurare neprevăzută, se despart. După alte peripeţii o regăseşte.
Încheiere a j	Se duc la împărăţia tatălui ei sau al lui Şi fac nuntă mare.

În privinţa acestui plan, avem de observat următoarele:

Făt-frumos e descris de la naştere şi i se spune copilăria minunată, pentru ca să fie împodobit, treptat-treptat, cu toate calităţile care îidau meritul şi putinţa de a-şi câştigă iubita.

În basmele în care zâna sau fata împăratului este eroul, introducerea se deosebeşte însă, întrucât-vă, de a planului de mai sus: Eroina fiind fecioara visata şi excelând mai ales prin frumuseţe, nu se mai povesteşte naşterea, nici creşterea ei minunată; ci ea ne apare de la început în deplinătatea frumuseţii.

Se înţelege că, atunci când trebuie să i se adauge şi

ei alte calităţi minunate, pentru expunerca lor, se dă oarecare dezvoltare introducerii.

Cuprinsul basmului începe de la pornirea pentru căutarea fiinţei iubite.

Sunt însă anumite teme „de basm, în care nu se cuprinde plecarea de acâş, de oarece aceste teme constituesc tipulvisării pasive, în care eroul principal *aşteaptă* fiinţa iubită *să vie însăşi*, nu pleacă el s-o găsească.

Faptul *despărţirii* ni se prezintă sub două înfăţişeri diferite, care nu pot fi considerate în basm în aceeaşi măsură:

a) Despărţirea de logodnic sau de mire, înainte de cununie, sau în ziua nunţii.

b) Despărţirea de soţie, după mai mult timp de căsnicie, în timpul sarcinii, după naşterea copiilor, sau din cauza acestora.

Numai sub prima înfăţişare am luat *despărţirea* ca element al basmului; sub a doua – nu, deoarece se uneşte cu elemente ale romanului căsniciei: distrugerea familiei prin nepriceperea unuia dintre soţi, sau prin invidia unui vrăjmaş – de obicei: *soacra* sau *iemeea geloasă*.

Despărţirea nu este absolut în toate temele, deoarece necesitatea acestui joc de *despărţire* şi *regăsire* este înlăturată de alte motive:

1. *Modestia* şi dobândirea cinstei în faţa tuturor. (Făt-frumos desconsiderat, din neştiinţă, este izgonit împreună cu fata împăratului, dar apoi este chemat cu toată cinstea cuvenită).

2. *Pericolul* ce ameninţă căsătoria eroilor şi înlăturarea lui. Cineva pretinde pe nedrept meritele eroului şi ameninţă să-i ia iubita. De obicei, *împăratul cel bătrân, ţiganul bucătar,* sau sluga necredincioasă – sunt acei cari caută să se substituie eroului.

3. *Metamorfozele* – schimbările care amână căsătoria, fără să o înlăture definitiv.

Toate acestea pot conlucra la deplinătatea unităţii basmului, aproape cu acelaşi farmec ca şi jocul *despărţirei-regăsire*.

Aceasta nu înseamnă însă, că nu sunt povestiri cărora să li se răpească orice farmec prin excluderea acelui joc intelectual, care singur le este adaptabil.

Astfel, este o povestire în care eroul caută să-şi dobândească soţie pe o zână, căreia îi fură hainele la scăldat. Zâna redobândindu-şi hainele, *îl părăseşte pentru totdeauna*. Aşa redusă povestea nu mai are niciun rost. Devine însă o adevărată temă de basm, dacă se menajază caracterul virginităţii, şi dacă nu-i lipseşte *regăsirea*: zâna dobândindu-şi veşmintele chiar în ziua nunţii, prin pretextul jocului sau prin viclenie, dispare pentru ca, după mai multe peripeţii, eroul să şi-o regăsească.

Încheierea naturală şi completă a basmului este *nunta fericită*. Aceasta nu poate să lipsească niciodată, fără ca basmul să-şi piardă tot farmecul şi tot rostul său de a fi.

Să vedem acum în ce chip basmele scrise păcătuesc în contra unităţii.

În introducere. Deseori povestirea se începe cu unele împrejurări premergătoare naşterii eroului. Se spune despre doi soţi fie tineri şi frumoşi, fie foarte bătrâni, împăraţi sau oameni simpli, care erau cu totul trişti, că n-aveau copii.

Deşi expusă în spiritul basmului, *dorinţa de a avea copii* o socotesc un element adăugat de formă la începutul povestirii şi n-are rost, decât când se accentuiază, nu atât dorinţa celor ce aşteaptă (a părinţilor) cât minunăţia celui aşteptat (a eroului).

În cazul acesta, eroul este dobândit într-un chip cu

totul neobişnuit. Se găsesc adică motive – unele mai minunate decât altele, pentru conceperea pruncului: Dintr-un vis frumos, din rugăciuni pioase, din lacrima unei icoane, dintr-un cuvânt, din leacuri şi farmece, de la ursitoare…

Dacă socotim, ca făcând parte din introducere, şi peripeţiile premergătoare naşterii eroului, atunci trebuie cel puţin, să nu păcătuiască ele însăşi în contra unităţii. De pildă, este un adaos nefolositor a începe povestirea cu moşii şi strămoşii eroului: că un împărat şi o împărăteasă doreau să aibă un copil.

Ei au dobândit o fată… în urma unor peripeţii, fata aceasta a născut un copil… Noul născut este eroul. Pentru ce se începe cu bunicii lui?

De asemenea este nepotrivit a spune, că părinţii au încercat cu: rugăciuni, leacuri şi vrăjitorii totodată, pentru a dobândi fiu.

Îngrămădirea unor elemente disparate face povestirea să iasă imediat din domeniul basmului simplu:

«Ei totdeauna se rugau lui Dumnezeu să le dăruiască un băiat, şi alergau şi pe la vrăjitori şi descântători, ca să li se împlinească dorul…» (N. D. Popescu).

Poate că nu înţelege cineva, cum este acă o *lipsă de unitate*, dar dacă cităm rândurile următoare, va vedea oricine, că numai anumită intenţie a scriitorului sau povestitorului poate să îngrămădească astfel de fapte deosebite:

«Dumnezeu *le împlini cererea*, le dărui un coconaş, *dar nu lăsa* să treacă *nepedepsită cârtirea lor* împotriva şartului dumnezeiesc… pentru că alergaseră la lucruri necurate…». Aci se vede cum se depăşeşte simplitatea basmului, pentru a trece în povestirea tendenţioasă.

Noi inzistăm asupra unităţii fondului chiar în aceste mici detalii, deoarece ştim că unitatea unui element de

gândire, este produsul integrităţii intelectuale şi provoacă la ascultători tot o asemenea stare de gândire.

Se obişnuieşte încă, a se începe povestirea cu o parte de prisos, cu totul independentă de tema basmului. Uneori această parte e constituită din peripeţii cărora se dă o întindere mai mare decât însuşi corpului temei. Întrucât însă, aceste părţi adăugate nu influenţează nicidecum coloritul fondului povestirii, se pot prea bine omite în întregime, rămânând tema curată, cu caracterul său.

Mai ales scriitorii, cari au mai multe femela fel, pentru ca să le poată utiliza, le face variaţie în formă, prin adaosuri şi înnădituri fără legătură firească.

Tot pentru motivul variaţiei, se obişnuiesc povestiri în care forma cursivă directă este înlocuită prin forma dialogică. Scriitorul spune în acest caz numai *un fel de introducere, combinată din diferite părţi ale temei*, iar corpul povestirii este lăsat eroilor, cari «îşi spun povestea» – păţaniile şi peripeţiile pe care numai ei le ştiu. (Ex. «Paserea măiastră» de Ispirescu).

În cuprins. În corpul basmului se păcătuieşte în contra unităţii în mai multe chipuri prin:

a) îngrămădirea a o mulţime de fapte pe socoteala aceluiaşi erou. I se atribuie adică, unui Făt-frumos, atâtea isprăvi, încât el pare a le săvârşi în silă, cu dispreţ, trecând asupra lor cu multă uşurinţă; sau că se rezolvă unele prin altele, eroul rămânând fără pierit.

b) Prin jocul de despărţire şi regăsire multiplicat (care fiind natural o singură dată, îşi pierde tot farmecul repetat de două-trei ori). Eroul mântuieşte fata de la balaur, o scapă *de ţiganul bucătar*, şi-o redobândeşte după ce îi despart *fraţii invidioşi*, şi i-o mai fură şi zmeul de mai multe ori – în acelaşi basm. («Trei fraţi vânători», Stăncescu). Aceste despărţiri repetate – «la o săptămână după nuntă...», «după un an de căsnicie», sau chiar «după

ce trăiesc vreo doisprezece ani...», constituesc o lipsă de unitate cu totul vătămătoare curăţeniei fondului. (Când numai peripeţiile de regăsire sunt amplificate, atunci ni se prezintă o simplă chestiune de formă, privitoare la arta povestirii, nu la unitatea fondului).

c) Prin multiplicarea acţiunii principale: doi sau mai mulţi eroi sunt contopiţi în chip nefiresc într-unul singur, care apare I) neegal cu sine însuşi, II) om fără caracter şi III) chiar imoral; iar peripeţiile înşirate îşi distrug farmecul una prin alta.

Din defectele cele mari ale basmelor înnădite, două sunt care acuză mai mult greşeala povestitorului: I) instabilitatea de caracter a eroului şi II) imoralitatea lui.

I) Eroul basmului poate fi, sau *un viteaz plin de demnitate*, sau cel puţin, un *isteţ norocos* cu puterea numai în arme şi cal. A uni, în aceeaşi persoană, două caractere diferite, şi nici barem cu măiestrie, este o greşeală: Să înceapă un erou prin luptă, prin victorii strălucite şi apoi să nu fie bun decât de fugă...

Întâi să i se atribuie isprăvuri mari şi apoi să se zică: «Ce putere avea el, un biet om pământean, împotriva zmeului?» (Stăncescu). Sau, întâi să-şi dobândească soţia, învingând pe zmeu şi apoi să i-o răpească de lângă el un altul, fără să i se împotrivească.

Sau: la început eroul azvârle buzduganul în slava cerului, ridică stânci şi ucide pe muma pădurii. El – întruparea puterii şi a curajului – câştigându-şi prin multe merite *iubita*, ne apare mai apoi fricos şi demn de compătimire.

Furând *fata Ghenarului*, acesta îl prinde şi-i zice cu milă dispreţuitoare: «Mult eşti frumos şi mi-e milă de tine, de astă dată nu-ţi fac nimic, dar altă dată, ţine minte!» (Făt-frumos din lacrămi», Eminescu).

II) Imoralitatea în basmele înnădite este de

neînlăturat. Două teme într-una singură, nu exceptează mai niciodată, *două iubite*. Eroul îşi părăseşte soţia câştigată prin merite şi se căsătoreşte cu alta. (Ex. «Ileana Cosânzeana», N.D. Popescu). Eroul însurat, ca să-şi dobândească soţia răpită de «Vultur», e silit să-i aducă acestuia, în schimb, pe «Iana»; dar, după ce o dobândeşte pe aceasta, nu se mai îndură de ea, iar pe soţia «necredincioasă» o lasă celui ce i-o răpise.

Sau în «Aliman Voinicul» (Caraivan) – eroul îşi părăseşte prima soţie şi dobândeşte pe fata mântuită de la balaur. Cea dintâi îl urăşte! face de mai multe ori rău, de aceea este omorâtă şi el trăieşte în fericire cu cea de-a doua. În basmele înnădite se întâlnesc ziceri de acestea:

«Feciorul de împărat *se cunună a doua oară* şi iarăşi răsunară veseliile de nuntă trei zile şi trei nopţi...» (Slavici).

Oricare ar fi motivul despărţirei de prima soţie, imoralitatea eroului iese în evidentă ca defect al poveştilor înnădite.

Înnădirea temelor este un fenomen al îndelungater povestiri. Neputându-se realiza mărimea

formei prin unitatea tipică a basmului, se aleargă la înnădirea mai multor teme într-o singură povestire. Acest fapt corespunde unui spirit îmbătrânit, care primeşte ca distracţie o înşirare de peripeţii cât mai variată, indiferent de unitatea fondului total.

Deşi poporul de jos nu primeşte cu plăcere astfel de înnădituri şi caută să separe unităţile, totuşi povestitorii de meserie şi scriitorii, foarte adesea, se depărtează de spiritul poporului şi în această privinţă.

Dintre povestirile înnădite, aproape singura care a prins teren la noi, este acea întrupată sub numele de «Înşiră-te Mărgărite». Sub acest nume, într-un colorit de basm, se expun elemente foarte disparate: dorinţa de a

avea copiii, prigonirea femeilor între ele, copiii prigoniţi de muma vitregă, părăsirea soţiei pentru alta... incestul, ideea căsătoriei cu mai multe surori pe rând, (cele mari părăsite sunt geloase pe cea mai mică şi-i cauzează tot felul de rele).

Nu se poate considera acest «înşiră-teMărgărite» ca un tip de temă, ci ca un tip de înnăditură popularizată.

Un fapt demn de remarcat este sensul în care se întrebuinţează în vorbirea poporului acea zicere: «ce tot spui înşâră-te mărgărite», adică vrute şi nevrute, moşi-pe-groşi, sau nişte nimicuri ce nu sunt nici adevărate nici frumoase. Din această zicere se vede cât de mult desconsideră poporul o înşiruire de elemente disparate într-o povestire.

La încheiere se păcătuieşte în contra unităţii:

a) Prin mania de a căpătui şi ferici pe toţi acei despre care de abia dacă s-a adus vorba în cursul povestirii.

b) Prin trunchiarea povestirii. Exemplu: «Tinereţe fără bătrâneţe» (Ispirescu) cuprinde despărţirea fără regăsire. Această temă, una dintre cele mai admirabile, îşi pierde mult din farmecul său, prin faptul că nu se încheie prin nunta fericită. Eroul îşi părăseşte iubita; ea rămâne nepăsătoare; calul de asemenea îşi părăseşte stăpânul; iar moartea acestuia apare ca un lucru straniu după o viaţă trecătoare ca un vis. Sentimentul de distrugere ni se comunică în toată deplinătatea sa.

Acest fapt este străin de basmul nostru. Cine dintre cei plini de avântul tinereţii ar voi să poarte pe eroul viselor sale în locuri pustiite, pentru ca să-i pregătească acolo o moarte tristă; când adevăratele basme ale poporului, pe eroi, îi înviază chiar, pentru a-i reuni într-o viaţă fericită şi fără sfârşit cu fiinţa iubită.

c) Când autorul anume Voieşte să scoată din povestire elementul dragostei, atunci de asemenea

încheierea firească lipseşte şi e înlocuită cu ceva banal: *traiul în linişte şi îndestulare*.

Acesta este cazul când eroul nu porneşte pentru câştigarea iubitei, ci pentru ca să mântuiască de pericole – un frate, o soră, sau pe mama sa: atunci se exclude nunta fericită.

Înnădirea temelor, eliminarea unor elemente sau adăugarea altora străine, distrug nu numai unitatea fondului, ci şi *unitatea stilului*.

Aceasta provine din faptul că orice temă şi-a cristalizat un anumit colorit al formei, iar prin înnădirea mai multor fragmente, şi în stil apare înnădirea. Cât priveşte părţile improvizate, nici nu mai încape îndoială, că ele au un stil cu totul deosebit de forma tradiţională tipică a basmului.

Astfel păcătuesc basmele scrise, atât în contra unităţii fondului, cât şi a formei literare.

CAP. IV.

Răspunderea scriitorilor şi

Concluziuni de interes practic.

Toate felurile de greşeli, pe care le găsim în literatura basmelor noastre, sunt cu desăvârşire generale, ba încă, aiurea se găsesc alte defecte şi mai mari. Nu vorbim numai în privinţa formei literare, (despre care Şăineanu zice – vizând basmele italiene din Pentamerone, sau pe cele franceze ale lui Perrault: «Un repertoriu bogat de cincizeci basme împodobite cu floricele retorice şi încărcate cu metafore exagerate până la ridicol» (pag. 162) sau: «Intru câtva aranjate şi drese cu sos de galanterie…» (pag. 171), ci şi în privinţa fondului, care este constituit din elemente de prea mare inferioritate morală, la cele mai diverse popoare.

Generalitatea aceasta a defectelor prezintă chiar caracterul minuţiozităţii. Într-adevăr, se găseşte foarte

adesea, la scriitori diverşi şi la popoare deosebite, una şi aceeaşi temă de povestire cu defecte aproape identice.

Din acest fapt ar reeşi: 1) că defectele basmelor scrise sunt inerente acestei producţiuni literare şi deci, nu se cuvine să le punem în sarcina scriitorilor; 2) că scriitorii noştri îndeosebi, nu sunt defel vinovaţi dacă au redat fidel coloritul propriu unor teme oarecare.

Odată ce am expus mai dinainte caracteristica basmului – ca producţiune tipică – în toată strălucirea sa, şi pentru că defectele aflate în scrierile populare – cuprind în sine însăşi proba artificialităţii precum şi a provenienţă lor, nu se poate trece cu vederea răspunderea scriitorilor noştri de basme. În ceea ce priveşte coincidenta aceluiaşi colorit rău, într-o temă anumită, la popoare şi se iitori diferiţi, ne-o explicăm prin posibilitatea unei dezvoltări tipice – numai în anumit fel, chiar când nu intervine împrumutul sau influenţarea între autori.

Aşa înţelegem cum scriitorii şi povestitorii de meserie, de la orice popor, se pot face vinovaţi de una şi aceeaşi greşeală, fără ca prin aceasta să li se micşoreze întrucâtva răspunderea.

Exemplele ne vor clarifică în această privinţă:

Povestirea «Cotoşmanul năzdrăvan», fiind o temă răspândită la multe popoare, are totdeauna io o caracteristică identică de v/s *de îmbogăţire a unui erou fără merite* *).

Tot astfel şi alte teme sunt generalizate cu un colorit de inferioritate morală. De pildă, în povestirile cu animalul fermecat luat în căsătorie, se găseşte aproape în totdeauna aceleaşi motive cu acelaşi colorit: *blestemul asupra soţiei neascultătoare, uciderea soţiilor, căsătoria a doua, venalitatea soţiei a doua, răzbunarea fiului în contra tatălui său*, poligamia, etc.

Povestitorii şi scriitorii, în genere, dresându-se prin

repetată expunere a aceloraşi teme, ajung să le ataşeze în chip firesc unele elemente neplăcute de ale realităţii. Cum realitatea apare cam la fel, pentru cei de o mentalitate asemănătoare, înţelegem de ce, în aceleaşi teme, se păstrează oricând, un anumit jargon) în povestire.

1) Povestirea „Cotoşmanul năzdrăvan” este apreciată de Şăineanu, din punct de vedere a-l formei, astfel: „Cotoşmanul năzdrăvan” nu-i decât *o formă particulară a tipului general* despre *animalele recunoscătoare*” (pag. 170). Această apreciere nu ne înfăţişează decât un element lăturalnic din povestire: *recunoştinţa animalului* Preocupându-ne însă de fondul povestirii, o vom aprecia în chip mult mai semnificativ, *pentru a stabili atât rostul acestei povestiri fată de basmul tipic*, cât şi *motivul pentru care autori diverşi păstrează acelaşi colorit în dezvoltarea povestirii* Vom zice: „Cotoşmanul năzdrăvan” este *tip.al visului de îmbogăţire fără merite*, printr-un binefăcător străin (ajutor) către care *eroul pasiv* poate să fie sau nu recunoscător.

1) Jargonul cel comun şi durabil în anumite teme, ne

Dacă *jargonul* acesta, în teme de felul celor arătate, n-ar fi o simplă manie, şi dacă n-ar cuprinde în sine evidenta falsităţii, am constată pur şi simplu faptul, fără să nădăjduim vreo îndreptare.

Vedem însă, cum bunul simţ, precum şi scopul urmărit uneori de câte un scriitor, schimbă coloritul general al unei povestiri imorale, apropiind-o de caracterul basmelor curate. Astfel, la noi, Creangă şi Ispirescu, în povestea «Porcul fermecat», axelud *căsătoria a doua* (şi elementele pe care aceasta le pretinde) înlocuind-o cu *regăsirea* soţiei şi urmând încheierea fericită. Faptul acesta ne arată, cum chiar în povestirile cu motive neplăcute, partea rea se poate înlocui, iar scriitorii, cari n-o fac aceasta, sunt răspunzători.

Vom înfăţişă deci 1) *răspunderea ce se cuvine să şi-o ia scriitorii de basme*, pentru unele greşeli ale lor şi 2) *principiile generale şi concluziunile de interes practic* pe care le-am extras din întregul studiu al basmului.

* * *

Scriitorii poate că niciodată n-au înţeles pe de dă posibilitatea să apreciem un tip de povestire, având în vedere basmul ca producţiune bine definită şi cu caracter anumit INumai aşa se pot alege adevăratele teme de basm şi se pot clasă într-un mod plauzibil. (Să se înţeleagă că întrebuinţez aci cuvântul *jargon*, numai *prin asemănare*, voind să arăt că *fata de tipul ideal al basmului, obişnuitele povestiri defectuoase: „intitulate „basme?*, ar fi un *jargon*. N-am alt cuvânt pentru această idee).

plin ceea ce înseamnă a povesti un secret al gândirii. Ei n-au ştiut că, de cele mai multe ori, povestitorul (de la care au cules «basmul») se acomodează cu cel ce ascultă şi *expune în mod foaş* povestirea sa, sau că acest povestitor, dresându-se prin dese povestiri, ajunge să expună falsitatea fără să-şi dea însuşi sama.

Un scriitor, care discerne cele ce aude, lasă, cu siguranţă, la o parte, destrămările intelectuale şi imoralităţile, şi conservă numai elementele fireşti, ale acelei întrupări de gândire *ca tip*.

Când are să traducă din alte limbi străine, bunul simţ îl conduce în alegerea temelor pe care le întâlneşte. Nu prezintă poporului său lucruri care nu-i sunt compatibile.

Scriitorii noştri, prea adesea, se depărtează de la aceste cerinţe ale binelui şi ale adevărului evident. Oare, sunt aceşti scriitori şi traducători duşmani ai poporului, sau gândesc ei, că la noi au rămas necultivate prostia şi răutatea, şi ţin cu orice preţ să le importe de aiurea?

Dar să nu învinuim pe nimeni: Capabilitatea unei juste aprecieri a producţiunilor populare şi priceperea de a

alege elementele recomandabile cugetelor simple, se dobândesc numai printr-o cultură superioară, completată prin *bunul simţ câştigat din însăşi vieţuirea în mediul simplităţii*.

1) „Poveşti franceze” (Caraivan) sunt un fel de deformări naive sau răutăcioase ale vreunui scriitor de o mentalitate nu tocmai sănătoasă. Dacă autorul nostru ţinea, să le traducă, trebuia să le acomodeze cu înţelepciune.

Către acea cultură şi către acel bun simţ, sunt datori să năzuiască scriitorii noştri, şi când le vor dobândi, atunci vor avea cu ce să suplinească în parte, separarea lor sufletească de poporul simplu.

Să nu se creadă că vreun fel de cultură intelectuală (unilaterală) este suficientă pentru scriitorii populari, dacă nu este completată *prin însăşi vieţuirea în adevăratul gând şi grai al simplităţii*.

Ni se prezintă adesea o replică, pe care o socotim cu totul neîntemeiată: se zice că lucrurile *simple şi fireşti* nu exclud o mulţime de *slăbiciuni* şi *defecte*, pe care numai în mod critic, tendenţios, le putem înlătura, şi că, în acest caz, nu mai servim adevărul, ci facem operă *critică* «nefirească». În acest sens susţine Şăineanu: «O *exactitate scrupuloasă se impune culegătorului* conştiincios… *evitând preocuparea eclectică sau reconstructivă*, e de datoria sa *a păstra* pe cât se poate, *particularitatea individuală* a povestitorului», (p. 196, op. cit.).

Deşi *am inzistat* asupra faptului că în materie de producţiuni populare, tot ce este *slăbiciune şi defect* este cu adevărat «nefiresc» şi că, a urmări un scop de curăţenie şi perfecţiune morală este cea mai înaltă datorie a oricui; însă, pentru a nu mai rămâne nicio neînţelegere, vom explica în ce sens dezaprobăm pe Şăineanu şi pe cei de un gând cu dânsul.

Din punct de vedere al unei curiozităţi ştiinţifice, poate că ar fi bine să se adune povestirile de la orice persoană, cu o mentalitate oricât de inferioară şi cu o moralitate pervertită, şi să se fixeze în scris întocmai, fără cea mai mică schimbare; dar fiind vorba de basme şi de poveşti, prezentate ca literatură unui popor întreg, unei generaţii tinere, în chip de element intelectual folositor, cum vom mai admite un «culegător conştiincios care să păstreze neschimbată particularitatea individuală» a oricărui povestitor? Un astfel de «culegător» va fi cu adevărat *inconştient*, nu «*conştiincios*».

Spre a fixa în scris, pentru vecie, producţiunile tipice ale gândirii unui popor, nu ne trebuie «culegători» inconştienţi, ci adevăraţi oameni cu o mentalitate sănătoasă, cu moral nepervertit, cari *să întrupeze în ei caracteristica poporului din care fac parte* şi să se ferească de a aduna şi a exagera înşişi tot ce este falş şi anormal ca fond, defectuos ca limbă, şi de a prezintă apoi, aceste producţiuni demne de condamnat, ca fiind ale poporului simplu, naiv, copilăros!

Astfel înţeleg datoria celor ce întreprind a culege producţiunile de literatură populară.

De veţi adună «versurile» şi «melodiile» improvizate de acea clasă de dezmoşteniţi ai sorţii, ce se numesc *ţigani lăutari*, sau visările vreunui «bietneisprăvit» de prin mizeria mahalalelor şi le veţi prezentă apoi, în mod «conştiincios», publicului cititor, ca producţiuni ale poporului român, să fiţi siguri că n-aţi servit nici *ştiinţă*, nici adevăr, nici bine, nici buna voastră reputaţie. Tot astfel vor fi de condamnat şi scriitorii, cari improvizează vrute şi nevrute: de la *nimeni* luate, pentru *nimeni* bune.

Deci dezaprobăm cu toată tăria, «condiţiunea esenţială a unei fidele reproduceri...» pe care o susţine, în materie de basme populare, Şăineanu, (197).

Defectele şi falsitatea, la scriitorii de basme, pot fi observate pe deplin: l) în mania literară şi 2) în urmărirea scopurilor condamnabile.

Amândouă aceste puncte vor fi apreciate de oricine, chiar din puţinele exemple pe care le vom aduce în cursul argumentării noastre.

1) Prima urmare a *maniei literare* se vede din aceea că snitorii şi povestitorii distrug farmecul gândirii şi al graiului popular prin cuvinte şi expresiuni, care produc disonantă – în timp ce ei le socotesc ca o frumuseţe a povestirii. De pildă: admiraţia ce o are poporul simplu pentru *frumos* şi pe care o exprimă într-un chip desăvârşit, este cu totul întunecată în basmele scrise, prin *mania cuvintelor*.

Cine nu ştie că descrierea frumuseţii este ceva străin de spiritul basmului? că, pentru eroul ideal, a cărui perfecţiune mintea nu se încumete să o redea în imagini, nu se potriveşte a spune: avea obraji rumeni, ochi negri, nas potrivit, gură mică... pentru că aceste ziceri nu corespund de fel graiului popular vioi, activ, complet. Cititorii cunosc oarecum frumuseţile acestui graiu, din ultimul capitol al p. I.

Acum, să aprecieze oricine, din exemplele citate mai jos, cum un scriitor se poate depărta, în parte sau în total, de felul vorbirii populare.

I) *Ex. din înfăţişarea frumuseţii*.

1. «... fiindcă vorba îi curgea din gură ca mierea, boiul îi era aşa de gingaş încât îţi venea să o bei într-o bărdăcuţa de apă, *perişorul subţire şi tufos U cădea pe umeri în unde*, faţa-i avea pe vino-ncoace; *ochii ăia mari*, frumoşi *şi vioi* de te băga-n boli, *mânuşiţa micuţă* şi piciorușul ca de zână». (Ispirescu).

2. «Stăpâna era o zână *înaltă, subţirică şi drăgălaşe* şi frumoasă nevoie mare. Cum o văzu Făt-frumos *rămase*

încremenit…». (Idem).

3. Fetele aveau «*obraji de trandafiri, gât de caş şi buze de garoafă,* de lăsa gura apă voinicului ce le vedea…». (N. D. Popescu).

4. «Era tare frumoasă copila aceea şi *voinică*; *avea ochii albaştri şi păru negru şi o chemă Nlilia*». (Caraivan).

5. Eroul era chipeş: «*chica lui cea neagră ca pana corbului, flutura ca o coamă pe grumazii lui albi ca zăpada*; *mustăcioara abia mijea de parcă era o umbră pe buza lui cea de sus*; dar apoi ochii? Avea nişte ochi, neiculiţă, de băgase toate fetele-n boli». (Ispirescu).

6. «Frumoasă zău… de o sută şi de o mie de ori e însă mai frumoasă Floriţa pentru că ea are *faţa ca zorile dimineţii, ochi ca şi câmpul cerului*

şi *trup ca raza soarelui*»; sau: «pentru că ea are faţa ca mărul, ochi ca şi căprioara şi trup ca şi crinişorii»; sau «pentru că ea are faţă *ca şi fagurele topit,* ochi ca şi nevasta unui împărat şi *trup ca rouşoara de pe flori*». (Slavici).

7. «Frumoasă *ca ziua senină…*», «cu *plete aurii pe gâtul de lebădă*».

8. «Împăratul era frumos *ca luna unei nopţi de vară*»; sau: «un fecior *alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii*». (Eminescu).

9. «… astă copilă minunată, fraţii mei au văzut-o şi *au rămas uimiţi de atâţia nuri*». (N. D. Popescu).

10. (Despre fata Ghenarului, răpită de Fătfrumos): «*Hainele ei umede de ploaie se lipiseră de membrele dulci şi rotunde, faţa ei de o paloare umedă ca ceara cea albă, mâinile mici şi unite pe piept, părul despletit şi resfirat pe fân, ochii mari închişi şi adânciţi în frunte…*». (Eminescu).

Toate aceste exemple sunt extrase din «basmele» scrise.

Părţile subliniate sunt departe de a fi de provenienţă

populară şi cadrează aşa de rău în cursul povestirii unui basm, încât, dacă am zice despre autorii lor că, în asemenea cazuri, au dovedit desăvârşită lipsă de simţ estetic, am avea toată dreptatea.

Din aranjarea citatelor se poate vedea, cum *adaosele improvizate* pot fi din *descrierea bogată în cuvinte* (ex. 1 – 5), din *descrierea poetică* (ex. 6 – 8) sau din descrierile care lasă să transpire voluptatea (ex. 9 – 10).

Cele dintâi ar fi potrivite pentru proza bogată şi înflorită; cele de-al II-lea ar avea locul în *cutare* gen de poezie; iar ultimele – numai în romanele senzaţionale; niciunele însă, nu-şi au locul în basme, între expresiunile graiului popular, care îşi are frumuseţea şi poezia lui particulară.

II) *Exemple de descriere neestetică a luptelor eroului*:

1. «Şi strânse zmeul pe Qreuceanu odată, dar acesta băgând de seamă ce are de gând zmeul, *se umflă şi se încordă în vine*, şi nu păţi nimic, apoi şi Qreuceanu strânse odată pe zmeu, tocmai când el nu se aştepta, *de-i pârâiră oasele*...» (Ispirescu).

2. «Vasilică, un flăcăiandru *mic la trup şi slăbănog*, însă când apucă cu braţele trupul dihaniei de zmeu, *braţele lui se încleştară pe el ca nişte arcane de fier şi vinele tui se întăriră ca coardele de bou uscate*» (N. D. Popescu).

3. «Făt-frumos bău putere şi un *foc nestins* îi cutreieră *cu fiori de răcoare* toţi *muşchii* şi toate *vinele lui cele slăbite*... cu *braţe de fier, o smuci pe baba de mijloc* şi o băgă în pământ până-n gât, apoi o izbi cu buzduganul în cap *şi-i risipi creării*» (Eminescu).

4. «L-a adus odată bine zmeul (pe erou) şi l-a îngenuncheat. Dacă l-a îngenuncheat a scos paloşul şi i l-a înfipt în piept. *A horcăit bietul băiat odată din greu, a*

început sângele a-i gâlgâl din rană, şi a murit» (Stăncescu).

Câtă deosebire între aceste citate şi felul măiestru de care se bucură expresiunea populară adevărată. Cu totul inferiori, că simt estetic, se arată scriitorii, când întrupează gândirea lor în forme defectuoase1).

A doua urmare a maniei literare este îngrămădirea în povestire a o mulţime de cuvinte fără de folos:

Se spune că fetele împăratului, în castelul fermecat, jucau «hora, bătuta, brâul, ca la uşa cortului, pipăruşul şi câte jocuri toate...», după cântecul din «organe, fluiere, chitare, alăute, cimpoaie şi alte multe d-alde astea» (Ispirescu).

Sau: «... balauri, aspide veninoase, vasiliscul cel cu ochi fermecători, vidre câte cu 24 de capete şi altă mulţime nenumărată de gângănii şi jigănii înspăimântătoare...» (Creangă).

Sau: «lei groaznici la înfăţişare, pardoşi se if la ei vom găsi că: „un *toc nestins*... cutreieră cu *fiori de răcoare*...”. „S-a du*s la umbra* unui tufiş şi s-a culcat cu *burta la soare*...”. „S-a făcut *purece* şi s-a ascuns sub prag... şi de frică i s-a făcut *inima cât un tir de mac*” (Gorovei).

Iar pentru un erou care *îşi părăsise soţia dintâi după ce a sluţit-o lăsâ*nd-*o oarba* şi se însură cu alta, se zice: „o luară pe jocuri şi veselii *că doar odată se însoară omul în viaţă*”.

Se va fi socotind poate, că cel ce scrie basme nu mai are nevoie de bun simţ.

toţi de sânge, inorogi cu câte trei coarne mai mari d-un stânjen, fildeşi sălbatici, lupi nesăţioşi, urşi spurcaţi la sânge, mistreţi înverşunaţi, bălauri înveninaţi, scorpii groaznice la vedere, râşi fioroşi, pisici sălbatice, vulturi uriaşi, ciuhurezi năprasnici...» (N. D. Popescu).

(Citind acestea îţi vine a crede că ai de-a face cu vreun fragment din zoologie... când în realitate sunt improvizări luate din basmele falşe, ce se datoresc scriitorilor cari sufăr de mania literară).

Această manie este bine pronunţată şi o putem ilustră şi prin alte exemple:

Iată ce pretinde împăratul de la eroul năzdrăvan, pentru ca să-i dea pe fiică-sa de soţie: «Palat de robin ferecat cu aur, pardosit numai cu granaturi... pereţii căptuşiţi cu diamante şi briliante, smaranduri, mărgăritare, safiruri, umpleau o mulţime de vase de aur şi de porfir...» sau:

«Un palat de aur pardosit cu rubin şi învelit cu smarand, ale cărui scări să aibă treptele de mrăgean şi stâlpii de zamfir...; înconjurat cu zid de marmură de toate fetele... În grădină să curgă în scoici de mărgăritar 12 havuzuri frumoase, în care apa să se schimbe în diamante... O alee de argint umbrită de copaci de smarand», «o biserică mare săpată într-o singură piatră de matostat, cu turnurile de bălaşiu şi pardoseala de perozele. Icoanele săpate în topaz şi strănile în profir...» (N. D. P.).

(Mania aceasta de a face totul: case, poduri, albia râurilor, arbori, păsări... de aur şi pietre preţioase, necunoscute nici chiar din nume de cei care poartă în gând adevăratele basme, este împrumutată din cărţi, chiar de către povestitorii din popor, şi astfel, nici pe aceştia nu-i mai poţi distinge dintre improvizatorii de rând).

A treia urmare a maniei literare este *ticluirea* de «basme», neauzite de nicăiri şi negândite în chip firesc dintr-o cerinţă intelectuală.

Iată cum procedează aceşti *ticluitori*: folosesc câteva fragmente dintr-o temă auzită nu ştiu când... mai adaugă de la sine câte ceva, s-o potrivi nu s-o potrivi, şi gata – un «basm». Sau un început de temă îl alipesc alteia, vântură

şi împerechează în diferite chipuri peripeţiile câtorva teme, pentru a crea un volum de «basme».

Tot ce urmăresc aceşti scriitori, este să facă «literatură populară» pentru *cititorii nepricepuţi*.

În improvizările lor, scriitorii vorbesc despre «măreţia nopţii» cu lună plină...; despre frumuseţile locurilor prin care călătoreşte eroul: «pâraele în susur dezmierdător ce se strecurau printre flori răsfătându-se...» (Caraivan). Întrupează situaţiuni romantice... înscenare teatrală. (Spânul văzând fata cât este de frumoasă: «odată se repede să o iee în braţe de pe cal, dar fata îi pune atunci mâna în piept, îl îmbrânceşte cât colo şi zice: «lipseşti din naintea mea spânule!» – Spânul «zboară capul dintr-o singură. lovitură de paloş» lui Harap-Alb. Calul acestuia «mi ţi-l înşfacă cu dinţii de cap (pe spân) şi zboară cu dânsul în înaltul cerului...» Iar fata lui Roşu împărat înviază pe Harap-Alb *).

Pentru ca aceste povestiri improvizate să prezinte oarecare interes, se adaugă în cuprinsul lor: descrierea obiceiurilor ţărăneşti la cununie, descrierea căsniciei, viaţa familiară[67]). Descriu pregătirile şi pompa la înmormântare, adună *poezii* populare, zicători, proverbe... şi se silesc a îngrămădi la un loc, cu rost sau fără rost, toate expresiunile populare dintr-o localitate oarecare. (În această greşeală relatată în urmă, cad din ce în ce mai mult scriitorii cei noi de «basme»).

*

* * *

6 (I. Creangă — „Harap-Alb”). — Forma literară a acestei povești este foarte frumoasă, — o lectură admirabilă; dar în parfumul puternic al acestei forme basmul este cu totul înăbușit.

7 „...apoi trăește in fericire...” cu soția a doua. Dobândiră un copilaș frumos, căruia „bunicul îi făcea jucării...’’. „Și iacă așâ 'își omorau ei vremea...” (Caraivan).

În general, improvizatorii de «basme» nu se îngrijesc a ascunde falsitatea producţiunilor lor:

«... Este o tară care se află sub picioarele noastre, în *care intri*: *sau printr-o peşteră, sau prin vreun put, sau mai ştiu – oricum*, care e locuită numai de zmei şi alte dihănii...» (N. D. Popescu).

«M-aţi întreba poate: dar cum e zmeul? *Păi, cum să fie, că nici eu n-am văzut, mintea însă, aşa mă duce că, de-o fi având aripi de pasăre şi coadă de şarpe şi picioare de altă vietate, apoi trupul de bună* seamă *că îi omenesc*, că altfel cum s-ar putea îndrăgi zmeii de zâne prea frumoase?» (Pamfile).

Această exprimare făţişe a falsităţii nu se vede numai din anumite părţi ale povestirii, ci din întreaga ei întrupare: Eroii sunt luaţi din viaţa reală atribuindu-li-se o purtare cu totul nedemnă.

«Un ţigan care învârtia între degete nicovala cea mare...». «Când s-a făcut vlăjar mare... o tuli de acasă, fără să spuie nimănui unde se duce, şi fără să se gândească el însuşi încotro să apuce» (N. D. Popescu).

«Trei feciori de împărat nu tocmai vrednici de laudă...». «Începură şi nătăfleţii aceia de feciori să priceapă că nu-i lucru de şagă, că dacă le moare părintele, ce s-or face ei netrebnicii!...». «... tata se pierde cu gândurile şi ne-a mânca câinii fără dânsul, fraţilor!» (Pamfile).

Despre un *erou* de acest fel ni se spune că:

«... s-a băgat vătaf la curtea împăratului, cu 1500 lei pe lună» că şade lângă Ileana Cosânzeana cu «ceasul»: «dar dacă se uită la ceas, văzu că se apropie vremea când se vor deştepta strejile...» (Caraivan); că, drept recunoştinţă, fetii care l-a înviat «i-a căzut în genunchi mulţumindu-i» (Stăncescu).

«Îi ies hoţii în cale, îl bat, îi iau banii şi caii, lăsându-l

numai cu zilele...» (Pamfile). De aceea, alt autor mai prevăzător are grijă să-i dea «călăraşi de pază, ca nu cumva să se răpadă niscai făcători de rele să le căşuneze vreun neajuns...» (este vorba de Aliman-Voinicul, care făcuse minunăţii mari şi de soţia sa) (Caraivan).

Aceşti Feţi-frumoşi îşi *but zânele* şi le *pun condiţiuni la căsătorie*.

Aleodor-Impărat, fetii lui Verdeş-Impărat «îi trase o palmă de auzi câinii-n Giurgiu...» (Ispirescu).

«Eu te voi lua, dacă tu mă alegi, răspunse Făt-frumos, dar *să ştii că în casa noastră voi ca să cânte cocoşul, iar nu găina*...» (Idem).

Toată puzderia de banalităţi, obişnuite în viaţa celor mai de rând oameni din societate, îşi găseşte loc în «basme» întrupate din cauza maniei literare, care din ce în ce mai mult cuprinde pe ştiutorii noştri de «carte».

Dacă băsmuitorii vor să ne arate cum că, nu numai forma îi preocupă, ci şi fondul povestirilor, atunci îşi dau pe faţă un defect şi mai mare al lor, care decurge din *scopul condamnabil* ce urmăresc: vor adică *să înfăţişeze imoralitatea într-un chip demn de dispreţuit*, crezând că o combat.

Să se înţeleagă bine, că: *scopul* este condamnabil la ei, de oarece, printr-o concepţie greşită, socotesc că *imoralitatea* este elementul principal al basmului şi deci, întruparea acesteia, în toate chipurile, devine aproape pentru toţi adevăratul scop: Alegerea eroului, caracterizarea lui, desfăşurarea peripeţiilor şi încheierea povestirii, conlucră să ne arate că «basmul» este o întrupare de gândire cu totul inferioară (decăzută).

Vom înţelege pentru ce nu putem să acuzăm decât *scopul* urmărit de improvizatorii cari au bunul simţ cu totul redus.

Iată exemple:

Fata unui împărat rămâne însărcinată «din vedere» pentru ca s-a uitat pe fereastră la «un june fluieră vânt» şi «la toţi d-alde taie câinilor frunză».

«… Un copil lepădat de o fată mare de împărat, care alunecase şi ea în valurile lumii, şi care, de frica părinţilor, lepădă copilul…» (Ispirescu).

«… Bietul bleot de bărbat se schimă din om în muiere şi lepădă căciula, vorba vine, ca să se lege cu tistimelul. Un an, doi, dupseră traiul cu vătraiul…» (Popescu).

Trei feciori de împărat, «nătăfleţi» şi «netrebnici», dintre care cei mai mari ajung în temniţă «ocnaşi» (cum îi numeşte autorul). «Isprava» celui mai mic este – că petrece pe rând cu trei vrăjitoare surori şi prinde dragoste de cea mai mică, pe care o ia de nevastă.

Întorcându-se spre casă cu nevasta «către care îl mânaseră păcatele» îşi găseşte fraţii, pentru cari «plăteşte» şi îi scoate din închisoare; iar «cei doi ocnaşi, ca semn de mai mare dragoste, s-au sfătuit să-l înece în fântână». După oarecare peripeţii, el scapă, şi pe urmă «ce-au pătimit cei doi fraţi cu inima neagră, la Dumnezeu mă rog să nu pătimească nici duşmani din duşmanii mei».

Din astfel de tipuri sunt aleşi *anume* «eroii basmelor improvizate».

Cum că peripeţiile din povestire sunt productul unei gândiri defectuoase, am dovedit-o în capitolele precedente; iar ca probă că *aprecierea greşită* a improvizatorilor *interverteşte clementele curate* şi superioare *ale basmului tipic popular*, am putea lua încă un exemplu: din elementul *modestiei*, întrupat în basm, în *eroul mic* şi nebăgat în seamă, căruia nu i se cunosc meritele şi calităţile admirabile, se face *un motiv de batjocorire a naivităţii şi bunelor sentimente ale celor simpli* şi un model de cea mai mare înjosire; – se arată adică în ce chip, chiar un slut uricios poate fi bine preţuit de o femeie, pentru linguşeli,

duh, căderi în genunchi... (în «basmele» lui D.N. Popescu).

Fără a mai inzista asupra multelor defecte, de care sunt răspunzători scriitorii noştri de basme, şi fiind oricât de îngăduitori în critică fată de producţiunile lor, tot trebuie să recunoaştem, că în judecata lor *sunt conduşi de criterii defectuoase, care îi fac să pervertească tot ce este bun şi să mărească imperfecţiunile* pe care le primesc din partea povestitorilor.

Numai din urmărirea unui scop superiorpractic, şi nicidecum din patimă în contra vreunuia dintre scriitorii noştri (citaţi), decurg aprecierile noastre critice relative la literatura basmelor. De altfel suntem chiar datori să dăm publicităţii toate regulile şi observaţiunile, prin care oricine să poată face deosebire (în materie literară), între producţiunile sincere-norinaie şi între falsităţi, anomalii...

Conştiinţa acestei datorii ne face să îndemnăm pe cititorii de «basme» şi pe cei care fac studii asupra literaturii populare, să fie cu multă atenţiune şi prevedere în consideraţi unea ce o dau materialului ce le cade sub priviri. Iată în ce chip să se înţeleagă acea *atenţiune* şi *prevedere*:

Citeşti, de pildă: în volumul al IV-lea din «Halima» («Poveşti mitologiceşti arăbeşti traduse din alte limbi străine») şi vezi cum autorul (Gherasim Gorjan) debitează nişte fantasmagorii imorale, pe socoteala unor nume cu aparentă străină: «Egroeg Razal... tara Ainamur... oraşul Sirap... prietenul Ahetop...» şi poate că te gândeşti – de unde va fi tradus autorul, din care «limbi străine», acele înjosiri morale şi intelectuale cuprinse în volumul său... şi anume, cărui popor se cuvine să-i azvârli în sarcină aceste manifestări literare ale degenerării?

Dacă citeşti i-nsă cu atenţiune, înţelegi că aproape toate numele proprii, întrebuinţate de autor, sunt *inversiuni de nume cunoscute*, (de pildă *Egroeg Razal* – din

George Lazăr... *Ainamur* – din România etc...) *inversiuni de nume indiferente* şi chiar *inversiuni de cuvinte obscene* (de care nu mai dăm exemple), iar întreaga desfăşurare a imoralităţii, cuprinsă în volum, autorul a tradus-o *din singură mintea sa*, pentru a imita alte destrămări intelectuale, ce umplu mii şi mii de pagine ca «traduceri» în limba franceza şi în alte limbi «culte», sub titlul de «1001 de nopţi», «1001 de zile».

De aşa natură sunt în mare parte acele povestiri «mitologiceşti arăbeşti», iar *pe baza lor*, «*Istoria literaturii*» *şi operele savanţilor ne vor expune aserţiuni asupra caracteristicei intelectuale şi morale a popoarelor orientale*. Dacă, în asemenea caz, este mare vina celui ce face studii, *fără atenţiune*, însă şi mai mare este răspunderea improvizatorilor, cari caută să inducă în eroare pe cititori cu producţiunile lor falşe.

Căutând un exemplu, din care să se vază răul cel mare, care decurge şi din lipsa de prevedere, îl vom găsi în scrierea «Zmei şi Zâne» (Artur Gorovei). În această scriere autorul, neavând o idee clară de aceea ce este sau poate fi *basmul*, în gândirea poporului şi în literatură, din neprevedere (ca să nu zicem: din lipsa totală de simt literar) a întrupat, prin înnădire fără rost, vreo *zece* povestiri (din basmele lui Ispirescu) denaturându-le prin trunchiare sau schimbare, (pe cele bune – în rău; pe cele rele – în mai rău).

Poate a crezut că ne va da o idee de ceea ce sunt *Zmeii şi Zânele* în basmele noastre, când în realitate a ajuns la o înşirare plictisitoare destrămată şi imorală[89]).

---

8 Rezumatul scrierii lui -Artur iQorovei „Zmei și Zâne”. Peneș-Impărat are o fată. -In -casa 'lui se adunau împărații. Vine și împăratul Alb, a cărui poveste se intercalează fără legătură:

9— („Inșiră-te mărgărite" a lui ispirescu, -cu oarecare variante în amănunțimi. Despre aceasta am spus că nu

Autorul pe care îl citarăm, are răspundere, întrucât scrierea sa este cu mult mai de învinuit decât «basmele» oricărui alt improvizator1).

l) De mania înnădirii este acuzat şi Creangă: (cu toate că nu este tocmai aşa cum îl învinuieşte T. Speranţia în „Introducerea în literatura populară”, pag. 15). „Creangă alege capetele din 3 – 4 sau mai multe basme, leagă aceste capete unele de altele şi face un singur basm mare şi lat. După cât se vede, în privinţa fondului, idealul lui Creangă ar fi fost ca din toţi feţi-frumoşi să facă unul singur, şi toate peripeţiile sau păţaniile de la toţi feţi-frumoşii să le pună pe socoteala unuia”.

poate fi un basm). După aceasta continuă povestea cea dintâi a lui Peneş-lmpărat: Împărăteasa lui Peneş dobândeşte un fiu. Eroul născut, urmează povestea „*Cernat cel mare*** a lui llspirescu, schimbată aci în Coman Vânătorul”, care-şi spune păţaniile în faţa feciorului lui Peneş. (Peripeţiile vieţii lui Coman n-au în sine nimic din ceea ce ar putea să fie basm: soţia lui Coman Vânătorul, pentru un argat, îşi părăseşte soţul, pe care îl schimbă în câne, cu ajutorul *biciului fermecat*. După mai multe peripeţii, soţul nedreptăţit, îşi răzbună pe argat şi pe soţia necredincioasă). >Mai departe continuă povestea feciorului lui Peneş: Când tată-său era la război, feciorul intră-n *camera oprita*, şi ajută pe zmeul legat acolo, să scape; apoi găsind în grajd un armăsar năzdrăvan, zboară la luptă să scape pe tatăl său de primejdie. Zmeul slobozit fură pe fata lui Peneş, iar feciorul acestuia, ştiindu-se vinovat, pleacă s-o scape…

Povestea continuă asemenea cu „*Alcodor-imparaf**, (Ispirescu) cu deosebire că feciorul nu ia de soţie pe fata dobândită, ci o Iasă lui „Jumătate-om…”. Eroul pleacă să-şi găsească sora. Urmează povestea asemenea cu „*Lupul cel năzdrăvan*” (Ispirescu), (care încă este o proastă poveste

înnădită). Se deosebeşte aci de Ispirescu întrucât

Deosebită atenţiune şi prevedere, în aprecierea producţiunilor literare de orice gen, se cuvine să aibă mai ales acei, cari pe baza lor întreprind vreun fel de lucrare serioasă. Iată de pildă, cum unul dintre tinerii noştri scriitori (Victor Eftimiu), prin cercetarea superficială a lăsa la o parte câştigarea „Iepei sirepe" şi că dă pe „Zâna crăiasă" *împăratului* cu pasărea de aur. Acesta i-a dat pasărea, în schimbul căreia a aflat calea spre sora sa. (Este de observat, că *Făt-frumos se desparte de zâna pe care o dă altuia „frângându-i-se inima de jale")*.

Toate povestirile intercalate până aci, nu adaugă nimic persoanei eroului: nicio calitate, niciun merit, ci numai ponosul de a *săvârşi isprăvi fără de folos, care nici nu-i revin întru nimic* de altfel. Autorul însuşi spune despre eroul său: „cu cât mergea mai departe, cu atâta îşi da mai bine seama, că *singur nu ştie încotro merge*". (Fie-ne permis să facem şi noi o observaţie despre autor, după cum acesta a făcut pentru eroul său: Cu cât vom citi mal departe scrierea cea fără rost „Zmei şi Zâne", cu atât ne vom da seama că autorul ei, *singur nu ştie ce voieşte să tacă*).

În sfârşit, eroul îşi află calea către sora sa. Urmează povestea:

„Voinicul cel fără tată" (Ispirescu), deosebirea este că eroul nu-şi scapă pe mama sa, ci pe sora furată de zmeu. Fiind *ajutat de zână măiastră, n-o în de soţie, ci o uită*, plecând cu sora sa la curtea lui Peneş.

Ajuns acum acasă, „tot gândul lui era la zânele pe la care petrecuse până atunci, şi pe care nu putea să le mai uite..."

„Îi venise băiatului toane de însurătoare..." „Făt-frumos se hotărî să-şi aleagă prin sorţi pe aceea cu care să-şi încurce viaţa..."

Urmează povestirea din „*Zâna Zânelor*”... De data aceasta, ursita lui nu mai este zâna măiastră, cum a zis, basmelor falşe, a compus o piesă de teatru – «înşiră-te Mărgărite» – cu totul slabă ca fond (deşi frumuseţea versurilor dovedeşte talentul autorului).

Vom cita părţile caracteristice din această piesă de teatru, astfel încât, să se vază lămurit, cum ea corespunde în totul numai basmelor falşe – fapt ce constituie (pentru opera de artă) o vină nescuzabilă:

Fata cea mică a lui Alb-împărat nu se supune voinţei părinteşti de a se mărită cu vreun fecior mai înainte, ci zâna bufniţă* Aceasta *îl părăseşte*, pentru că el i-a azvârlit în foc pielea de bufniţă. Eroul *pleacă să-şi regăsească soţia*. Urmează intercalata – ca incident în cale – o parte din „*Poveste ţărănească*” (Ispirescu), pe care o încheie într-un chip absurd: omoară pe zmeoaica prin ajutorul unei fete, şi pe zmeu prin ajutorul altor două, de care însă, după izbândă nici nu-şi mai aminteşte. Urmează o parte din „*Ţugulea fiul unchiaşului1* – fără început şi fără sfârşit.

Eroul urmându-şi calea, se prinde frate de cruce cu doi feciori de împărat pe care el ka readus în viaţa din stane de piatră cum erau.

Acum „stând tustrei pe pajişte, la umbra unui pom...”, feciorii de împărat îşi spun povestea lor. (O idee din „*Ciobănaşul cel isteţ*” (fispirescu).

Împreună cu cei doi fraţi de cruce, eroul ajunge, după îndreptările *ciocârlanului şchiop al* Sfintei Duminici, Ia „răsuflătoarea pământului”, prin care se scoboară pe tărâmul celălalt, (povestirea „*Prâslea cel voinic*”).

Se încheie povestirea toată cu finalul basmului: eroul îşi găseşte iubita, cu care *se cunună*, după ce-şi răzbună pe fraţii necredincioşi.

de crai, cum au făcut surorile sale; de-aceea împăratul o goneşte de la sine:

„Să te duci! Să pleci d-aici!” Iar ea: „Am să plec! mai bine chinul într-a lumiivijelie.

f) ecât viaţa de păpuşă, decât viaţa de chilie... „În palatul trist în care din păcate mă născui! „Ştiu că n-am să-mi dau încaltea tinereţea ori

[şi cui”.

Tatăl său o blestemă să nu-şi găsească rostul în lume:

„Şi precum goneşti feciorii ce-au venit să mi te la. „Tot aşa să te gonească cel dintâi ce ţi-o plăcea!”

O vrăjitoare spune fetii că Făt-frumos i-a fost «hărăzit din leagăn», dar că îi *desparte* o crăiasă. Într-adevăr, Făt-frumos urmărind pe zmeul care-i furase pe Ileana Cosânzeana, ajunge la curtea lui Alb-împărat. Fata cea mică a lui, acum «azvârle cu mărul (de aur) în Făt-frumos. Acesta întoarce capul, *se uită nepăsător la mărul* care se rostogoleşte pe trepte, se uită apoi la fata împăratului, dă din umăr şi intră în palat...».

Fata înţelege că *este respinsă* şi că se îndeplineşte blestemul tatălui său. Schimbată în zână, fata lui Alb-împărat (după ce-şi *părăseşte soţul* în noaptea nunţii) urmăreşte pretutindeni pe Făt-frumos, care, la rându-i, aleargă să-şi dobândească pe Ileana de la zmeu:

«*Am plecat nebun* să-i caut peste mări, peste hotare...».

Făt-frumos se luptă cu zmeul şi *ajutat de zâna pe care el n-o băgase în seamă*, îşi ucide duşmanul; dar când să-şi recapete pe *Ileana Cosânzeana*, aceasta zZ *respinge*, arătându-se nepăsătoare şi spunându-i: «sunt *sătulă de poveşti*».

Făt-frumos o apostrofează: «Piei, *năpârcă blestemată*!...» şi *voieşte s-o ucidă* cu paloşul; dar zâna cealaltă, care-l iubia, intervine: Ea-l îmblânzeşte spunându-i că Ileana va fi tot a lui deoarece *pentru* «*sufletul unei femei*» *bărbaţii par tot una* «*dacă ştiu cum s-o supună*».

Vedem că în concepţia acestei piese de teatru nu se cuprinde curăţenia morală: O zână iubeşte pe Făt-frumos şi-l ajută, dar el o respinge. La rândul său, eroul aleargă *nebun* după alta, pentru ca apoi să fie refuzat «umilit», şi să ajungă a-şi plânge greşeala nereparabilă:

„Mi-am pierdut o viaţă-ntreagă după visuri mincinoase... „Mi-am sleit puterea toată până-n măduva din oase, „Agăţai întregu-mi suflet de-al nădejdii mărăcine.

„Ca s-alerg în lumea largă, după cine, după cine?...

Se cunoaşte foarte bine că autorul datoreşte concepţia sa greşită basmelor falşe, improvizate: Aceeaşi *tendinţă de a moraliza prin exemple nefireşti şi a batjocori idealul poporuluisim plu*.

Pentru acest motiv, Făt-frumos este înfăţişat într-un chip demn de dispreţ. Zmeul îi este prin toate mai superior. El spune:

„Ghiare n-am... cum n-am nici vreme să port unghiile [gătite...

„Făt-frumos, el are vreme... nu-i degeaba Făt-frumos...

Şi se adresează provocător către erou:

„Vreau s-audă toată lumea dragul meu *Vântură Itară*

„Cum că eşti în*curcă-lume,* mi*ncinos,* lă*udăros...* „Toate ifetele, voinice, te visează şi te vor!... Ce-ai făcut să fii atâta? (Făt-frumos) – am

[ieşit învingător!

Zmeul: „Ai ieşit, dar *nu prin tine*: ţi-au stat toate-ntr-a [iutor!

„Foloseşti în totdeauna câte-un straşnic talisman „Ce te-ajută la nevoie şi te scapă de duşman... „Nimeni nu mi-ajută mie, fiindcă n-am surâsul

[blând.

„Fiindcă păsurile mele nu le povestesc *plângând*. „Ca s-ajung suceam în dreapta paloşul... Tu ce

[făceai?

„Liniştit în largul lumii, *capul fetelor suceai*!

Iar către zâna care iubia pe Făt-frumos, zmeul vorbeşte:

„Făt-frumos se-ntoarse iarăşi…

„Începu viteaz să strige şi ieşirăm din palat… „Ne-am bătut. Puteam prea bine să-l ucid. Dar

[*l-am lăsat*…

„*Prea era frumos şi tânăr*. Ce mai vrea: de ce [m-alungă?

„Am învins cu bărbăţia şi cu sufletu-mi cinstit! „Şi de-o fi să mor în luptă *prin urzire mişelească*, „ino să afle Cosânzeana? Crezi *că n-a să-l umilească*!…

„Ai /fugit din noaptea nunţii, ca să pleci pe urma [lui…

„Care. Ţi-e folosul, spune?! Osteneala drumului „Şi *necazurile hunii*… El de tine nici nu ştie”…

Iar soţia lui Alb-împărat zice către fica sa cea mică:

„Ai văzut cam cine-i Zmeul, Făt-frumos cam [cine este:

„*Tot aşa sunt, fata mamii, toţi voinicii din po* [*veste**…

Cititorul atent va fi observat desigur, că toate părţile subliniate, din versurile citate mai sus, sunt aproape identice cu alte expresiuni culese din basmele falşe şi expuse în partea II-a a acestui studiu.

Dacă autorul piesii nu datoreşte *acele greşeli* împrumutului direct (printr-un studiu serios făcut, din nenorocire, asupra unor producţiuni anormale, pe care n-a ştiut să le aprecieze) cu siguranţă, că ele au decurs dintr-o mentalitate asemănătoare cu a improvizatorilor – dobândită de autor prin citirea prea multă a basmelor falşe.

Faptul că, din producţiunile literare, mai ales părţile nefireşti ies în evidentă şi au mai mult efect, ne îndeamnă

să acuzăm şi mai mult răspunderea scriitorilor fără pricepere.

Basmele povestite sau scrise, *prin tot ce este nefiresc şi rău* în *ele*, vatămă inteligentelor tinere, adăugând la elementele rele din realitatea vieţii individuale şi sociale. Din acest punct de vedere, producţiunile falşe, introduse în literatura populară, pentru pedagogie sunt condamnabile, cu atât mai mult, cu cât literatura populară (vorbind în special de basme) este cea mai adaptabilă începutului gândirii.

Basmele falşe vatămă tinerilor cititori şi pentru că le perverteşte gustul literar.

Vatămă şi tinerilor scriitori şi artişti încă neformaţi, făcându-i să producă lucrări literare şi artistice fără valoare;

Vatămă şi celor ce voesc să-şi dea seama de caracteristica poporului de rând, deoarece, producţiunile falşe nu sunt proprii acestui popor.

Toţi cei ce cunosc fondul basmelor noastre, şi-şi dau seama de comoara de elemente înălţătoare ce sunt depozitate într-însele (în adevărata lor curăţenie), toţi cei care le-au trăit cândva în inteligenta lor, sunt datori să dezaprobe înşirările destrămate, absurde, imorale, ca pe nişte improvizări nesincere sau manifestări bolnăvicioasei sunt datori încă, să îndemne pe toţi culegătorii sau scriitorii, de a nu se face părtaşi greşelilor săvârşite de cei anteriori, sub motivul că redau în chip fidel ceea ce au auzit de la băsmuitori, căci aceştia sunt prea adesea dresaţi, sau sub o influentă rea, nenaturală.

Ştim bine că, îndemnurile cele mai serioase n-au mare efect, dacă cel îndemnat nu se bucură însuşi de o bună calitate sufletească şi că: *adevărata cenzură în materie literară este numai dragostea binelui şi inteligenta nepervertită*, totuşi, credem că şi pentru cei înrutinaţi

trezirea conştiinţei spre cele de folos nu rămâne zadarnică.

Întrucât priveşte studiul de fată – el este *îndeplinirea unei datorii fată de cititorul dornic de cultură adevărată*. Acest cititor să binevoiască a adăuga, de la sine, cele ce încă mai sunt de lipsă acă.

La timp potrivit vom publică noi o colecţie de câteva modele de *basme* cu adevărat *româneşti*, care să corespundă tuturor principiilor expuse în acest studiu.

Dacă vom reuşi să întrupăm în acele *modele* frumuseţile graiului popular şi curăţenia gândirii celor simpli, atunci, prezenta contribuţiune a noastră, pe terenul literaturii populare, vă prezintă şi mai mult caracterul deplinătăţii.

FINE.

ERATĂ

La pag. 3, rândul 18 citiţi: *studiile*, în loc de: studiile.

„12 „9 „*în graiul*... graiul.

„98 „31 „*variaţie*... variaţia.

„104 „12 „*explicare*... explicare.

„111 „7 „*Slavici*... Slavici.

CUPRINSUL

C. 18204 – Tip. Profesională, strada Câmpioeanu, 6.
*
* * *